

ZAKİRCÂN FURKAT
MESNEVÎLER
(ÇEVİRİYAZILI METİN-GRAMATİKAL DİZİN)

Erdal ÖZTÜRK

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Danışman :Yard. Doç. Dr. Metin YILMAZ

Afyon

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eylül 1999

TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

ZAKİRCAN FURKAT MESNEVİLER (METİN-GRAMATİKAL İNDEKS)

Erdal ÖZTÜRK

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Türk Dili Bölümü

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Eylül 1999

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Metin YILMAZ

Üzerinde çalışılan metin 19. Yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Özbek şair Zakircan Furkat'a aittir. Furkat'ın sağlığında çeşitli gazetelerde yayınlanan mesnevileri daha sonra diğer şiirleriyle birleştirilerek (Asarlar Mecmuası) adı altında neşredilmiştir.

Bu eser Taşkent, Özbek Bilimler Akademisi Kütüphanesi'nin Kol Yazmalar Bölümü'nde 10072 numarayla kayıtlıdır.

Çalışmada esas alınan mesnevilerle ilgili bu araştırma üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci bölümde Çağatay dili ve edebiyatı hakkında bilgi verdikten sonra metnin dil özelliklerinden söz edildi. İkinci bölümünde ise metin Arap alfabesinden Lâtin alfabesine transkribe edildi. Üçüncü ve son bölümde ise metnin gramatikal dizini yapıldı.

Eser Çağatay dilinden Modern Özbekçe'ye geçiş dönemi özelliklerini taşıması bakımından büyük bir önem taşımaktadır.

ABSTRACT

The text studied on belongs to the Özbek poet Zakircan Furkat who lived in the second half of the 19th century. The mesnevis published in various newspapers in Furkat's living time were later composed with his other poems and published in a book named (Asarlar Mecmuası)

This work of art is recorded at 10072 in the Kol Yazmaları of Taşkent, Özbek Bilimler Akademisi .

This research on Mesnevis has three main steps. In the first part some information about Çağatay language and literature was given and then the linguistic features of the text were studied. In the second part, the text was transcribed from Arabic alphabet into Latin alphabet. In the third part, the text was grammatically indexed.

This work of art has a great importance since it has the characteristics of the transition period from Çağatay language to Modern Özbek language.

ÖZGEÇMİŞ

Erdal ÖZTÜRK

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans: 1989 Erzurum Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Lise: 1984 Şarkışla Lisesi- Sivas, Edebiyat Bölümü

İş/İstihdam

1990- Milli Eğitim Bakanlığı, Kastamonu

Kişisel Bilgiler

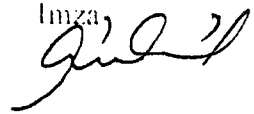
Doğum Yeri ve Yılı: Şarkışla Sivas 10.10.1966

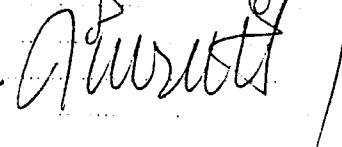
Cinsiyeti : Erkek

Yabancı Dili : İngilizce

TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI

Tez Danışmanı
Jüri Üyeleri

Yrd. Doç. Dr. Metin Hilmas ^{İmza}

Yard. Doç. Dr. Erdogan Boz
Yard. Doç. Dr. Abdullah ŞENGÜC

İrdal Öztürk'ün Lakircan Furkat Mesnevîler
başlıklı tezi 22/03 / 1999 tarihinde, yukarıdaki jüri tarafından
Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca,
Türk Dil ve Edebiyatı Anabilim dalında, Yüksek Lisans tezi olarak
değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../ 1999 tarih ve ...
sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
GİRİŞ	1
ÇAĞATAY EDEBİYATI VE DİLİ HAKKINDA BİLGİ	5
A- ÇAĞATAY TÜRKÇESİ VE EDEBİYATI	5
B- ÇAĞATAY TÜRKÇESİ VE EDEBİYATININ DEVRELERİ	10
1. İlk Çağatay Devri	12
2. Klâsik Devrin Başlangıcı	14
3. Klasik Çağatay Devri	15
4. Klasik Devrin Devamı	17
5. Gerileme ve Çöküş Devri	18
6. Çağatay Edebiyatının Son Devri	21
C-7. ZAKIRCAN FURKAT'IN HAYAT I SANATI ESERLERİ	24
GRAMER ÇALIŞMASI	27
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	36
ÇEVİRİYAZILI METİN	37
GRAMATİKAL DİZİN	93
SONUÇ	210
KAAYNAKLAR	211

ÖNSÖZ

Çağatay edebiyatının 15. yüzyılın başlarından 16. yüzyılın ortalarına kadar süren klasik devri az çok incelenmiştir. Bu devrin şairleri ve eserleri hakkında hepsi aynı ölçüde olmamakla birlikte, yine de oldukça geniş bir bilgimiz vardır. Klasik Çağatay edebi eserlerinin pek az istisna ile, Türkiye ve Batı Avrupa kitaplıklarında bulunması, hatta bazen tek nüshalarının sadece bu kitaplıklarda saklanmış olması, Türkiye ve Avrupa'da bulunan Türkologların işini kolaylaştırmıştır.

Ancak Çağatay edebiyatının klasik devrinden sonraki gelişmesini incelemek isteyen Türkologlar daha güç durumdadır. Çünkü bu döneme ait eserler genellikle eski Sovyetler Birliği kitaplıklarında muhafaza edilmektedir. 1990 yılından önce bu eserlere ulaşmak oldukça güçtür. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra bu durum değişmiştir. Artık bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetlerindeki eserlere ulaşmak daha kolaydır.

Türkiye'de Orta Asya Türk dilleri üzerine yapılan çalışmaların varlığı dikkat çekicidir. Ancak 19. Yüzyılda yaşayan Özbek (Hokant) şairleri hakkında çok az çalışma mevcuttur. Bu sahanın boşluğu görülerek Zakircan Furkat'ın mesnevisi üzerinde çalışma gereği duyulmuştur. Yapılan çalışmanın bu dönem edebiyatı üzerine dikkatleri çekeceği düşünülmektedir.

Yapılan çalışma üç bölümden meydana gelmektedir:

Giriş kısmında Çağatay edebiyatı ve dili hakkında bilgi verilmektedir. Ayrıca Zakircan Furkat'ın hayatı ve eserleri hakkında da bilgiler verilmektedir. Eserin indeks bölümünden elde edilen bilgilerden hareketle gramer şekillerini göstererek 19. yüzyıl Özbek dilinin özelliklerini tesbit etmeye çalıştık.

İkinci bölümde Zakircan Furkat'ın mesnevileri transkribe edilmiştir. Metin Arap alfabesinden lâtın alfabesine aktarılmıştır.

Üçüncü bölümde gramatikal indeks yapılmıştır. Kelimeler alfabetik sıraya dizilerek çekim ekleri ve kelime referansları verildi.

Yapılan çalışmanın ilklerden olması birtakım güçlükleri beraberinde getirmiştir. Umulur ki bu saha üzerine bir nebze de olsa dikkatler çekilebilir.

Bu çalışmanın hazırlanması fikrinden, eserin okunması, yöntemlerin tayinine kadar her türlü konuda yardımını esirgemeyen saygı değer hocam Yrd. Doç. Dr. Metin Yılmaz Bey'e minnet ve şükran duygularımı arz etmeyi bir borç bilirim. Eksiklikler ve yanlışlıkların iyi niyetime atfedilerek bağışlanmasını dilerim.

GİRİŞ

Üzerinde çalışılan eser 19. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Özbek şair Zakircan Furkat'a aittir. Bu eser Furkat'ın sağlığında bir araya toplanamayan ancak çeşitli gazetelerde yayınlanan şiirlerin bir araya toplanmasıyla meydana getirilmiştir.

Zakircan Furkat ve eseri hakkındaki bilgi Janos Eckman tarafından 1963 TDK Belleten'de ilk dünya bilim âlemine tanıtılmıştır.¹

Furkat'ın Divânının yazması Taşkent, Özbekistan Bilimler Akademisi kütüphanesine 10072 numarayla kayıtlıdır. Eser 1991 yılında fotokopi yapılmak suretiyle çoğaltılmış ve "Asarlar Mecmuası" adıyla iki cilt olarak düzenlenmiştir. Söz konusu eser Türkiye'de öğrenim gören bir öğrenci tarafından istek üzerine getirilmiştir.

"Asarlar Mecmuası" oldukça hacimlidir. Zakircan Furkat'ın bütün eserleri bu mecmuada toplanmaya çalışılmıştır. Söz konusu eser hâlâ aynı kütüphanenin "Kolyazmalar Enstitüsü Tarih ve Neşriyet Bölümü"nde bulunmaktadır.

Furkat, Rusların aracılığıyla tanıdığı Avrupa kültürüne hayrandır. Taşkent'teki Rus Lisesi (Gimnaziya) ve yine bu şehirde gittiği bir konser, ayrıca ampul, piyano, telgraf gibi onun için yepyeni olan ve yeni medeniyetle gelmiş eşyalar hakkında da coşkun gazeller ve mesneviler yazmıştır.

Üzerinde çalışılan "Mesneviler" adlı eser kendi içinde alt başlıklar halinde sunulmuştur.

- 1- Gimnaziya
- 2- Nagme Bezmi
- 3- Taşkent'te açılan bir sergi
- 4- Rus generali Suvorav hakkında
- 5- Taşkent'te sergilenen bir tiyatro hakkında

¹ Eckmann, Janos, TDAY Belleten, 1963. 2. Baskı, Ankara, 1988, S:121-156

- 6-Ruş generali Veri hakkında
- 7- Rus general K b rnatur'un evindeki misafirliğine ait izlenimler
- 8- Orta Doğu, Osmanlı ve Avrupa'ya seyahatinin anlatıldığı bölüm
- 9- Sıhhatinin bozulmasına ve başından geçenlere dair bölüm
- 10- Nağme ve nağmekar hakkında
- 11- Dünya siyaseti ve savaşları hakkında bilgi

Metinle İlgili  alışmalar:

Çalışmaya eserin transkripsiyonu ile başlandı. Metin bugün kullandığımız transkripsiyon alfabesiyle düzenlendi. Eser kurulurken her sayfa ayrı numaralandırılmış. sayfa içindeki beyitler de kendi içinde numaralandırılmıştır.

Metinde şair Mef il n Mef il n Fa l n veznini kullanmıştır. Bazı bölümlerde değişik vezinler kullanılmıştır. Bu yüzden her bölümün başına vezin yazmadık.

İndeksle ilgili  alışmalar:

İndeksi hazırlarken kelimeler tek tek tesbit edildikten sonra alfabetik sıraya dizildi. Kelimelerin anlamları verilirken metindeki anlamları verilmeye  zen gösterildi. Metinde geçen özel isimlerle ilgili geniş izahat verilmedi. Kısa izahatlarla yetinildi.

İndekste ki kelimeler, metinde geçtikleri sayfa ve beyit numaralarıyla verilmiştir.

Kelimeler madde başı olarak yazıldı çekim ekleri alan kelimeler bir daha madde başı yapılmadı, sadece ilk harfleriyle belirtilmiş ve referansı verilmiştir.

İndeks çalışmasında aşağıdaki sıra takip edilmiştir.

İNDEKS SIRASI

İSİM

A.Yalın teklik haller:

Yalın hal

+ edatlar

+ yardımcı fiiller

(i-, er-, tur-)

+ soru

et-

+ soru

eyle-

+ soru

ol-

+ soru

kıl-

+ soru

bulun-

+ soru

İlgi Hali

1. Eksiz (örnekleri ile)

2.A) -iñ, -iñ + soru

B) -niñ -niñ + soru

C) -ilgil hali + ki + soru

Yükleme hali + soru

Yönelme hali + soru

Bulunma hali + soru

Ayrılma hali + soru

Vasıta hali + soru

Eşitlik hali + soru

Yön gösterme hali + soru

B.İyelik Ekleri:

Teklik

1. Tekil şahıs

Yalın hal

Yükleme hali

Yönelme hali

+ soru

Bulunma hali

+ soru

Ayrılma hali

+ soru

Vasıta hali

+ soru

Eşitlik hali

+ soru

Yön gösterme hali

+ soru

2. Tekil şahıs

3. Tekil şahıs

Çokluk

1. Çoğul şahıs

2. Çoğul şahıs

3. Çoğul şahıs

C.Çokluk

Çokluğun üzerine gelen ekler

Yalın hal

+ soru

İlgi hali

+ soru

Yükleme hali

+ soru

Yönelme hali

+ soru

Bulunma hali

+ soru

Ayrılma hali

+ soru

Vasıta hali	+ soru
Eşitlilik hali	+ soru
Yön gösterme hali	+ soru

Fiil

1. Basit kipler:

Şimdiki Zaman:	Teklik	1. Tekil şahıs	+ soru
		2. Tekil şahıs	+ soru
		3. Tekil şahıs	+ soru
	Çokluk	1. Çoğul şahıs	+ soru
		2. Çoğul şahıs	+ soru
		3. Çoğul şahıs	+ soru

Geniş Zaman

Belirsiz Geçmiş Zaman

Belirli Geçmiş Zaman

Gelecek Zaman

Emir

Şart

İstek

Gereklilik

2. Geridiumlar (Alfabetik sırada)

3. Partisipler (Alfabetik sırada)

4. Bileşik Zamanlar

Şimdiki Zaman

Hikaye

Rivayet

Şart

5. Olumsuz fiil çekemleri (Olumlu fiil Çekemleriyle aynı sırada)

6. Masterlar: -mak, -mek (üzerine gelen hal ekleri hal iklerinin sırasında)

-ma, -me

-ış, iş

Çalışmada ayrıca Çağatay Edebiyatı ve özellikle son dönemi ve dili hakkında bir ön bilgi verilmesi uygun görüldü.

ÇAĞATAY EDEBİYATI VE DİLİ HAKKINDA BİLGİ

A - ÇAĞATAY TÜRKÇESİ VE EDEBİYATI

Cengiz Han'ın ikinci oğlu Çağatay'a nisbetle kullanılan Çağatay edebiyatı tarihinin sınırı, bu saha ile uğraşanlar tarafından farklı şekillerde anlaşılmaktadır. Başlangıçta Çağatay ismi, Çağatay Han'ın sülalesine ve bu sülale tarafından kurulan devlete verilen addır. Bu kelimenin içerdiği anlamlardan biri de Çağatay ulusuna mensup olan Türklerin ve Türkleşmiş Moğolların konuşma dilleri olan Türk lehçesidir. Türk diline, tarihine ve edebiyatına dair araştırmalar ve çalışmalar yapıp bu konu üzerine çeşitli eserler ortaya koyan ilim adamlarının zikredilen anlamları dışında Çağatay kelimesi ile kastettikleri bir diğer kavram; Çağatay ve çocuklarının ve daha sonra Timurluların hakim oldukları memleketlerde gelişen ve bir dereceye kadar Çağatay ulusunun konuşma diline de dayanan edebi Türk lehçesidir.

Ancak Çağatay kelimesinin Moğol istilasından sonra Cengiz'in çocukları tarafından kurulan Çağatay, İlhanlı ve Altın-Ordu imparatorluklarının medeniyet merkezlerinde 13.-14. yüzyıllarda gelişen ve Timurlular devrinde, bilhassa 15. yüzyılda klasik bir mahiyet alarak, zengin bir edebiyat meydana getiren edebi Orta Asya lehçesine karşılık olarak kullanılması daha sonraki yıllara rastlar. Nitekim 14.-15. yüzyıllarda eski Çağatay imparatorluğu memleketlerinde veya aynı lehçe ile, başka Türk memleketlerinde yazılan Türkçe eserlerin müellifleri, bu tabiri hiç kullanmamışlar. genellikle Türkî, yani Türkçe tabirini kullanmışlardır. Hatta Çağatay edebiyatının en önde gelen büyük şairi ve bu edebiyatın klasik bir edebiyat haline gelmesinde eserleriyle büyük bir rol oynayan Ali Şîr Nevâî bile kendi kullandığı dil için, "Türk tili" tabirini kullanmıştır. Çağatay kelimesi belirli bir Türk lehçesini ifade anlamında 15. ve 16. yüzyıl müellifleri tarafından da kullanılmamış, onun yerine Türk tili, Türk elfâzı, Türkî tili, Türkçe til veya kısaca Türkî kelimeleri kullanılmıştır.

¹CAFEROĞLU, Ahmed;

Türk Dili Tarihi II, Enderun Kitabevi. 3. Baskı. İstanbul. 1984. s: 195-229

Nevai'den sonraki yüzyıllarda yetişen Türk ve Fars müellifleri, Nevai ile onu takip edenlerin dili hakkında "Türkçe, Moğolca, Tatarca ve Nevai dili" gibi tabirlerden başka "Çağatay Türkçesi" veya sadece "Çağatayca" ibaresini kullanmaya başlamışlardır. Bu kullanımdan sonra Çağatayca, Timurlular zamanında teşekkül eden Doğu Türkçesi edebi dili için son zamanlara kadar Kullanılmıştır. Ancak Baykara'nın ölümünden sonra Mâverâü'n-nehr ve Harezmi hakimiyetleri altında bulunduran göçebeler Horasan'ı da ele geçirerek Timurlular devletine son verirler. Çağatay kültürüne varis olan Özbekler, bu edebiyatı devam ettirirler. Artık yavaş yavaş Çağatayca yerine Özbekçe kullanılır.

Çağatayca ili ilgili olarak A.N. Samoyloviç, "Çağatayca terimi sadece 15.-20. yüzyıllar Orta Asya edebi Türk dili için kullanılır" derken Janos ECKMANN da, "Çağatay dili tabiriyle 11. yüzyıldan 19. yüzyılın sonuna kadar devam eden Orta Asya İslam-Türk yazı dilinin gelişmesindeki üçüncü safhayı kastetmekteyiz" diyerek Samoyloviç gibi aynı döneme işaret etmektedir.⁷

Bu saha ile uğraşanlar arasında Çağatay edebiyatının sınırları ve devreleri hususunda ortaya çıkan görüş farklılıkları Çağatay edebi dilinin dayandığı temel hakkında da kendini gösterir.

Radloff ve Kroş gibi Türkologlar Çağatayca'yı Uygur yazı dilinin, Karahanlılar devrinden itibaren islâmi kültür altında gelişen bir devamı olarak kabul etmektedirler. Radloff, "Çağatayca dediğimiz dil, Uygurca'nın temeli üzerinde gelişmiştir ve canlı dille alakası yoktur. Babür'ün ve onun en iyi araştırmacısı Vambéry'nin bizi iknaa çalıştıkları gibi Doğu Türkçesi veyahut Çağatay dili, Orta Asya dili değildir. Bu tıpkı Osmanlı yazı dili gibi sunî bir yazı dilidir. Tarihi şartlar neticesinde meydana gelen bu dil bugün çeşitli şivelerle konuşan Doğu Türklerinin edebi dilidir. Bunun temeli, İslam kültürünün tesirinden ve Moğol kabilelerinin fütuhatından önceki devirde işlenmiş bir dirimde olan

⁷CAFEROĞLU, Ahmed;

Türk Dili Tarihi II, Enderun Kitabevi, 3. Baskı. İstanbul. 1984. s: 195-229

Uygur yazı dilidir." der. Radloff'un yukarıdaki açıklamalarına dikkat edilirse, o, Çağatayca'yı canlı dille ilgisi olmayan suni bir yazı dili şeklinde nitelendirerek oldukça iddialı bir değerlendirmede bulunduğu görülür.

Radloff'un bu değerlendirmesini eleştiren Borovkov; Klasik Çağatayca'nın temeli Ortay Asya edebi Türkçesidir diyerek Çağatayca'yı klasik bir yazı haline getiren Nevai'nin bilakis canlı dile dayandığını, çok iyi bildiği Özbekçe'den faydalandığını, bu sebeple Nevai'nin Özbek yazı dilinin kurucusu olduğunu ileri sürmektedir.

M. Fuad KÖPRÜLÜ, Çağatayca'yı Cengiz istilasından sonra İslam medeniyeti tesiri altında gelişen Orta Asya edebi Türk lehçesi olarak tarif etmekte ve bu lehçenin temelini 11. yüzyıla kadar götürmektedir. KÖPRÜLÜ, Moğol istilasının sosyal ve siyasi hayatta olduğu kadar dilde de bir çok değişikliklere sebep olduğunu ileri sürerek bu değişiklikleri şu şekilde sıralamaktadır:

Türkçe'ye bir takım Moğol unsurların girmesi, çeşitli lehçeler arasında karşılıklı mübadeleler olması, eski Uygur edebi unsurlarının tekrar canlanması, büzün bunlardan daha önemli olarak Azeri edebi lehçesinin teşekkül etmesi ve 12. yüzyıl Hakaniye Türkçesinin 15. yüzyıl Çağatay lehçesine adım atması.

Prof.Dr.Ahmed CAFEROĞLU, Çağatayca'yı Göktürk-Uygur devri ile müşterek Orta Asya yazı dilinin kaynaşması sonucu vücut bulmuş edebi bir dil olarak telakki eder. Nevâî'nin mirasına konduğu resmi devlet dilinin Uygur resmi yazı dili olduğunu vurgular ve Nevai'yi eski Uygur dil ananelerinden ayrılan ve bu sunî dile arkasını çeviren ilk Orta Asya mütefekkeri ve dilcisi olarak tanıtır onun Uygur yazı dilini aynen devam ettirmediğini belirtir.'

Bütün bu görüşlerden sonra ve bu görüşlerin ışığında yaşayan ve tarihi Türk dilleri ailesinin Orta Asya grubuna (Doğu Türkçesi) mensup olan Çağatay edebi dilinin meydana gelişinde Orta Asya yazı dilinin, Moğol istilasından sonra mahalli şive karışmalarının ve İslam kültürü ile Fars edebi dilinin önemli etkileri olmuştur diyebiliriz.

Çağatay dili, 11.-13. yüzyıllar arasında gelişen Karahanlı veya hakaniye edebi dili ile 14. yüzyılda konuşulan Harezmi edebi dillerinin 15. yüzyıldan sonra Timurlular idaresi altında gelişen ve 15. yüzyılın ilk yarısında Nevai ve onu takip eden arkadaşlarının gayretleri ile Klasik Çağatayca'yı meydana getiren edebi dildir.

Türk dili, Türk tarihi ve Türk edebiyatında Çağatayca'nın önemi ve tesir alanı bakımından Moğol istilasından sonra oluşan üç büyük Türk edebi lehçesi (Osmanlı, Azeri, Çağatay) ve edebiyatları arasında, Osmanlı edebiyatından sonra en önemlisi ve en zengin Çağatay edebiyatıdır. Azeri ve Osmanlı sahaları dışında kalan hemen bütün Türk ülkelerinde, Kansu'dan İdil boylarına ve Kırım'a, Horasan ve Hindistan'a kadar, yüzyıllarca genel bir kültür dili olarak kullanılan Çağatayca, bilhassa Nevai'den sonra Azeri ve Osmanlı sahalarında bile yüksek edebi muhitlerde değer ve kıymet kazanmış Nevai'nin eserlerini okuyabilmek için Çağatayca'ya mahsus gramer ve lügat kitapları vücuda getirilmiş, Osmanlı şairleri arasında, Tanzimat devrine kadar, Nevai'ye Çağatayca nazire yazarlar eksik olmamıştır. Azeri sahasında bu etkilenme daha kuvvetli olmuş, devlet yazışmalarında bazen bu lehçe kullanıldığı gibi eserlerini bu lehçe ile yazan müelliflere de rastlanmıştır. 14. ve 15. yüzyıllarda Mısır-Suriye Memluk İmparatorluğunda, 14. yüzyılda Hint saraylarında, yani asıl Türk memleketleri dışında bile önem kazanan Çağatayca'nın bir zamanlar Moskof çarlarının ve Lehistan hükümdarlarının Türk hanları ile yazışmalarında da kullanıldığı düşünülecek olursa kültür dili ve resmi dil olarak yüzyıllar boyu oynadığı rol açık bir biçimde ortaya çıkacaktır.

Yalnız Türk memleketlerinde değil Türk memleketleri dışında kalan saraylarda bile kendisine hayat sahası bulan ağatay edebiyatı, yedi yüzyıllık hayatında çeşitli gelişme safhaları gösterdikten ve çok yüksek değerlerde edebi mahsuller meydana getirdikten sonra artık büyük şahsiyetler yetiştirememiş, duraklama ve gerileme devrine girerek hakimiyetini gittikçe kaybetmeye başlamış ve yineni mahalli lehçeler ile kurulmaya başlayan edebiyatlara terk etmiştir.

B- ÇAĞATAY TÜRKÇESİ VE EDEBİYATININ DEVRELERİ

Çağatay edebiyatının sınırları ve bu edebiyatın gelişmesini sağlayan edebi dilin dayandığı kaynak hususunda ortaya çıkan görüş farklılıkları, Çağatay dili ve edebiyatının devirlere ayrılarak incelenmesi konusunda da kendini gösterir.

Janos ECKMANN, "Zur Charekteristik der İslamischen mittelasiatish-türkischen Literatursprache (1957)" adlı yazısında Orta Asya Edebi Türk dili ile ilgili önemli bir çok fonetik ve morfolojik özelliklerin bir listesini verdiğini ve bu yazısındaki esaslara dayanarak da İslâmî Orta Asya edebi Türk dilini şu devirlere ayırdığını ifade eder.

1. Karahanlıca veya Hakaniye Türkçesi (11.-13. yüzyıllar);
2. Harezmi Türkçesi (14. yüzyıl);
3. Çağatayca (15.-20. yüzyıl başlangıcı).

Çağatay Türkçesinin 15. yüzyıl ile 20. yüzyılın başlangıcı arasında geliştiğini ileri süren ECKMANN, Çağatay edebi dilinin bu beş yüz yıllık hayatı süresince bazı değişikliklere uğradığını belirtir ve bu edebiyatı üç döneme ayırır.

1. Klasik Öncesi Devir (15.yüzyılın başlarından Nevai'nin 1465 yılında ilk divanını tertibine kadar) Geçiş devresi;
2. Klasik Devir (1464-1600);
3. Klasik Sonrası Devir (1600-1921) Bir taraftan Nevai dilinin dikkatli bir taklidi diğer taraftan Özbek unsurlarının tesiri devresi.

M.A. Şçerbak, "Eski Özbek" dili terimi ile karşıladığı Doğu Türkçesini 10. yüzyıldan başlatmakta ve Eski Özbek dilini aşağıdaki devirlere ayırmaktadır.

ECKMANN, Janos;

Çağatayca El Kitabı, (Haz.. Günay Karaağaç). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay.,Edebiyat Fak. Basımevi, İstanbul, 1988

1. İlk Devir (10.-13. yüzyıllar): Batı Türkçesi (Kıpçakça) ve Güney Türkçesi unsurlarının alınması. (Moğol istilasası bu gelişmeye son vermiştir.)

2. İkinci Devir (14.-17. yüzyıllar): Sunî dil. Çağatayca terimini sadece bu devire ait kılmak mümkündür.

3. Üçüncü Devir (17.-18. yüzyıllar): Mahalli dil unsurlarının dile girmesi.

Çağatay edebi yazı dilinin meydana getirdiği Çağatay edebiyatını M.Fuad KÖPRÜLÜ, beş devreye ayırıp incelemektedir.

1. İlk Çağatay Devri (13.-14. asırlar);
2. Klasik Devrin Başlangıcı (15. yüzyılın ilk yarısı) Nevai'ye kadar;
3. Klasik Çağatay Devri (15. yüzyılın son yarısı)Nevai devri;
4. Klasik Devrin Devamı (16. yüzyıl) Babür ve Şeybanlılar devri;
5. Gerileme ve Çökme Devri (17.-19. asırlar).

A. Samoyloviç. 15. yüzyıldan başlayıp 20. yüzyıla kadar devam eden Orta Asya edebi dili için Çağatayca tabirini kullanır ve bu yazı dilini dört devreye ayırır.

1. Karahanlı (Kaşgar) Türkçesi (11.-13. yüzyıllar);
2. Kıpçak-Oğuz Türkçesi (13.-14. yüzyıllar);
3. Çağatay Türkçesi (15.-19. yüzyıllar);
4. Özbek Türkçesi (Özbekçe, 20. yüzyıl).

Burada, temeli, kimilerine göre 10. yüzyıla kadar götürülen Çağatay dili ve edebiyatının devrelerini Prof.Dr. M.Fuad KÖPRÜLÜ'nün tasnifini esas alarak tanıtacağız.

1. ilk çağatay devri (13.-14. yüzyıllar):

Karahanlılar devrinde Hakaniye Türkçesi (Karahanlıca) adını, alarak Kaşgar merkez olmak üzere Doğu Türkistan'ın Balasagun ve hatta Semerkant gibi belli başlı şehirlerinde ilk ürünlerini vermeye başlayan lehçe, eski Uygur dilinin kuvvetli İslam medeniyeti etkisi altında, Karluk ve Yağma gibi kabile lehçelerinin tesiri de karışmak suretiyle meydana gelmiş yeni bir tekamül safhasıdır.

11.-12. yüzyıllarda bütün Orta Asya Türlerinin edebi dili olan Hakaniye Türkçesinin Moğol istilasından sonra çeşitli sahalarda, çeşitli mahalli lehçelerle ve özellikle Oğuz-Kıpçak unsurları ile karışmasından meydana gelen ve bu sebeple bir takım farklılıklar gösteren bu edebi lehçe ürünleri ilk Çağatay devri eserleri olarak kabul edilmektedir.

14. yüzyıla gelindiğinde müslüman Çağatay hanları, Türkçe konuşmuşlar, divanlarında Uygur alfabesini bilen katipler (bahşı) bulundurmuşlar ve Çağatayca'yı resmi dil olarak kullanmışlardır.

Bu yüzyılda medeniyet merkezlerinden biri olan Buhara'da Farsça hakim dil idi. Ancak Farsça eserleri örnek alarak Türkçe şiir yazan şairler bulunduğu gibi Buhara'da bir tekkede Türkçe ilahiler okunduğu da bilinmektedir. Fars eserlerini örnek alan bu eserler, zamanla, Farsça örneklerinden daha güzel ve başarılı olmaya başladı. Farsça örnekler karşısında onlara benzer hatta onları aşan başarılı eserler ortaya koyulması, İlk Çağatay devri dilinin resmi dil olması ve dolayısıyla devlet katında öneminin korunması Çağatayca'yı asıl bir sonraki dönemi olan Klasik Çağatay dil ve edebiyatına hazırlamıştır.

11. yüzyıldan başlayıp 15. yüzyılın ilk yarısına kadar yaklaşık 4 yüzyıllık zaman zarfında İslam kültürü etkisinde gelişen ve Çağatay edebi yazı dilinin oluşmasında etkisi olan 7Karahanlı, Harezmi, Kıpçak ve Altın-Ordu sahalarında meydana getirilen başlıca eserler şunlardır.

Karahanlı Sahası:

Dîvân u Lügâti't-Türk (Kaşgarlı Mahmud),
Kutadgu Bilig (Balasagunlu Yusuf Has Hacib),
Maddimetü'l-Edeb (Zemahşerî),
Atabetü'l-Hakâyık (Edib Ahmet Yükneki),
Şecere-i Ensâb (Fahreddin Mürarek Şah),
Ahmed Yesevi'nin Hikmetleri.

Harezm Sahası:

Kısâsü'l-Enbiya (Rabguzi),
Nehcü'l-Ferâdis (Kederli Mahmud bin Ali),
Kanglı Sözlüğü (Muhammed bin Kays),
Mu'înü'l-Mürîd (İslam),
Kitâb Gülistan bi't-Türkî (Gülistan Tercümesi) (Seyf-i Sarâyi),
Mîrac-nâme (?),
Kıssa-i Yusuf (Ali).

Altın-Ordu Sahası:

Hüsrev ü Şîrîn (Kutb),
Muhabbet-nâme (Harizmi),
Dâstân-ı Cümcüme Sultân (Hüsam Katib).

Çağatay Türkçesi'nin ilk devresi ile ilgili olarak şunu söyleyebiliriz ki; 12. yüzyıl Hakaniye (Karahanlı) Türkçesi ile 15. yüzyılın klasik Çağataycasını birbirine bağlayan bu devirde, önce Çağatay ve İlhanlılar memleketlerinde, daha sonra da Harezmi ve Altın-

Ordu sahalarında edebi bir faaliyet başlamış ve bu gelişme Timurlular devrinde, 15. yüzyılın ilk yarısında, büsbütün kuvvetlenerek bu yüzyılın son yarısında Nevai ve arkadaşlarının gayretleri ile Klasik Çağatayca vücuda getirilmiştir.

2. klasik devrin başlangıcı (15.yüzyılın ilk yarısı):

(Nevai'ye Kadar)

Timur'un ölümünden sonra onun kurmuş olduğu imparatorluk içinde baş gösteren taht kavgaları ve karışıklıklar, imparatorluğun zayıflamasına ve gerilemesine neden olurken bu gelişmeye tam terk olacak bir biçimde Semerkant ve Herat'ta huzur ve güvenin devam etmesi, medeni hayatın yükselmesini sağlamış ve resim, müzik gibi sanatlar ile edebiyat gelişimini sürdürmüştür.

Timur devrinde göze çarpacak bir şekilde gelişme gösteren Çağatay dili, başta Herat ve Semerkant olmak üzere bu hanedana mensup prenslerin ve diğer Türk devlet adamlarının sarayları etrafında daha da parlak bir döneme girmiştir. Timur devrinde atılan tohumlar bu dönemde mahsullerini vermeye başlamıştır.

Timur'un ölümünden sonra imparatorluk içinde çıkan taht kavgaları ve karışıklıklar, çok uzun sürmemiş, 1409 yılında Şahruh, imparatorluğun başına geçmiştir. Şahruh döneminde de gelişmesini sürdüren Çağatay dili ve edebiyatı özellikle Fars dilini bilen ve Farsça eserler yazabilecek seviyede olan aristokrat zümre arasında milli dil ve edebiyatın rağbet görmesi 14. yüzyılın ikinci yarısında Hucendî ve Harizmî gibi şairlerle başlamıştır. Halk arasında ise bu dönemde Yesevi'nin dervişleriyle Yesevi geleneği ve hikmet tarzı devam etmekteydi.

KÖPRÜLÜ, Prof.Dr. M. Fuad;

Milli Eğitim Bakanlığı, İslam Ansiklopedisi, "Çağatay Edebiyatı maddesi" Milli Eğitim Basımevi, 3. cilt, İstanbul, 1993. s: 270-323

İlk Çağatay devrinde çeşitli eserlerin verilmesi ile başlayan ve Çağatay edebiyatının teşekkülüne kadar süren bu devirde şairler, klasik divan şiirinin ilk örneklerini ortaya koymaya başlamışlardır.

Çağatay Türkçesinde Klasik Devrin Başlangıcı diye adlandırılan bu dönem, eserleriyle Klasik Çağatay devrinin oluşmasını sağlayan önemli şahsiyetleri, onların eserleri ve edebi kişilikleri hakkında yapılacak açıklamalar, dönemin daha iyi anlaşılması bakımından faydalı olacak ve temelini teşkil ettikleri Klasik Çağatay devrine de ışık tutacaktır.

3. klasik çağatay devri (15. yüzyılın son yarısı):

(Nevâî Devri)

Devletin askerî kudret kaynağını teşkil eden Barlaslar, Arlatlar, Tarhanlar ve Argunlar gibi büyük kabile teşekküllerinin başındaki emirlerin desteğindeki şehzadeler arasında topraklarını genişletmek ve imparatorluğun yüksek hakimiyetini ele geçirmek uğruna ortaya çıkan iç karışıklıklar Şah-ruh'un ölümünden sonra iyice artmıştır. Bu karışıklıklar, içerisinde bir ara Sultan Ebu Sa'id, Timurlu prenslerini mağlup edip duruma hakim olmuş ve Horasan ve Maverâü'n-nehr'i yönetimi altında birleştirmiş ve 8 yıl gibi bir zaman sürecektir kuvvetli bir idare kurmaya muvaffak olmuştur. Ancak Azerbaycan'ı Akkoyunlular'dan almak için 1469 yılında giriştiği savaşta Ebu Sa'id bozguna uğramış ve yakalanarak katledilmiştir.

Sultan Ebu Sa'id'in Akkoyunlular tarafından katledilmesi sonucu şehzadeler arasındaki taht kavgaları yeniden baş göstermiştir. Bu kavga ve karışıklık ortamından başarı ile çıkmayı bilen Hüseyin Baykara, Herat merkez olmak üzere Horasan, Toharistan, Sicistan, Gürcan ve Esterabad'ı idaresi altında birleştirmiş ve kırk yıl kadar bu bölgelerde huzur ve güvenin temininde başarılı olmuştur. Timurlular imparatorluğu, son parlak dönemlerini bu kırk yıl zarfında Hüseyin Baykara yönetiminde geçirmiştir. Hüseyin Baykara yönetiminde ortaya çıkan bu parlak durum, siyasi ve askeri

başarılarından kaynaklanmamakta sadece fikir ve sanat sahalarında da kendini göstermektedir.

Fikir ve sanat alanlarındaki gelişmelerde kendi gösteren bu yeniden diriliş devrine mührünü vuran sanatkarlar Sultan Hüseyin Baykara ve onun himaye ettiği başta edebiyat olmak üzere pek çok sahada başarılı eserler veren Alî Şîr Nevâî'dir. Bu iki yakın dost sanatkarın ve onların etraflarında, öylesine canlı bir fikir ve sanat faaliyetin kendini göstermiştir ki, bu döneme, Türk medeniyet tarihinde Herat devri ya da Baykara-Nevâî devri adı da verilir.

15. yüzyılın ikinci yarısında Hüseyin Baykaranın hakimiyeti sağlaması sonucunda taht kavgalarından uzaklaşan Timurlu hanedanına mensup prensler, saraylarında resmi dil ve kültür lili olarak Farsça'yı kullanıyorlardı. Farsça'nın bu denli itibar gördüğü, bir çok Türk şairin bile Türkçe eserler yazmak yerine Farsça eserler yazmayı hüner sayacak kadar bu dile önem verdikleri bir dönemde, Alî Şîr Nevâî'nin gayretleri ve Türkçe ile de büyük sanat eserleri ortaya konulabileceği yönündeki çabaları sonucu Türkçe, yavaş yavaş önem kazanmaya başlamış ve Çağatay edebiyatının zirveye ulaştığı bu devirde bir çok sanatkar "Türkî til" den yani Türkçe'den bahsetmeye başlamıştır.

Zeki Velîdî TOGAN, "Şair ve edib sıfatıyla Alî Şîr, o zamanki Türk münevverlerinin hayran oldukları İran edebiyatını benimseyip Türk ruhuna uygun bir şekle sokarak Türkçeyi yüksek bir sanat dili haline getirmek ve münevver Türk ruhunu yükseltmek, Türkçe yüksek sanat eserleri yaratmak gayesi gütmüştür." görüşünü ileri sürerek Alî Şîr Nevâî'nin bu uğurdaki hizmetlerini dile getirmektedir.¹

Hayatının sonlarına doğru kaleme aldığı Muhâkemetü'l-lügateyn (İki dilin mukayesesi) adlı eserinde, kelime zenginliği ve anlam inceliklerini ifade etme

¹TOGAN, A.Zeki Velîdî;

Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi, "Alî Şîr maddesi", Milli Eğitim Basımevi, C; : I, İstanbul, 1993, s:349-357

bakımından Türkçe'nin Farsça'dan daha zengin olduğunu örneklerle ispatlayan ve Farsça şiir yazmayı marifet sayan Türk şairlerini Türkçe şiirler yazmaya teşvik eden Alî Şîr, bu eserinin sonunda "Türk halkının fasihlerini kendi söz ve ibarelerinin mahiyetinden, kendi dil ve kelimelerinin keyfiyetinden haberdar edip Farsça konuşurları (Türkçe) ibare ve sözler hususunda serzenişlerinden kurtaracak onlara büyük bir hak sağlamış olduğumu umuyorum. Onlarda çektiğim zahmet ve meşakkatin karşılığı, ortaya koyduğum bu gizli ilimden vukuf bulurlarsa ..." diyerek Çağatay edebiyetinin onun zamanında içinde bulunduğu durumu gözler önüne sermektedir.

Çağatay Edebiyatının Klasik devri ile ilgili son söz olarak şunu söyleyebiliriz; Cengiz Han'ın istilas ve bundan sonra kurulan devletin meydana getirdiği tarihi, sosyal ve kültürel yapı içerisinde, eski Uygur ve Hakaniye lehçelerinden İslam medeniyetinin etkisi altında gelişme gösteren Orta Asya edebi Türk lehçesi, Farsça'nın resmi dil olarak hüküm sürdüğü ve Farsça ile yazmanın meziyet sayıldığı 15. yüzyılın ikinci yarısında, özellikle Alî Şîr Nevâî'nin gayretleri sonucunda doruk noktasına ulaşmış ve canlılığını yüzyıllar boyunca kaybetmeyecek mükemmel eserler, bu dönemde verilmiştir. 15. yüzyılın ikinci yarısında ele alınan bu dönem içinde adı geçen belli başlı şairler şunlardır:

Alî Şîr Nevâî, Hüzeyin Baykara, Hamîdî, Baysungur Mirza, Mirza Hacı Bey, Yunus Han, Sultan Ahmed Mirza, Ebubekir Mirza, Asâfî , Emir Süheylî, Devletşah Raziüddin Ali, Çiçektûlu Şevki, Mecnûnî, İbrahim Muhammed Halil, Cafer Bahşioğlu Sâkî, Mir Haydar Sebûhî, Heratlı Balâî, Seyyid Efzal, Horasanlı Yusûfî.

4. klasik devrin devamı (16. yüzyıl):

(Babür ve Şeybanlılar Devri)

16. yüzyılda Klasik Çağatay edebiyatının Orta Asya'da Şeybânîler, Hindistan'da da Babür olmak üzere iki farklı sahada gelişmesini devam ettirdiğini görmekteyiz. Bu

yüzyıl Timurlular sülalesi açısından felaketlerde doludur. Batu'nun kardeşlerinden Şeyban'a tler, Hindistan'da da Babür olmak üzere iki farklı sahada gelişmesini devam ettirdiğini görmekteyiz. Bu yüzyıl Timurlular sülalesi açısından felaketlerde doludur. Batu'nun kardeşlerinden Şeyban'a tâbi göçebe Özbek halkı, yüzyılın başında, önce Harezm ve Maverâü'n-nehr olmak üzere Horasan'ı da idareleri altına alarak Timurluların buralardaki hakimiyetlerine son vermişlerdir. Bu durum karşısında bir zamanlar edebiyat ve kültür merkezi durumunda olan Herat, Hüseyin Baykara'nın ölümünden sonra önemini yitirmeye başlamıştır.

Orta Asya'da hakimiyeti elinde bulunduran Özbek Hanı Muhammed Şeybânî Han, 1510 yılında Safevî hükümdarı Şah İsmail Karşısında bozguna uğrayıp öldürülünce Timur sülalesinden Babür, durumdan yararlanarak tekrar Maverâü'n-nehr ve Harezmî Şeyhanîlerden geri almak istedi. Babür'ün bütün gayretlerine ve Safevîlerin yardımlarına rağmen Maverâü'n-nehr ve Harezm Şeyhanîlerin hakimiyetinden çıkartılıp yeniden Timurlu sülalesinin idaresi altına girmedi. Ellerinden çıkan bu bölgeleri geri alamayan Timurlular, hakimiyetlerini ve varlıklarını Babür'ün Hindistan'da kurduğu Türk-Hint İmparatorluğu sayesinde ancak koruyabildiler.

Şeybanîlerin egemenliği altında kalan Semer-Semerikand ve Buhara gibi şehirler, Herat'ın önemini tamamen kaybetmesi üzerine ilim adamları ile sanatkar ve şairlerin toplandıkları edebiyat ve kültür merkezleri halini aldı. Timurlular devri medeniyeti göçebe Türklerin geleneklerinin içine karışmasıyla da olsa Şeybanîler döneminde genel hatlarıyla devam ettirilmiştir. Hatta Timurluların büyük önem verdikleri ve halk arasında yaygın şekilde yaşatılan Yesevî kültürü, Horasan Çağatayları arasında önemini kaybetmeye başlamışken Şeybânîler devrinde ve bilhassa Şeybânî Han ve Ubeydullah Han'ın bu kültüre gösterdikleri bağlılıktan dolayı tekrar eski değerine kavuşmuştur.

16. yüzyılda Şeybânîler devrinde kültür ve medeniyetin dili olan Çağatayca, sadece şiir dili olmakla kalmamış kültür dili olarak da büyük bir gelişme göstermiştir. Nevâî ve Yesevî tarzı şiirler yazılmaya devam edilmiş bunların yanında dinî, ahlâkî ve tarihi konular üzerine manzum ve mensur pek çok eserler kaleme alınmıştır. Yine bu

dönemde Çağatay dili ile divan tertip edenlerin sayısında bir artış görülmüştür. Farsça'dan Çağatayca'ya tercüme edilen eserler çok olmasının yanında bu dille yazılmış ilmi ve tarihi eserlerin Çağatayca benzerlerinin yazılmaya başlaması da yine bu dönemde dikkati çeken bir husustur.

Hindistan'da Türk-Hint İmparatorluğunun kurulması sonucu varlığını Babür Han ile devam ettiren Çağatay dili ve edebiyatı, Babür'den sonra Kamran Mirza ve Bayram Han gibi önemli şairler sayesinde gelişmesini 18. yüzyıla kadar sürdürmüştür.

16. yüzyılda Klasik Çağatay edebiyatını devam ettiren başlıca şairler; Şeybânî Han, Muhammed Salih, Ubeydullah Han, Babür, Kâmrân Mirza ve Bayram Han'dır.

5. gerileme ve çöküş devri (17.-19. yüzyıllar)

Orta Asya Türklerinin hemen hemen 250 yıl kadar sürdürdükleri siyasi birlik, Şeybânîlerin son hükümdarı Abdullah Han ve onun oğlu Abdu'l-mümin'in 1598 yılında ölümünden sonra ortadan kalkmıştır. Şeybânî Hanlığı bu tarihten sonra Buhara, Hive ve Hokand Hanlıkları olmak üzere üç devlete ayrılmıştır.

Siyasi birliğin bozulması sadece siyasi, iktisadi ve askeri hayatı olumsuz yönde etkilemekle kalmamış, aynı zamanda sosyal ve kültürel alanda da gerileme ve çöküşün ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bir ara özellikle Buhara hanlarından bazıları Orta Asya'da yaşayan Türk topluluklarını birleştirmeyi denemişler ancak bunda sürekli bir başarı elde edememişlerdir. Bazı alanlarda yapılan iyileştirmeler diğer diğer alanlarla desteklenemediği, köklü bir takım tedbirler alınamadığı ve hanlıklar arasındaki iç savaşlara bir türlü son verilemediği için Orta Asya Türklüğünün kuvveti, temelden sarsılmıştır. Nihayetinde kendi varlıklarını kurtarabilmek ve devamını sağlayabilmek amacıyla Buhara hanlığı 1868'de, Hive hanlığı da 1873 yılında Rusların hakimiyetini

kabul etmek zorunda kalmışlardır. Hokand hanlığı ise Yakup Bey zamanında istiklalini muhafaza ettiyse de 1877 senesinde Çin idaresi altına girmek zorunda kalmıştır.

Çağatay Dili ve Edebiyatının son dönemi olan gerileme ve çöküş devresinin yavaş yavaş kendisini hissettirmeye başladığı 17. yüzyılda Çağatay Türkçesi, yazı ve devlet dili olarak İran'dan Çin sınırlarına kadar uzanan çok geniş bir sahada kullanılmaktaydı. Ancak 18. yüzyıldan itibaren Çağatay Türkçesi, siyasi ve iktisadi hayattaki çöküşe paralel bir gerilemenin içerisine girmiştir. Nitekim bu yüzyıldan sonra bu dille yazan hemen hemen hiçbir büyük şair ve yazar çıkmamıştır. Bu dille kaleme alınan edebi ve tarihî eserler ise basit birer taklit ve tercüme eserlerdir. Bir ara Hive ve Hokand hanlıklarında görülen siyasî istikrar, edebi hayat üzerinde de etkisini göstermiş ancak bu etkilene, Nevâî ve Fuzûlî'yi taklitten öte eserler ortaya çıkarmaktan ileri gidememiştir.

Bütün bu olumsuz gelişmelere rağmen Çağatay edebiyatının gerileme ve çöküş devrini kapsayan 17.-19. yüzyıllarda Harezmde Çağatay Türkçesi yine de Farsça'dan daha üstün tutulmuştur. Nitekim Ebu'l-Gazi Bahadır Han'ın kaleme aldığı Şecere-i Türki adlı eserinden başka Şecere-i Terâkîme adı ile Türmenlere ait bir eser meydana getirmesi, bu dönemde Çağatay Türkçesinin hâlâ önemini koruduğunu göstermektedir. Kaşgar ve Fergana şehirlerinde de aynı durumu görmek mümkündür. 18. yüzyılda Kaşgar halkı için Molla Muhammed Timur'un Envâr-ı Süheylî adlı Farsça'dan yaptığı tercüme ile Ebû Sa'id Koçkar Ata ile Buğra Han tezkireleri bu dile yerilen önemin göstergesidir.

Çağatay Türkçesinin bu dönemi ile ilgili son söz olarak söylenebilir ki: 19. yüzyılın sonlarına doğru Çin sınırlarından İran'ın batısına kadar bütün Orta Asya Türk memleketlerinde Çağatay Türkçesi, genel itibarıyla kültür dili, edebi dil ve devlet dili olarak varlığını devam ettirmiş ve her türlü edebi ve ilmi konular bu dille yazılmış. yalnız belli bir zümreye değil halka hitap eden eserler de Çağatayca kaleme alınmıştır.

Bu dönemde Hive'de yetişen şairler:

Ebu'l-Gazi Bahadır Han, Şems Özkendî, Şerîf, Gedâ, Gazâlî, Ubeydî, Fakîrî, Beyzâ, Bihbûdî, Şuhûdî, Tûfeylî, Kâsım, Râcî, Meşreb ve Hüveydâ.

Hokand sahasında yetişen şairler:

Ömer Han (Amîr mahlaşlı), Nemenganlı Fâzıl, Hâzik, Fazlî, Kulhânî, Mahmûr, Mücrim, Zakircân Furkat

6.çağatay edebiyatının son devri (1800-1920)

Çağatay edebiyatının XV. yüzyılın başlarından XVI. yüzyılın ortalarına kadar süren klasik devri az çok incelenmiştir. Bu devrin şairleri ve eserleri hakkında, hepsi aynı ölçüde olmamakla beraber, yine de oldukça geniş bir bilgimiz vardır. Klasik Çağatay edebi eserlerinin, pek az istisna ile, Türkiye ve Batı Avrupa kitaplıklarında bulunması, hatta bazen tek nüshalarının sadece bu kitaplıklardan birinde saklanmış olması, Türkiye ve Batı Avrupa'da bulunan türkologların klasik Çağatay edebiyatı üzerindeki çalışmalarını kolaylaştırmıştır. Böylece hiç olmazsa bu devirde yaşayan Çağatay şairlerinin kimler olduklarını ve neler yazdıklarını tesbit etmek mümkün olmuştur. Çağatay edebiyatının klasik devirden sonraki gelişmesini incelemek isteyenler ise daha güç durumdadırlar. Çünkü bu devirde yaşayan Çağatay şairlerinin ve eserlerinin tam listesi daha yapılamamıştır. Kaynaklarda adları geçtiği halde eserleri bilinmeyen nice yazarlar bulunduğu gibi, yazarı bilinmeyen birçok eserler de vardır. Ayrıca bu devre ait Çağatayca eserleri Sovyetler Birliği dışında elde etmek de pek güçtür. Bunun için bu devir Çağatay edebiyatının araştırılması, her şeyden önce, Özbek bilginlerine düşen bir iştir. İkinci Cihan Harbinden sonra, bu yolda Özbekistan'da yeni bir çalışmanın başladığını görüyoruz. Özbek edebiyat tarihçileri, nihayet büyük bir gayretle, şimdiye kadar meçhul kalmış birçok Çağatayca eseri meydana çıkarmağa muvaffak olmuşlardır. Çağatay edebiyatı ile ilgili problemler üzerinde de bir takım araştırmalar yazmışlar ve devrin klasik eserlerini de yayınlamağa başlamışlardır. Ancak belli bir

doktrinin etkisi altında kaldıkları için vardıkları sonuçlar her zaman gerçeğe uymamaktadır.

Orta Asya Türklerinin aşağı yukarı 250 yıl süren siyasi birliği, son Şeybani hükümdarı Abdullah Han (1583-1598) ve oğlu Abdülmümin'in ölümü (1598) ile sona ermiş ve Şeybanilerin hanlığı Buhara, Hive ve (XVIII. yüzyılda) Hokand hanlıkları olmak üzere üç devlete ayrılmıştır. Buhara hanlarından bazıları, özellikle Abdülaziz Han (1645-1680) ile Subhan Kulı Han (1680-1702), yerli beylerin kuvvetini kırarak Orta Asya Türklerini birleştirmeyi denemişlerse de, sürekli bir başarı elde edememişlerdir. Durum XIX. yüzyılda da aynı idi. Gerçi hanlar (Buhara'da emirler) yüzyılın başlarında beylerin nüfuzunu geniş ölçüde daraltabilmişler ve ekonomi alanında da bazı yararlı tedbirler almışlardır; ancak yurdun kalkındırılması için gereken köklü reformları getirememişler ve Türkistan Türklerini de birleştirememişlerdir. Hanlıkların gerek kendi iç savaşları ve gerek birbirleriyle olan bitmez tükenmez kavgaları Orta Asya Türklüğünün kuvvetini kökünden sarsmış ve Rusların Türkistan'ı kolayca istilasına yol açmıştır. Nitekim 1868 de Buhara ve 1873'te Hive hanlıkları, kendi varlıklarını tutabilmek için, Rus protektorasını tanımak zorunda kalmışlardır. Hokand hanlığı ise, 1876 da doğrudan doğruya Rusya'ya katılmıştır.

XIX. yüzyılda Türkistan'ın kültür hayatında köklü bir yenileşme olmamıştır. Yurdun kültür seviyesi, önceki yüzyıllarda olduğu gibi, çok düşüktü. Birçok yeni medreseler açılmışsa da, bunların programında ve öğretim metodunda bir değişiklik olmamıştır. Halbuki eski skolastik bilgiler yeni zamanın ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktı. Türkistan'a bir sömürge gözüyle bakan Ruslar da, özellikle Buhara ve Hive hanlıklarında, yerli halkın kültür seviyesinin yükseltilmesi ile pek ilgilenmemişlerdir.

XIX. yüzyılda Buhara hanlığında dikkati çekecek hiçbir Çağatayca eser yazılmamıştır. Buna karşılık Hive'de ve hele Hokand'ta Çağatay dilinde canlı bir edebi faaliyet vardı. Aşk, şarap ve zamaneden şikayet gibi eski konular üzerinde Nevai ve Fuzuli tarzında pek çok şiirler yazılmıştır. Şeybaniler devrinde yeniden moda haline gelen ve XVIII. yüzyılda Buhara'lı şair Sufi Allah Yar'ın (ölm. 1720 sıralarında) divanı

ve mesnevileri yoluyla Orta Asya şehirli, hatta göçebe Türkleri arasında büyük bir rağbet gören tasavvuf şiiri, XIX. yüzyılda hemen hemen sönmüştü. Buna karşılık, yine Buhara'lı bir şair olan Turdi'nin (ölm. 1699 yahut 1700) başladığı ve aktüel problemlere de yer veren yergi şiiri, hele XIX. yüzyılın ikinci yarısında ve XX. yüzyılın başlarında, bazı kuvvetli temsilcileri bulmuştur. Ayrıca, yergi şairleri, Rusların yoluyla tanıdıkları Batı kültürünün etkisi altında, divan şiiri kalıplarına dokunmadan, yeni konular da işlemişlerdir.

Önceki yüzyıllarda olduğu gibi, bu devir edebiyatında da şiir üstün bir durumda idi. Tarihçileri saymazsak, edebi nesrin yalnız bir iki temsilcisi olduğunu söyleyebiliriz. Edebi türler bakımından da bir yenileşme yoktu; divan edebiyatındaki eski şiir türleri devam etmiştir. Rus edebiyatını bilen Türkistanlı şairler bile, eski şekil ve kalıpları atarak, edebiyatı yenileştirmeye cesaret etmemişlerdir.

Bu devir yazarlarının klasik Çağatay dilini özenerek taklit ettiklerini görüyoruz. Halbuki bu dil artık konuşulmuyordu. Konuşma dilinin Çağatay yazı dili üzerindeki etkisi sorusu daha iyice incelenmiş değildir. Morfolojide en çok göze çarpan bir değişiklik, klasik -ning genitiv eki yerine -nı ekinin serbestçe kullanılmasıdır. Yazarların, ele aldıkları konuya karşı davranışları da dikkate değer. Bu yazarlar, eski konulardan bahseden eserlerinde, divan edebiyatı vokabülerini kullanmaktadırlar. Halbuki yeni konular işledikleri zaman, klasik Çağatay gramerine pek dokunmadan, Özbekçe, hatta -Rus işgalinden sonra- Rusça kelimeler kullanmaktan da kaçınmadıkları görülür.

C.ZAKİRCAN FURKAT 'IN HAYATI SANATI ESERLERİ

Asıl adı Zakircan olan Furkat (bazen Furkati) 1858 de Hokand'ta doğmuştur. Babası Hal Muhammed edebiyatı ve güzel sanatları seven bir adamdı. Furkat, Hokand medresesinde okumuş (1872-1875), 1878 de amcasının isteği üzerine Yangı (Yeni) Margılan'a (bugünkü Fergana şehri) göçmüş ve orada küçük bir dükkan açmıştır. 1880 sıralarında Margılan'a, daha sonra Horkand'a gitmiştir. O sıralarda Hokand'da modern düşünüşlü bir şairler grubu vardı. Furkat da bu gruba katılmış ve yine bu grupta bulunan Mukimi ile yakın bir dost olmuştur. 1889-1891 yıllarında Taşkent'te yaşayan Furkat, gimnaziya (lise), tiyatro, gözlemevi, basımevi v.b. gibi Rus kültür kurumlarını yakından görmüş ve Rus edebiyatı ile de ilgilenmiştir. Fakat 1891 mayısında, Grandük Nikolay'ı yeren ve Rusların Türkistan politikasını tenkit eden bir şiiri yüzünden Türkistan'ı terk etmek zorunda kalmış; bir süre İstanbul'da yaşadktan sonra Mısır, Arabistan, İran, Afganistan, Hindistan ve Keşmir yoluyla 1893 eylülünde Yarkend'e gelerek burada yerleşmiş ve 1909 da bu şehirde ölmüştür. Asıl yurdunu hiçbir zaman unutamayan şair, sıla hasretiyle dolu birçok şiirler yazmıştır.

Furkat'ın şiirlerini bir divan halinde toplanmamıştır. Bu şiirler, "beyaz," adı verilen antolojilerde, "Türkistan vilayetining gazetasi"nda yayınlanmış olarak veya yazmalar halinde zamanımıza kadar gelmiştir. Her şeyden önce lirik bir şair olan Furkat, çok sayıda gazeller, birkaç muhammes, müseddes, murabba ve bir müstezat yazmıştır. Klasik tarzda, Arapça ve Farsça kelimelerle karışık bir dille yazılmış bu şiirlerin başlıca konusu aşktır.

Furkat'ın, eski kalıplara bağlı kalmakla beraber, anlatış bakımından eskilerden ayrıldığı da görülür.

Furkat'ın en çok tanınan lirik şiirlerinden biri, "Şaydıng qoya ber, şayyad" sözleriyle başlayan bir müseddestir. Yedi bentle kurulan bu şiir, bir allegori olup, şairin hürriyet arzusunu ifade eder. Şair, kendi durumunu tuzağa düşmüş bir ceylanın durumuna benzetir.

Furkat'ın, 1957 de eski bir yazma mecmua içerisinde ortaya çıkan müstezadı da üzerinde durulmağa değer bir eserdir. Şair, bu şiirini, müstezatlara özgü vezinle değil, fakat hezec ve muzari vezinlerinin kombinasyonu yoluyla yarattığı yeni bir vezinle (mef'ulü failatün [~mefailün veya - - -] mefailün failatün // mef'ulü fe'lün) yazmış; ayrıca uzun mısraı beşer hecelik cüzlere bölerek cüzleri birbiriyle kafiyelemiştir.

Furkat birkaç yergi de yazmıştır. Tuf redifli yergisinde Hokand'ın bencil zenginlerine çatar :

Ey Hokand bayanları, sizler dek insanlarga tuf!

Furkat, Rusların aracılığı ile tanıdığı Avrupa kültürüne hayrandır. Taşkent'teki Rus lisesi (gimnaziya) ve yine bu şehirde gittiği bir konser; ayrıca ampul, piyano, telgraf gibi onun için yepyeni olan ve yeni medeniyetle gelmiş eşyalar hakkında da coşkun gazeller ve mesneviler yazmıştır.

Gözlerinin önüne birdenbire seriliveren yenilikler, şairi bilimin büyüklüğü ve gerekliliği sonucuna götürmüştür.

Furkat, Avrupa kültürünün temsilcileri gözüyle baktığı Ruslara büyük saygı gösterir. Hatta Rus generali Suvarov ve Rus askerleri hakkında mesnevi şeklinde methiyeler yazmıştır. Ruslarla ilgili şiirlerinde Rusça kelimeler de kullanılır : fabrika, faeton "fayton", gazeta, gimnaziya, lampa "lamba", royal "piyano", teatır "tiyatro", zal "salon" v.b. gibi.

Furkat daha Taşken'te iken Rus misyoneri, Doğu bilgini ve "Türkistan vilayetining gazetasi" müdürü N.P. Ostroumov (1846-1928) ile tanışmıştı. Ostroumov'un terekesinde Furkat'ın, gezdiği yerlerden ve Yarkend'ten kendisine yazdığı 18 mektubu bulunmuştur. Bunlardan dört tanesi "Türkistan vilayetining gazetasi"nda yayınlanmıştır. Bu mektuplardan başka Furkat'ın birisini Mukimi'ye, ötekisini de daha

Taşkent'te iken tanıdığı Rus türkologu V.P. Nalinkin'e gönderdiği iki manzum mektubu daha vardır. Bütün bu mektuplar Furkat'ın hayatı için dikkate değer birer kaynaktır.

Furkat bilimle de ilgilenmiştir. Ostroumov'un terekesinde Furkat'ın şu araştırmalarının müsveddeleri bulunmuştur: Çağatay edebiyatında çok kullanılan 55 veznin incelendiği "İlm-i şi'ming qa'ide-i evzanı adlı risale; 2. Gepning tavsıfı ["Gep" adı verilen yemekli akşam toplantısı hakkında] ; 3. Eza tavsıfı [Matem hakkında] ; 4. Toy tavsıfı [Düğün ziyafeti hakkında]. Son üç araştırma etnoğrafya ile ilgilidir.¹

¹ECKMANN, Janos:

Çağatayca El Kitabı, (Haz.. Günay Karaağaç), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay.,Edebiyat Fak. Basımevi, İstanbul, 1988

İSİM ÇEKİMLERİ

A- ÇOĞUL EKLERİ

-lar:

oglan-lar	2.3	mingbaşı-lar	34.1
:		:	
resâ-lar	: 33.1	hatunlar	45.2
		:	

B-HAL EKLERİ

B. a. İlgi Hali :

-n(U)ng:

kız-ning	68.4	pâdişâ-ning	38.6
:		:	
Furkatî-ning	3.9	mâcerâ-ning	38.6
:		:	

B.b. Belirtme Hali :

-nı / -ni :

halk-nı	33.8	iklim-ni	77.9
:		:	
herkim-ni	54.5	gimnaziya-nı	9.4
:		:	

B.c. Yönelme Hali :

-ga , ge :

mihmân-ga	59.5	mûsikî-ga	12.5
:		:	
perî-ge	59.7	siz-ge	40.9
:		:	

-ka , -ke :

hatt-ka	: 41.3	kuyaş-ka	71.4
		:	
iş-ke	: 55.3	ateş-ke	83.3
		:	

B.d. Bulunma Hali :

-da :

tarîka-da	61.6	tarz-da	42.1
:		:	
fen-de	2.4	câmi'-de	33.9
:		:	

-ta :

heyet-te	27.5	begayet-te	48.6
----------	------	------------	------

:

:

B.d. Çıkma Hali :**-dın , -dîn :**

gazâ-dın 75.9

:

kiniral-din 53.5

:

karı-dın 13.1

:

öz-din 19.6

:

B.e. Vasıta Hali :**-la , -le :**

rasat-la 2.2

:

ile :

ilm ile 12.5

:

İyelik Ekleri :**1. Tekil Şahıs : -m \ -(ı) m , -(i)m , -(u)m , -(ü)m**

ata-m : 74.8

cemâl-im 71.4

:

‘ilâc-ım 72.1

hüsn-üm 71.5

:

vücûd-um 71.2

:

1.Çoğul Şahıs : -mız , -miz \ -(ı)mız , -(i)miz , -(u)muz , -(ü)müz

halk-ımız-dın : 13.2

ahvâl-ımız : 35.8

keztî-ımız : 36.2

2.Tekil Şahıs : -ng \ -(ı)ng , -(i)ng

idrâk-ing : 82.1

öz-üng : 38.7

nişân-ing : 12.2

2.Çoğul Şahıs : -ngız , -ngiz , -ingız , -ingiz

öz-ingiz : 44.9

devletmend-ingiz 34.7

:

3.Tekil Şahıs : -ı , -i , -sı , -si

ba‘zı-sı : 51.8

nâm-ı :12.6

3.Çoğul Şahıs: -ları , -leri

suv-ları : 65.9

dâmen-leri :58.8

İSİM YAPIMI

isimden isim yapım ekleri

-an
oğl-an :1.3

-inçi
bir-inçi :1.6

-rek
köp-rek :16.5

lğ
şefkat-lğ :13.7

cı
dehkan-cı :38.9

fiilden isim yapım eki

-mak, mek
yaz-mak :5.10

-iş
biliş :7.2

-geç
tüket-geç :11.9

-ük
böl-ük :23.2

-ünç
ürk-ünç :25.10

-ük
öl-ük :27.6

-k
kışla-k :39.4

ZAMİRLER

A-ŞAHIS ZAMİRLERİ

1.Tekil Şahıs:

men	: 20.3
meni	: 31.4
manga	: 15.6
mendin	: 19.10

1.Çoğul Şahıs :

biz	: 53.6
bizning	: 81.9
bizi	: 35.8
bizge	: 35.7
bizler	: 40.8

2.Tekil Şahıs :

sen	: 75.4
senge	: 38.7

2.Çoğul Şahıs :

siz	: 43.7
sizge	: 40.9

3.Teklik Şahıs :

aning	: 12.2
-------	--------

3.Çokluk Şahıs :

alar	: 2.6
alarning	: 17.6
allarga	: 39.1
alardın	: 43.6

B . İŞARET ZAMİRLERİ

ol	: 31.4	bu	: 12.2
aning	: 4.1	munı	: 21.7
anda	: 1.3	munga	: 52.4
uşbu	: 40.9	mundın	: 24.2
uşol	: 9.4	uşbu	: 36.2

C . DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRLERİ

öz +iyelik ekleri	
öz	: 3.5

özüm	: 77.2		
özüng	: 38.7	özüngüz	: 44.9
özi	: 11.3	özleri	: 24,1

D . BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ

biri	: 12.5	birisi	: 18.5
başka	: 51.5	özge	: 41.5
bazısına	: 12.2	birbiriga	: 31.5
kimni	: 33.2	kimse	: 6.9

E. SORU ZAMİRLERİ

kim	: 4.5	kayan	: 11.8
kayu	: 11.10	niçük	: 38.5

SIFATLAR

A . NİTELEME SIFATLARI

kette zal	: 9.4	tahsin âvâz	: 80.3
nâdân kişi	: 81.8	nejât atlar	: 25.7

B . BELİRTME SIFATLARI

B . a. İşaret Sıfatları :

ol yirde	: 2.3	bu safhaga	: 9.1
uşol gimnaziya	: 9.4	o sahn-ara	: 9.6

B . b . Belirsizlik Sıfatları :

barça müselleme	: 34.2	bir dem	: 44.4
köp yir	: 31.3	her yir	: 54.3
cemi' âdem	: 60.9	her saridin	: 45.8

B . c. Soru Sıfatları :

ni dik	: 67.8	nice çöl	: 82.7
--------	--------	----------	--------

C . SAYILAR :

C . a .Asıl Sayılar :

ikki âdem	: 17.4	tört tarafım	: 15.9
on dört yaşka	: 71.4	uç aylık	: 6.8

C . b . Sıra Sayılar :

birinçi deshâne	: 1.6	ikinçi def'a	: 57.1
-----------------	-------	--------------	--------

üçüncü kün : 25.1

onunçu kün : 57.1

C .c . Üleştirme Sayıları :
birer âdem : 66.5

C . d. Topluluk Sayıları :
sayı +-av , -ev
üçev : 18.6
birev : 60.3

ikev : 65.8

ZARFLAR

A . Tarz -Durum (Hal) Zarfları :

köp işittim : 64.6
ingen dedi : 34.4

köp erdi : 58.6
köp tartıp : 73.2

B . Zaman Zarfları :

imdi : 68.7
kün : 34.10
songra : 51.1
evvel : 51.1

kice : 20.2
kündüz : 48.5
tangaça : 20.2
her dem : 80.1

C . Yer Yön Zarfları :

içkeri : 46.4
munda : 43.7

anda : 44.6
andın : 52.7

D . Soru Zarfları :

kanda kılmiş : 43.9

niçe ta'rif : 60.8

niçe yazdım : 64.4

kılsam : 31.5
niçün bağlap

EDATLAR

A . Bağlama Edatları :

belki : 40.8
çü : 3.4
eger : 3.8
amma : 24.4

birle : 4.7
çünki : 58.9
egerçi : 40.6
gerçi : 23.9

B . Son Çekim Edatları :

tahsindin özge : 13.3
kibi : 41.9
üzre : 79.5

kızlardın özge : 58.6
içre : 5.4
sari : 48.1

FİİL ÇEKİMLERİ

A .Basit Çekimler:

A . a. Görülen Geçmiş Zaman :

1. Tekil Şahıs :

al-dım : 15.8 işitme-dim : 19.6

1. Çoğul Şahıs :

bol-duk : 75.10

2. Tekil Şahıs:

aşar-dın : 60.9

2.Çoğul Şahıs .

bil-dingiz : 58.3

3.Tekil Şahıs :

aç-tı : 76.6 bilme-di : 5.7

3.Çoğul Şahıs :

al-dılar : 45.7 bilme-diler : 7.7

A . b . Anlatılan Geçmiş Zaman :

3.Tekil Şahıs :

aç-mış : 73.10

3.Çoğul Şahıs :

çık-mışlar : 52.10

A . c. Geniş Zaman :

1.Çoğul Şahıs :

bil-ürmiz : 81.6

3.Tekil Şahıs :

ayt-ar : 2.4 almas : 31.2

3.Çoğul Şahıs :

al-urlar : 63.3

A . d. Gelecek Zaman :

1.Çoğul Şahıs :

kö-keymiz :62.5

3.Tekil Şahıs :

bil-gey :82.5 ötme-gey : 7.8

3.Çoğul Şahıs :

al-gaylar :6.8

A . e. İstek Kipi :

bar-ay : 77.1

A .f. Şart Kipi :

bol-sa : 5.10

bolma-sa : 29.8

al-salar : 7.2

bak-sam : 15.10

A . g. Emir Kipi :

bil-gil : 65.7

al-sun : 30.3

bol-ung : 33.1

FİİL YAPIM EKLERİ**fiilden fiil yapım ekleri****-()l**

yaz-ıl :12.6

-güz

kör-güzüp :19.1

-uş

ur-uştılar :42.10

-t

orna-t-ıp :57.5

isimden fiil yapım ekleri**-leş, -laş**

söz-leş :5.6

amân-laştı :34.3

-siz

adet-siz :6.5

PARTİSİPLER**-gan , -gen\ -kan , -ken**

kıl-gan :9.1

kil-gen :16.7

tap-kan : 42.2

it-ken : 61.4

-gu , -gü
kıl-gu : 5.1

-mas , -mes
derik-mes : 32.1

GERİNDİUMLAR

-ban , -ben \ -ıban , -iben , -uban , -üben
tur-uban : 39.3 oltur-uban : 60.3
kör-üben : 69.2 kuç-uban : 76.5

-gaç , -geç , -kaç , -keç
bol-gaç : 22.3 kıl-gaç : 47.7
tüket-geç : 11.9 öt-keç : 18.8

-galı , -geli , -kalı , -keli
iç-kalı : 60.4

-ganda , -gende
ol-ganda : 31.3 kıl-ganda : 66.2
kir-gende : 47.6

-gunça , -günçe
kel-günçe : 5.10

-p \ -ıp , -ip , -up , -üp
arala-p : 74.10 çal-ıp : 18.6
yit-ip : 10.1 ol-up : 1.4
kör-üp : 17.7

-may , -mey
tap-may : 76.2 di-mey : 13.3

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	a, e, ā, é
ب	b
پ	p
ت	t
ث	s
ج	c
چ	ç
ح	h
خ	ḥ
د	d
ذ	z
ر	r
ز	z
س	s
ش	š
ص	ṣ
ض	ḍ, ž
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	‘
غ	g
ف	f
ق	k
ك	k
نگ	ng
ل	l
م	m
ن	n
و	v, u, ū, ū, o, ö
ه	h, a, e
ي	y, i, i, i
ء	’

ÇEVİRİYAZILI METİN

1-

1. ılıp teklîf bir zât-i kirâmı
kirip gimnaziya k rd k tamâmı
2. deme gimnaziya kim bir gülistân
erür her yana g l inler h r mı
3. cihân ‘ilmi g lining nekhethidin
mu‘a  ar anda o lanlar me  mı
4. heme ehl-i ferâset tura o lı
olup gimnaziye andın makâmı
5. ki tah   l-i ‘ulûm u fen kılırga
k p olsa  ad sa‘y u ihtim mı
6. birinçi ders   ne ‘ilm-i yunan
ikin ide o ur latin kelâmı
7.    n   rusiya   n n-ı ‘ilmi
o urlar ihtimâm u i‘ti  mı
8. alıp t rtin ide ta‘l m-i nemis
o ur bir cem‘iyet anda m d mı

2-

1. yana o     an  a k p der   ne
fer     oldu k n  limdin es mı
2. ma  all  kim olur on iki sâ‘at
ra  adla top atıp k ni  ıy mı

3. çıkarlar barça oğlanlar aşarğa
erür tayyâr ol yirde ta'âmı
4. müderrislerige ne 'ilm u fende
aytar mensûh eflatunni nâmı
5. dağâyîk 'arsasında berğ-i peymâ
bârisin tisün fikr-i hırâmı
6. alar 'ilmdin icâd tenk yok
sikender közgisi cemşid-câmı
7. kirip el-kışsa hikmethâne içre
heme 'ilmini kördük telegramı
8. bilür şâfadın bir çarh kördük
çıkar eylense misdin berğ-ifâmı
9. temâşâdın hıred közi kamaşır
heme eşyâyı hikmet ez-dehânı
10. tiltin sayar esbâb-ı hikmet
işitmek mümkün eflatun peyâmı

3-

1. kalıp hayretde kılduk âferinler
bolur mundağ şehlerni nizâmı
2. isiz kim bizni ötmiş han u bégler
keçip 'işretde zâyi' şubh u şâmı
3. ketürmey yanığa bir ehl-i dâniş
özige hâs etip niçe 'avâmı
4. çü 'ilm-i fazl ilini tutmadılar
kılıban terbiyetde ihtirâmı

5. hâlel yıtkaç kaçan devletleriğa
kılur târâç mâlîn öz gulâmı
6. çü 'ilm ehliga pervâ kılsa erdi
bolur erdi mûdî devlet kâhâmı
7. delil rûşen uş budur ki dirmiz
hükûmet kuşka oşar 'ilm-i dâmı
8. bes imdi olmasun vâkı' melâlet
eger köptür kılây söz ihtitâmı
9. olup gülçîn-i 'ibret furkatîniñg
bu gülşen seyride şad oldı kâmı

4-

1. deyin söz 'ilmni hâşîyetidin
beyân eylep anıng mâhîyetidin
2. bu sözni gûşî bar âdem işitsün
özide hûşî bar âdem işitsün
3. köpaydı 'ilm ile hikmet cihânda
közüng ötken zâmandın bu zâmânda
4. sikender kim cihânğa şâh erdi
sipeh encüm-ifelek hargâh erdi
5. ne kim âfâk-arâ dur baır ile bir
heme olmuş idi anga musahhar
6. yürüp barça anı hükmi yolığa
nizâm-ı memleket aldı kolığa
7. anı kim leşkeri 'âlemğa toldı
nizâm-ı zabt hikmet birle toldı

8. bar erdi tört ming şâhib-zekât
hemîşe hizmetide ehl-i hikmet

9. alar her kaysı mânend aristo
hiredde belki eflatunga karşı

10. alar içre idi lîkîn felâun
cemi' 'ilm-i hikmet birle efzûn

5-

1. kılıp bir niçe hikmet âşikâra
ecelge kılgu dik boldı müdâra

2. niçe 'ilm ü niçe fen andın icâd
olup hâşiyetidin 'âlem-âbâd

3. sikender emri birle hikmet âyîn
kılıp âyîne andag kim cihân bîn

4. cihânda hâh bahr u hâh berdir
uşol âyîne içre celveger dūr

5. eger kılsa cihan-bînlık temennâ
bakıp andın kılur erdi temâşâ

6. körer érdi kılıp anga nazâre
velî yok érdi sözleşmekka çâre

7. 'alâ cîn ehl-i hikmet kılmadı hiç
kılurdu lîk 'ilmin bilmedi hiç

8. erür şahlarga lâzım devletidin
ola vâkıf ra'ıyyet hâletidin

9. haberdâr olsa dâim memleketdin
birip nâme alıp söz her cihetdin

10. yırak yirlerge yazmaq bolsa mektûb
barıp kelğunça ötmişdi zamân köp

6-

1. qalıp sehlik işi te'hîr andın
bolur erdi besi dil-gîr andın

2. zehî devrân ferhunde nişânı
zamân oldı urusya zamânı

3. teraqqî kıldı kûndin kûnge devlet
bolup kânûn ile resm-i hükûmet

4. taparğa ilmni eylap cedeller
tapıp eylap anın birle 'ameller

5. bolup bol 'asr-ı hikmet ehl-i hâdsiz
fetânet ehli dânişment 'adedsiz

6. 'ulûm u fende eflatundın efdal
kemâl u 'aql u dâniş birle ekmel

7. niçe iş ilm ile bünyâd kıldı
huşuşân telegram icâd kıldı

8. ki bir sâ'atde ol şâhip-hünerler
üç aylık yêrdin algaylar haberler

9. alarda mağribde bolsa kimse sâkin
anı bilmek erür bir künde mümkün

10. nizâm oldı sipahilik işiğâ
yétip hem menfe'atler köp kişiğâ

7-

1. huşuşân narhîga ehl-i ticâret
yırak yêrdin berür anğa beşâret.
2. misel kim taşkentdin alsalar mâl
biliş lâzım ki moskovda ne münvâl
3. yıbarıp ya barıp behbûd tapsa
bu sevdasında ya'ni sûd tapsa
4. bolurlar telegram ile haber-dâr
bilürler nefiyâ anga zarar-bâr
5. bu hikmet rusyanın devletidin
bolupdur ilmni hâşiyetidin
6. sikender devletide ehl-i yunan
felaṭun hem aristō birle loḡmân
7. fûnûn u telegramı bilmediler
meger ilmni hâşıl kılmadılar
8. kérek âdemge kılğay ilm-i hâşıl
cihândın ötmegey tâ maḡz-ı câhil
9. cihân best küşâd-ı 'ilm birle
nedür dilni murâdı 'ilm birle
10. köngüllerni sürûrrı 'ilmdendür
körür közlerni nûr ilmdendür

8-

1. kérek her 'ilmdin bolmaḡ haber-dâr
bolur her kaysı öz vaḡtıda der-kâr
2. dirîga fûrḡatî bî-ilm ḡaldım
özümni cehl zindânıga saldım

9-

1889 inci yılda üç ayında taşkent şehrinin gimnaziyeside bolgan eket meclisi huşûşıda bir niç talebü'l-ilmeler birlen kirip temâşâ kılğan cihetdin fakir zakircan furkat bir niçe söz mesnevî birle ec kıldım

1. raqam bu safhağa kılğan nigâriş
kelâmını kılur böyle güzâr iş
2. sürüp gimnaziya vaşfida hâme
halâyıqğa yazar bu tarz nâme
3. bolup vaqtige eket meclisi sâz
kılurğa rusiya resmini âğâz
4. uşol gimnaziyanı kette zâli
müzeyyen boldı bir gülşen misâli
5. kiyâh-ı sebzile zînet biriben
yine her kûşege güller tiriben
6. kopup ol sahn-ârâ sandal 'adedsiz
'adedlig bolsa hem bar erdi hadsiz
7. kiyâh-ı 'aksdin serpûş-i şandal
idi gûyâ zümrüd-renk mücmel
8. kılıp 'itrile hoşû balalar mû
gülâp erdi mû yâ kim bûy-ı gül mû

10-

1. heme şakirt balalarının atası
kilip ol yirge hem müşfik anası
2. yine mihmânlar irkek birle hatun
heme dânişde andağ kim felaţun
3. uluglar bar idi hem anda her hayl
beyânğa bolmadı fırsat bi't-tafşîl

4. alar şandalda olturdı bî-tedrîc
bolup sâ'm' tekellüm eylemey hîç
5. kılıp şâkirtler bir yirde temkîn
felek şahında gûyâ 'akd-i pervîn
6. urusıya şahıning hayr-hâhî
kiniral ol 'adâlet dest-i gâhî
7. kilip meclisga dâhil boldı evvel
selâmlaşdı heme birle mükemmel
8. yétüşken haslıgda insirâma
oturdı ya'nî bir a'lâ makâma
9. müderrislerine eylep edep-fen
kılıp hâ'mûş şandalda nîşîmen
10. uşol gimnaziye serdârı hem bar
ve gayr-ı tabîi reh-yârı hem bar
- 11-
1. debistânlarnı kette nâzırı hem
kiniral birle çü olturdı bâ-hem
2. müderrisler tevâzular kılıban
heme devr alıp olturdı kiliben
3. alarnı aldı da bir kette östel
ayagı çûb-ı 'ûdı özi şandal
4. anıng üstide ehl-i ihtitâme
şehâdet-nâme vü ta'rîf-nâme
5. tevârih-nâmedin çün bir müderris
heme derside efzûn bir müderris

6. çıkıp balağa kiltürdi makâle
özi taşnîf kılğan bir risâle
7. sikenderni huşûşide aydı söz
niçe tarz lûgat birle didi söz
8. sikender kim bu türktanğa kildi
niçük kildi kayan bardı ne kıldı
9. tüketgeç bu müderris öz kitâbın
ikinci başladı 'ilm-i hisâbın
10. kayu şâkirt sa'yi eylep firâvân
oquğan bolsa boldı anga ihsân

12-

1. birip ya'ni anğa tarîf-nâme
sürülgen aferîn harfide hâme
2. şehâdet-nâme bazısıga anıñg
bu dip hatmânede alğan nişânıñg
3. iki bala erür malûm özidin
ötüp hatm eylegan on tokızidin
4. birisi dört 'ilm öziğa der-ber
kılıp ol başgalarga boldı server
5. biri biş 'ilmile boldı serfirâz
huşûşân 'ilm-i mûsîkîğa mümtâz
6. iki bolğan üçün bar şâd mollâ
yazıldı nâmığa midâl ü tullâ
7. çalındı anda her hayl muzîkânlar
tapıp andın gazâ rûh-ı revânlar

8. kõngüller şavtı birle boldı hurrem
ferahlar yétti çün eyyâm-ı beyrâm

9. kılıp şâkirtler ta'zîm-i ikrâm
kiniralni qolıdın aldı in'âm

10. alar érdi eger çendî ki bala
büyük menzilga 'ilm itdi havâle

13-

1. uşol meclis-ârâ yaş u qarıdın
çıkıp âvâz-ı ahsen her sirridin

2. müselmân halkımızdın tâlibü'l-'ilm
bar erdi niçe anda şâhib-i hilm

3. turup bir yirde kıldılar temâşâ
dimey taşındın özge sözni aşlâ

4. bu üslûb ile qânûn turfe işdür
tarîq-i 'ilm ârâ zîbâ revîşdür

5. olup ilm ehlidin ol şâh haber-dâr
diben ya'ni ki itmese halin bilürler

6. eger sa'i eylese şefkat kılurlar
ve ger sa'i itmese halin bilürler

7. belî mundag bolur aynı şâhî
bolur 'âlemga şefkatlıg nigâhî

8. eger şâhlar kerem kılsa arada
bolup tâlibleri sa'i ziyâde

9. tereddüt kılğusı almakka in'âm
yine körmekke 'izzet birle ikrâm

10. zehî resm u zehî âyîn qânûn
bolur tâlibni sa'i andın efzûn

14-

1. bu sözlerni dimakdın şol murâdım
köp oldı 'ilm okırğa i'tikâdım
2. imiş her ilga qadr 'ilm-i bâlâ
ola 'âlim-i maqâmı bes kim a'lâ
3. kişi kim 'ilm-i fendin bâ-ğaberdür
halâyıqğa bî-qadr u mu'teberdür
4. tiriklikde kişi kim kılsa her kâr
anı âsânlığına 'ilm derkâr
5. cihân-ı rûşen ziyâyı 'ilmdendür
köngül şâfî şafâyı 'ilmdendür
6. çerâğ olsa eger herkim kolıda
hatar bolmas qarâğuda yolıda
7. ilâhî rûşen itgil furkatığa
çerâğ-ı 'ilm könglin zûlmetığa

15-

taşkend şehrıde bolğan nagme bezmi huşuşıda

1. ey sühanver nükteres aḥbâblar
fazl-ı bahırıda dürr-i nâyâblar
2. 'arşa-i dânişde çabuk tazlar
'ilm ile fen bâbıda mümtâzlar
3. eşiting efsâne'i taḫrîr aytay
nazmnı silkî bile taḫrîr aytay
4. yılğa minḡ sekkizyüz ü toḡsan idi
eyül ayınınḡ biri bolğan idi
5. rusya şehrini seyr eyler idim
likîn endişemni ḡayr eyler idim
6. it'âka ol küni taḡıp ḡaber
eyladım yar menḡe sarıḡa küzer

7. tüşti bir 'âli 'imâretğa nigâh
rusya halkığa irgen bezm-gâh

8. bilet aldım anda olturdım kirip
bezm-i bünyâd ittiler kördim kirip

9. kette zâl içre yakıp bî-had çerâğ
tört tarafnı eylemişler tarh-ı bâğ

10. yahşi baksam perde'i taşvîr aygen
perde üzre naqışdın ta'sîr aygen

16-

1. köp çerâğdın üyni rûşen kıldılar
çün çerâğistân gülşen kıldılar

2. şandalı tertîb ile berpâ kılıp
ya'nî a'lâ evşat u ednâ kılıp

3. yar içün ol bezm -ârâ haş u 'avâm
kıldılar mahsûs nev mirlik maqâm

4. kildiler kette kiçik rus ehlidin
yinmiş olsun ya fransuz ehlidin

5. köpreği lîkîn ulglardın idi
nâmdâr hem tüzüglerdîn idi

6. irkek u hâtûn yine köp kildiler
şandahlarnı nişîmen kıldılar

7. cabca olturdi kilgenler heme
ârzûyî bezm kılğanlar heme

8. bir bala bir hatun evvel az az
boldılar anda çıkıban na'me-sâz

9. ba'd ez ân kıldı aşule bir kişi
na'me erdi yanıda bir zen kişi

10. songra çıktı bir kuyaş ruhsâr-ı zen
eynige kiygen idi kök pîrehen

17-

1. didiler sorsam ger ümûf hatunı
şâd kıldı dilni han perver onı
2. tal'atı gûyâ ki erdi müşterî
reşk eter körse cemâlini perî
3. kolda hat kıldı aşule nâz ile
ortada tenhâ mehîn âvâz ile
4. ikki âdem anğa boldı nagme-saz
biri royal biri berbat-nevâz
5. nağme vü âvâz iküv bir perdede
ya'nî şavt u sâz iküv bir perdede
6. zevk taptı dil alarnıñ sâzıdın
şevk taptı cân munıñ âvâzıdın
7. böyle şavt u sâzda mâhir körüp
kıldı istihsân heme el kıars urup
8. âferîn âvâzı toldı zalğa
tüştiler hem zevknâk ahvâlğa
9. yandı ta'zîm eyleben mâh tamâm
gûyâ öz burcığa kıldı hırâm
10. çıktı yana halknı tâlib körüp
zevkini âvâzığa gâlib körüp

18-

1. hevânişi dilsöz bünyâd eyledi
şevk otını dilge müzdâd eyledi
2. perde sâri yandı ta'zîm eyleben
kıars urup el kaldı teslîm eyleben
3. songra çıktı bir yigit bir zen bilen
nagme kıldı şavt şevk-i engîz bilen
4. nağme vü hevânişni dâdın berdiler
bu ikev hem perde içre hem kerdiler

5. iki zen çıktı biri çaldı rayal
birisi aytıp aşule bî-misâl
 6. turdı baritonı çalıp bir bale hem
her üçev kişközdi derd u renc-gam
 7. âferînga elni kayl kıldılar
ba'de 'laraga perde hâyil kıldılar
 8. boldı ötker lahza-i rûh u hîhâb
urındın türkanlar oltırdı şitâb
 9. cem' kızlar çıktı on bişdin ziyâd
bir qarı üstâda eyleb inkiyâd
 10. kıldılar hânîş heme yekpâresi
su bolup aqtı ciğerler pâresi
- 19-
1. kol bilen usta mahâret körgüzüp
ya'ni hânîşga işâret körgüzüp
 2. anda ol âz-ı âferîn tınazlar
tartışıp pest ü bülend âvâzlar
 3. çıkmay âvâzı alar endâzedin
eyledi meftûn göngülñi tâzedin
 4. ança merdüm kim temâşâ eyledi
bârını âvâz-ı şeydâ eyledi
 5. savt birle 'aqlımı lâl ittiler
nagmedin könglümni bî-hâl ittiler
 6. hîç yerde böyle şavt işitmedim
hayrîyet kim anda özdin kitmedim
 7. nagmesin vâfirliğığa âferîn
şavtga mâhirligiğığa âferîn
 8. kerdiler içkeri olkızlar tamâm
bezm hem ol dem tükeldi vesselâm

9. sâ'at on bargaça bezm ettiler
songra el öz üyge 'azm ettiler

10. lîk mendin kitmiş erdi 'akl u hûş
lahza lahza şevk otı eylerdi hûş

20-

1. kayta körmek mümkün olsaydı deben
muhtarip dil sâkin olsaydı deben

2. elgaraz ol kiçe ey aḥbâblar
taḡaça uçtı közimden ḥâblar

3. dilde bardur hâli hem bu ârzû
kim yana körmek kıılır men cüst ü cû

21-

1. ming sekkizyüz toḡsan idi tıl
ikinci settebır ayı idi bil

2. kirip vistavkeni kılduk temâşâ
heme asiya ingen anda müheyyâ

3. 'aceb baḡı ki rûḥ efzâ hevâsı
irem reşki nesîm-cân fezâsı

4. akıp her saridin âb-ı revânlar
aydı andaḡ kim ol cismi içre cânlar

5. mu'attar bâḡ-ı sahnı açılıp gül
temâşâ-bînler erdi anda bülbül

6. 'imâretler heme ribâ vu 'âlî
disem bolḡay cihânda yoḡ misâli

7. munıḡ dik ḡoş hevâ ḡoş tarḡ bâḡı
kimi körmes ḡalır kökside dâḡı

8. ḡayu şehrıde kim bolsa ḡüner-mend
heme kildi yarak bolsa eḡer çent

9. cihânda körmegen esbâblardıñ
'acâyib nâdir-i nâyâblardıñ

10.semerkant ü buharadın metâ'ı
ketürdiler heme öz ihtirâ'ı

22-

1. heme öz ihtiyârı birle kildi
bu yirde nef'i körmegni bildi
2. bu nef'i kim bolur köp yirge mütehevvir
negülig vaşf ile her dilde mezkûr
3. kezitler içre bolgaç nâmı merķûm
uluglar içre bolgay bâz ma'lûm
4. hüner kim vaşfı bolsa her zebânda
ķalur köp ķadrler peydâ cihânda
5. hüner zârğa yatar köp ref' andın
bolur songra beķâm-ı ref' andın
6. kilip anda hüner kâmil ķılurlar
körüp köp 'ilmni ķâşıl ķılurlar
7. niķün kim munda müstehsin hüner köp
hüner âyînede diķķât eser köp
8. kimi kim bolsa dâniş-mend 'âkıl
ola 'ilmni hünerga könġli mâyil
9. ķılur köp 'ilmni ķâşıl körüben
kirip âheste aheste yürürüben
- 10.efekt maşinası birle tiġirmen
kör anda eyledi 'âlimni ķayrân

23-

1. yine maşine-i âteş harâbe
turur hikmet tılsımâtı meşâbe
2. on iki aġzı bir maşinalıķ top
'acâip top yine andın bölük köp
3. 'aceb bu kim yine bir zeġ kördük
bir âdemdin anı dersini sorduk

4. didi pût biş yüz atmış berdir ânı
ziyâd on biş kâdağ vezni girânı
5. sadâsı nice çakarım yirge kitgey
yırâğ andın kişiler hem işitkey
6. yine naccâr işin âsân kılurğa
bolup maşınalar tahta tilürge
7. bir âdemdin bölük âdem gérekmes
kılurğa ara usta hem gérekmes
8. tilür köp tahtalarını sâ'at ötmey
niçük sâ'atdin kim fırsat ötmey
9. müselmân eylegen maşınalar hem
bar erdi gerçi köp yoqtur eger kem
10. çıkıp diger yirler esbâbı birle
koyup çöbün qazanlar tâbı birle

24-

1. el içre özlerin manzûr kıldı
beher hâli hüner meşhûr kıldı
2. yine mundın bölük şâhib-hünerler
tarîk ü 'ilm ü fendin bâ-haberler
3. kilip vistavke içre boldılar cem'
bolup her qaysı güyâ cem' ara şem'
4. kıluban ihtirâ'ı şeyler am mâ
şebîhi yok idi bir birğa aslâ
5. körüp rusiyalar ahsen didiler
müselmândın 'aceb bir fen didiler

25-

taşkent şehrideki vistavke hususide

1. üçünçi kün yine kıldım temâşâ
ne kim vistavkede bardur ser-âpâ

2. bolup rehber maṅga öz ihtiyârım
binâga ber-ṭaraf tüşti güzârım
3. buḡara ḡalkını ergen mekânı
kılıp turdım nazâre bir zamânı
4. sipâhi gerçilik esbâbıdın köp
alardur birbiridin dilge mergûb
5. zobulga birle kürzî vü kemerler
savt çâr âpahu yahşi siperler
6. kılınçlar barça ötkür ısfelhânı
iki demlik kıpçaklar erdâlânı
7. ifiklik iş heme neftî vü atles
çunança bîkasb-ı şâhı vü idris
8. yine dûhâbe birle tâs u kim hab
heme zerdûzî-i zerîn ü zertâb
9. cenâb-ı ‘âlînin nökerleridin
kilip hem on ‘aded ‘askeridin
10. yine ürkünç ilidin bî-‘aded mâl
kilibdür ibrişimlik işbile şâl

26-

1. kilim ü çekmen ü mûyın kilaba
taḡı at asliha birle ‘arâba
2. alaca baf eyle âhenger ustâ
turubdur eşleşib anda hemânâ
3. köründi bir ṭarafta teve vü at
besî kılmakça arzîdür mübâhât
4. turubdur birbirim kez kaddi tâtı
anı seversem didi қаşқариниң atı
5. yüz ellilik sum baha kılmışlar anıḡ
diverler bâz kim қавиммиş bahânıḡ

6. yine bir yirde köp âdem turarlar
arada kette meydân at körerler
7. zâvetde turķaķan eyvanof atı
heme tâzî nejât atlarını zâtı
8. ‘adedini kılmadım lîkîn şümâre
gunân ergen birisi rengi ķare
9. alar dik yahşı at kemdür cihânda
buķara hıve birle türkmende
10. yine mundın bölük hem yahşı köp at
bölük reŋg ü bölük aslı bölük zât

27-

1. çıkarıp orta yirde körsetürler
hırîdârı eger bolsa saturlar
2. yine kördüm bahâyım cinsi bisyâr
ölük ba‘zı tirikdin ba‘zısı bar
3. tirikdin tive tâtı at ile ķar
kiyik birle hököz her ķaysı fer fer
4. ölüğlerdin pelenğ ü hursu tonğuz
buğı başı buķağlık anda münğüz
5. yine tülkü bölük nice bahâyım
vücûdı dur tirik hey’ette ķâim
6. bu yengilik köp igen derindelerdin
ölüg ba‘zı tirik perendelerdin
7. tavuk kebkü havlar hem ğaz ördek
tazru turne le‘lek birle çörrek
8. yine tûtî vü ķumrılar ķafesde
turubdur avçı ķuşlar hem çekesde
9. çunançı baķr-ı laçin barça salgü
niçe tuygun ü büküt hem itâlgü

10. kulağı bir qarışlıg tazı itler
irir vâkıf anğa avçı yigitler

28-

1. yine bir niçe tazı boynı baglık
yürüş de barçası âhu ayağlık
2. şikâr esbâbı el-kıssa mükemmel
beyânın kılmadım likîn mufaşşal
3. erür 'aқılğa bu mücmel kifâye
sahnı tafsili verne bî-nihâye
4. zebân-ı hâme ne söz kılsa takrîr
kezeit eylerim men b'ade taḥrîr
qalan sözine yazuladur zakircân furqat

29-

1. temâşâyı üçünçini beyânı
kılur taqrîr kel kim ne zebânı
2. 'acâyiblarğa köp kılduқ nazâre
yok érdi hiç birisiğa şumâre
3. anı yüzdin birin köz körmeke nedür
kulak hem atını işitmeke nedür
4. çunança altı miltülük cilavtop
atılsa tüşkey 'âlimğa tile top
5. bir at birle bolur ermiş ḥırâmı
iken ol topnı mitralize nâmı
6. çıkarmış bir minütde dört yüz oқ
didi bir turabil kim andın artuқ
7. anga ohşaş yine bir top diger
velî maşınası gayr-ı mükerrer
8. çıkarmış bir minütde altı yüz oқ
ḥaḥâsı bolmasa mundın kemi yok

10. ütüp mundın bir eyvân sâri yürdim
barıp ol yirde bir miltıkça kördim

30-

1. kalem yangılığ erür kaddi serâser
yine kette kiçigligde berâber
2. kilür tahminen otuz kırk miskâl
körüp köz boldı hayrân u hıred lâl
3. bahâsın eylemiş hat birle ma'lûm
kim almak bolsa alsun dört yüz sum
4. urusidir bu sa 'at hâh-ı frengi
uçar nâzik şinâs âdemni hengi
5. bu yangılığ köp tağı nâzik hünerler
bahâsığa yetišmes sîm ü zerler
6. çunança iki fânûs ehl-i hikmet
yasabdurlar kılıb izhâr-ı şan'at
7. yanar bî-filte bî-gükürt bî-yağ
anğa bir sîm işâret eylegen çağ
8. yok amma lenfe yangılığ anda sâye
şu'â'ı bâg-ârâ eyler kifâye
9. emesdür şem'i rengi şu'lesi ak
letâfetde yine andın mehinrâk
10. temâşâ eylegen anı halâyık
didiler her öz aklığa lâyık

31-

1. didiler ba'zı kim bir misğa daru
sürübdür ol yanar bolsa karangu
2. didiler ba'zı kim bu liskedin tās
anga bend eylemiş bir dane almas
3. o şâl almas şâm olğanda birden
birip şu'le kıılır köp yirmi rûşen

4. meni fehminde berķ telegram ol
yanar daru bilen bolġanda şâm ol
5. niĉün kim sim baġlab birbiriġa
sütünlar qoymuŝlar anın her yiriġa
6. işâret eylese sîmni üçüdin
kilür berk anda daruniġ küçidin
7. körüp san‘at bu yengilik hayret âyin
kolun tiŝlep ħâlâyıķ qaldı taĥsîn
8. ‘aceb san‘at ki bu dünyâda kemdür
vücûdı kilse hem icâda kemdür
9. qayanda cem‘ bolsa tört âdem
veya iki kişi biribiride bâ-hem
10. turup vistavki sözün sözleşirler
yine körmekni barıp közleşirler

32-

1. diyürler kim ‘acâyib bir temâşâ
derikmes kimse körge birle aslâ
2. ‘acâyibdin ne şey kim taġ ârâ bar
alarnı barısı bu bâġ ârâ bar
3. anıġ min ba‘d tafsilin ħikâyet
qılur men ger ħudâ qılsa ‘inâyet

33-

cenâb-ı ministir hususıda

1. bolunġ vâkıf bu sözdin ey resâlar
kezitde nazm okugan âşinâlar
2. tükenmep erdi vistavke kelâmı
bölük tarz oldı kel kimni ħırâmı
3. ministir kilmiŝidin eyleb âġâz
yazar vistavke sözidin barıp bâz
4. yigirmi beş idi taşkent iliġa
kilip rusyanı turķan yılıġa

5. miñg ü sekkizyüz toxsanda ya'nî
bolup vistavke türkistanda ya'nî

6. virir mâliye sâhib-i taşarruf
heme dahl işleride bî tahallüf

7. kilip taşkent ârâ kılgay temâşâ
çıkıp rusiya şehrin serâpâ

8. tağâzâ kıldı songra şehr sâri
murâdı halknı körmekde bâri

9. halâyıq mescid câmi'de érdi
barıp toğrı ministır anda kerdi

10. uşol câmi'de cây âmâde érdi
ulug oltur küdük âzâde érdi

34-

1. bar erdi kâdı vü miñgbaşılar hem
müderisler bile müftî vü a'lem

2. alar vaşfını her kaçça disem kim
fetânet bâbıda barça müsellemler

3. alar aldıda ministır turuban
bolup hursend amânlaştı körüben

4. didi yaşı ingen bu yir hevâsı
yine vüs'atde şahrâlar fezâsı

5. köp irken hoş hevâ sî-râb yirler
huşûşa goza ekmek bâb yirler

6. hevâ hoş bolsa her sâri akın nehr
güyâ yise yaşı yir âbâdı şehr

7. birisi bar iken taşkentdingizde
zemîn köp hâşa devledmendingizde

8. idi ol yirde destûr hân müheyyâ
barıp üstığa kıldı anğa pervâ

9. 'azîmet rahşını andın ki sürdi
'inân-rây kâdı sari бүrdi
10. uşol kün kâdı muhyiddinge mihmân
bolup haremliĝ ezhâr itdi çendân

35-

1. çıkıp andın kemâlân sari birlen
ötüp rusıyanı bâzârı birlen
2. kilip tüşti özi ser menziliĝa
ne ser menzil muĝarrir menziliĝa
3. firâset birle bildiler ĝalâyık
kõngülge cezm kıldılar ĝalâyık
4. bu cânibga ministır kılmişidin
yürüp her yan temâşa kılmışidin
5. emes vistavke seyr-i müdde'âsı
veya kim şehr kırmak iktışâsı
6. garaz şol körse ilni kesb ü kârin
ne ĝâletde kiçürken rûzgârın
7. körüp anı bu yanĝlıĝ merhametliĝ
didiler bizge bardur hayriyetliĝ
8. bizi aĝvâlimiz mefhûm boldı
çü baru yokımız ma'lûm boldı
9. diben merdüm erür el-kışsa-ı ĝurrem
kılır izhâr minnetdârlıĝ hem
10. beyân-ı vâkı'a bu erdi bir bir
ministır tuĝrısın boldı taĝrır

36-

1. anı ferganaĝa bargan beyânı
yazay vistavke sözi birle sâni
2. kalem birle açıp sünek şekerni
yaz éy furĝat size şirîn ĝaberini

37-

oşbu 1890'ınçı yılda 4'inçi oktabırda taşkent şehrıdeki tiyatır 'imâretide bolğan oyun
 ıuşuşuda ötken oktabırınñ bişinçi siyde taşkent şehrıdegi tiyatır 'imâretide suvaruf
 digen rusiya ser 'askerini aıhvâli ve sözlerining taklid oyını bolgandur. ol temâşâda
 hurmetlik kezit oıugıcılarğa ma'lûm şâ'ir zâkircân furkât hem evvel-i def'a bar erdi
 tiyatırda körsetilgen oyunıng mazmûnını ol şâ'ir oşbu kezitimizde basılğan nızâmlarda
 nazm kılğandır çunança

1. muğannî nağmeni kil eylep âğâz
 uruş âhengide kıl perdesin sâz
2. tiyatır bezmini âbâd kılğıl
 temâşâ ehli köngülin şâd kılğıl
3. suvarufğa muğallid ber temâşâ
 erür başdın ayağı hayret efzâ
4. ne iş kim kıldı ol ötken zamânda
 anga boldı mukallid bul mekânda
5. suvaruf kim imiş bir kette âdem
 bahâdırlık bile meşhûr 'âlem
6. imiş rusiyağa serdâr-ı leşker
 yorup emri bile besyâr-ı 'asker

38-

1. sipâhilik işiğa mâhir irgen
 köp işler dağı andın zâhir irgen
2. ötüp çün devr-i hâtun pâdişânı
 oturdı taht üzere oğlu anı
3. zuhûr itti yine yenği zekûnlar
 niçe türlüğ rüsûm ile fûnûnlar
4. suvarufğa bu iş manzûr bolmay
 nızâm-ı tâzedin mesrûr bolmay
5. ta'arrûz eyledi bir niçe izhâr
 dıben kim bu niçük sözdür niçük kâr

6. bu söz meşmû'ı olgaç pâdişânınġ
hakîkat eyledi bu mâcerânınġ
7. saŋga ma'kûl emes bolsa özüñg bil
kitip mundın bölük işni tâķib kıl
8. sipâhîlik suvaruf terk itti
bar erdi özi kışlaķıġa kitti
9. barıp dehkancılıknı kıldı anda
tırîklik eyledi mânend bende
10. yığıp yaş balalarını ba'zı evķât
yığaç miltık birip eylerdi salât

39-

1. alarġa özini ser 'asker eylep
kılıç çöpdin öziġadır bir eylep
2. birip meşkin nizâm ile yürüşini
turup miltık atarnı hem uruşını
3. ne iş bolsa velîkîn her kıyanda
bilür erdi turuban ol mekânda
4. yürür erdi bolup bir resmî âdem
uşol kışlaķ halkı birle bâhem
5. çıkıp ol vakitde bir pehlivânı
cihânġa nâmı şöhet taptı anı
6. frengi erdi ammmâ anı zâtı
bahâdır erdi köp napolyon atı
7. uruş meydânıda erdi yegâne
anınġ çün şöhetı toldı cihâne
8. barıp köp memleketġa cenk kıldı
tamâmı yâver ü pâni tenk kıldı
9. kılıp vehim asturġa pâdişâhı
napolyonnnı kılurġa sedrâhı

10.yazıp rusiyanı şâhığa nâme
yitip bu tarz nâme ihtitâme

40-

1. yazıp ol nâme içre bolsa ne hâl
'akîdetlik kişidin kıldı irsâl
2. zamân-ı sa'ad idi âvân-ı mergûb
yitüştü rusiya şâhığa mektûb
3. okudı rûm şehini nâmesini
napolyon eylegen hengâmesini
4. bitibdür ey ulusnı pâdişâhı
zebûnlar hâmisî hem müttekâsı
5. çıkıbdur bir frengi zeber-dest
iş anga her tarafda cenk peyvest
6. egerçi pâdişâh irmes ol âdem
velîkîn pâdşâlardan emes kim
7. anıngdik pehlivân yok bu arada
uruş bâbıda rüstemdin ziyâde
8. kilür köp cenk ile neyreng andın
italya belki bizler teñg andın
9. tevakku' uş budur ey şâh sizge
suvarufnı yubarıng imdi biziğa
- 10.bir aylık ikimiz hem anğa leşker
bolup cenk eylasun serdâr-ı 'asker

41-

1. bu hat mażmûnıdın çün boldı âgâh
kabûl itti ne kim yazmış idi şâh
2. suvarufğa nevâziş nâme yazdı
gam u endûhdın anı çıkardı
3. kopup kûl eylap olhaţka nişâne
öz edivtanetdin kıldı revâne

4. yürüban olsuvarufğa yitişdi
mülâkî boldı mâ'ı vâsığa tüşti
5. didi men şâhdın kilgen mülâzım
mülâzımlığını itken özge lâzım
6. nevâziş nâme berdi şâh sizge
heme yazmışları dil-hâh sizge
7. suvaruf aydı men bî-çâre âdem
mañga dehkânçılık kârı müsellem
8. uşol ayğan suvaruf men emes men
kılnıñ bâvar munı yalğan demes men
9. kılabilmes sipâhilik işini
ne kılsın men kibi kârı kişini
10. didi kâsıd ki yok yok sizge mektûb
yazılğan söz tamâmı sizge mensûb

42-

1. kılıp bu tarzda hengâme âhır
suvaruf qolğa aldı nâme âhır
2. erür tuğrası mażmûnı nevâziş
serâpâ luğf ile tapkân terâziş
3. okup anda suvaruf şâd boldı
bozulğan hâtırı âbâd boldı
4. du'â kıldı barıp ak pâdişânı
turup hizmetide bir munça zamânı
5. uşol hizmet üçün mamûr boldı
keremler köp körüp mesrûr boldı
6. bolup rusyaga serdâr-ı leşker
birip asturiya şâhı 'asker
7. kılıp sa'ı vü tereddüd hatta'l-imkân
revâne boldı andın şehr-i milan
8. frengiler bile cenk eylemekka
alar ahvâlini tenğ eylemekka

9. koşulup rusı birle rûmı serbâz
yitip milanğa kıldı cenk âgâz

10. uruştılar frengi birle çendân
ki anı yok beyân itmekğa imkân

43-

1. frengi tâkat itmey kaçtı âhîr
kara tofrak başıga saçtı âhîr

2. bolup hâli alardın şehr-i milan
halâyık boldılar köp şâd handân

3. kirip milannı leşkerghâh kıldı
uluğlarnı heme âgâh kıldı

4. bar erdi anda bir şûh dil-ârâm
idi merkize nibolı anğa nâm

5. idi ol şehr ârâ bingler kibi ol
heme beglerni bil kim maṭlabı ol

6. turur erdi özini meskenide
'aḳıḳ ü la'l gûyâ ma'denide

7. haber kildi suvaruf munda kilgey
kilip şöḥbet demi siz birle kılgay

8. yétip merkize yapoliğa bu söz
tutar erdi suvaruf yolda köz

9. işanıp ki işanmay turdı anda
kim anıñg kilmiş dip bizge ḳanda

10. suvaruf kildi kildi dip uşol dem
haber berdi yügürüp niçe âdem

44-

1. suvaruf hem yitip kildi uşol hâl
biravnı eyleben öziğa timsâl

2. bölük âdem minip altun 'arâba
bolup ayttı suvarufğa müşâbeh

3. suvaruf birinçi âdem arada
yörüp kildi uşol yirğa piyâde
4. turup merkize nipolı körışti
selâmetlik süreb bir dem türüşti
5. kılıp hursendliĝ izhârlıĝlar
yine izhâr-ı minnet dârlıĝlar
6. bolup bir niçe sâ'at anda demsâz
muhabbet kıldılar birbirige âgâz
7. tutup merkize nipolı âşinâlık
suvarufğa kılıp şîrîn edâlık
8. didi kim kildinĝiz oşbu arada
'arâba üzre olturmay piyâde
9. bölük âdemni eylep özinĝiz dik
yüzi anıĝ taĝına yürinĝiz dik
10. 'arâba üzre anı ötküzü bân
suvaruf dip hemeĝe körküzü bân

45-

1. anĝa ta'zîm kıldı barça âdem
tutuştı dâĝı bilmesdin mükerrerem
2. anıĝuçün bir cerîme cezm itersiz
hatunlar birle sözlep bezm itersiz
3. turup erdi suvaruf bakıp ol dem
qâbul itmey diben men qarî âdem
4. turup merkize nipolı uşol dem
kitürdi bir kette hatunni bâ-hem
5. ingen merkize yinboluĝa hâle
kilip meşĝûl boldı kıyl u kâle
6. yakın alıp suvarufğa özini
didi köĝlideki her ne sözini
7. bu esnâda kiliben dört hatun
suvarufnı araĝa aldılar çün

8. söz itip her birisi her saridin
kütuldunğ dip frengi leşkeridin
9. kılışıp anda minnetdârlıqlar
diben kim kıldınğız gamhârlıqlar
10. suvarufını heme aldı arğa
kulagı boldı ker bu mâcerâğa

46-

1. külüp merkeze yinbolı yırağdın
temâşâ eyleban turdı kırağdın
2. meger içkeridin boldı mu îmâ
turuşup kildi hatunlar hemânâ
3. suvaruf çün özin içkeri aldı
arğa kentürık dip perde saldı
4. burıngıdın ne kim merkûm iterler
zamâne ehliga ma'lûm iterler

47

1891'inçi yılda 77'inçi yaverde türkistan vilayetining bülend derecelik kübirnatun kiniral litaniz cenâb-ı baron veruvki'ning üyleriğe kiçesi mihmân bolup barıp anda körgen temâşâlarımız huşûşide bir munça söz nazm-ı selkide edâ taptı

1. minğ sekkiz yüz toksan birinçi
idi yıl yengi gunvâr âhirinçi
2. yigirmi ikiga dip bolsa gunvâr
yitüştı bizlere bir tâze aḥbâr
3. kilip kiniral köpirnatur seridin
rakîme yitti ḥâkim nökeridin
4. alıp kolga uşol elṭâf-ı terkîm
ḡâbûl ittık ḡılıp ol demde ta'zîm
5. okuduk anda ol ḡaṭṭı 'inâyet
ingen maẓmûnı teklif-i ziyâfet
6. uşol ta'în künide muḡtasar söz
barıp kirgende sâ'at erdi toḡuz

7. birav içkeriğâ kılgaç işâret
kirip kördüm ki bir 'âli 'imâret

8. kette zâl ançünan âzâde erdi
heme mihmân üçün âmâde erdi

48-

1. koyulgan kursîler her sari şaf şaf
heme erdi berâber kuyıya kef

2. sütullar her tarafda râst erdi
ne bolunsa bî-kem bî-kâset erdi

3. ol üy sakfığa biş kandîl aşgan
barığa şemi' mumınlar yakılğan

4. yakılğan kette bir kandîlğa yüz şemi'
olur miñg didin ziyâde eylese cemi'

5. şu'â'ıdın nitenğ köz olsa hîre
erür kündüz anı adıda tîre

6. begâyette idi ol üy müzeyyen
ki körkenler hayâl eylerdi gülşen

7. anıñ devride dâğı hâneler köp
müzeyyen tarhı hoş kâşâneler köp

8. heme ârâsta esbâb birlen
metâ' nâdir ü nâyâb birlen

9. 'acâyip bu ki bir âyine hâne
berür kış faslı külşendin nişâne

10. açılğan tâze güller anda bisyâr
eger özise tikendin yétmes âzâr

49-

1. oralgan sebzelerini sâri her su
tüşüp birikiğâ şebnem dik anı su

2. çıkar bir çeşme ol gülşen içide
misâl-i nesteren süsen içide

3. savuḳ künde bolur mu bâḡ hıçdin
yaytar ısıḡ anı astıḡa pıçdin
4. bolup özbeski ol kiçe çerâḡân
misâl-i rûz ruşen ol gülîstân
5. çerâḡlar her birini rengi özge
körüñür yétte elvân birle közge
6. köp üyler bar ingen mergûb-ı dil-keş
huşûşâ iki üy ‘âlî-i münakkaş
7. töküñ naḳḳâş gül salmak üçün renk
küre salmış ki bülbül közidin nenk
8. müselmân üyleri tarhında likîn
temâmı saḳf ile dîvârı nakşîn
9. anıḡdın içkeri hem kette bir zâl
olur körgen kişi yekpâre hoş-hâl
10. heme dîvârı közküdük şafâlık
çerâḡ andın alur bilkim ziyâlık

50-

1. cemî‘ üy idi andaḳ mu‘aṭṭar
saçılḡan erdi gûyâ misk ü ‘anber
2. kilip rusiyadan ol kiçe bisyâr
müselmân ehlidin hem köp ‘ameldâr
3. kilip ḡurmetlik âdemler kemâkân
bolup kiniral köpirnaturaḡa mihmân
4. yıḡılḡan erdi anda simberler
oyınçı kızlar âhû-ı nazarlar
5. uluḡlarnı kıızı barısı hûş-rû
sehî-i ḳadd gül-cebîn ‘anberin mû
6. kiniral kilini hem ol arada
idi hüsni heme kızdın ziyâde

7. kızıl güller ara ak gül misâli
idi tâb-ı tarâvetde cemâli
8. çalındı müzika vü çıktı kızlar
oyunnu eyledi âgâz kızlar
9. hırâm-ı nagmekâ erdi mûvâfık
niçik yorsa irir terktübga lâyıķ
10. alar birle tutup kol turalar hem
kirip oynastılar ortada bir dem

51-

1. salıp evvel tarîķ âşinâlık
kılışup songra kem kem seyr-nümâlık
2. kimi kim bolsa anga ihtiyârı
turup oynastılar yek-pâre bâri
3. mihmân kızlarını hursend eylemekķa
süreb miz-bân ferah-mend eylemekķa
4. kılıp izhâr uşol fırsatda üslûb
oyunga eyledi teklifler köp
5. kilindin başka bir kız hem yörüben
dir idi merhabâlar hoş körüben
6. kilin bolmas eger çendiki ğâyıb
idi ol kız misâli anga nâyib
7. yürüp kiniral köpirnatur hem anda
körüp mihmânlarını hurrem anda
8. alarını ba'zısığa sözlep ol dem
kılur erdi nice könglini hurrem
9. bolup anda kıızıķ bir bezmi bünyâd
heme mihmânlar oldu hurrem-şâd
10. aygen ger kette bezm olsa te'âmül
kitürdiler arağa bir seped gül

52-

1. tutup kızlarga gülni bir bir anda
perîşân itti gül güyâ cemende
2. kızlar gülni kim her kimge berdi
uşol âdem anı dil-hâhı erdi
3. oyun kıldı ikülen uşlaşıp kol
uşol meclisde eylep düz bir yol
4. muñga ohşaş heme yekpâre ol dem
bulıştı her iki divâre ol dem
5. ‘aceb bu bezm-i ‘âlî boldı bünyâd
ki cem bezmini hiç kim kılmadı yâd
6. bolup bezm bişga sâ‘at anda ol tün
temâm il boldı musta‘ni vü memnûn
7. bes andın kıldılar bir üyğa teklîf
kılnğ dip anda destûr hanğa teşrîf
8. nice türlüğ ta‘âm erdi müheyyâ
heme pâkize bir berdin muşaffâ
9. salıp anı bilür esbâblarga
kadehini toldurup kandablarga
10. sitül üstiga çıkmışlar tamâmın
bile kemesmen anıñ köpini nâmın

53-

1. ta‘âm üzre kirişip şevk birlen
tenâvül eylediler zevk birlen
2. kişi kim kay biriğa bolsa mâyıl
kılur bî merhabâ andın tenâvül
3. köp âdemler erür ol yirde dâîm
turub her qaysı bir hizmetde kâîm
4. bolup fâriğ çıkıp bir üyge andın
kirip gülşenge çıkandik cemendin
5. ketterge dilni barça mâîl eylep
kiniraldin icâret hâşıl eylep

6. bolup hursend biz on altı âdem
kılıp izzâr-ı minnet rus ili hem

7. bu erdi vâkı'ı hengâme furkat
sürüldi ihtisâren hâme furkat

54-

şâ'ir ahvâli ve şî'ir mübâlagası huşûşide

1. yaray nükte-i şâ'ir ahvâlidin
beyan eyleban kıyl ile kâhıdın

2. ne hoş körse 'âlemde ta'rîf aytar
anı yahşi söz birle tavşîf aytar

3. eger bolsa her yirde bir yahşi cây
müzeyyen 'imâret veya kim sarây

4. veya bolsa bir bâğ-ı 'âli makâm
kişi bolsa hursend anda müdâm

5. veya bolsa şahrây-ı dâmen vâsî'
körüp bolsa herkimni köngli refî'

6. veya fażl ehli ki tapkan kemâl
veyâ âdemî bolsa sâhib-i cemâl

7. alarning huşûşide şâ'ir hemân
dimey yahşi sözni niçük dir yamân

8. çûnânça seyâhatde sa'idi yorup
kitâbıga yazdı köp işler körüp

9. sefer eyledi niçe yıl dehr arâ
kılıp niçe kün seyr şehr arâ

10. uşol şehirlerde temâşâ kılıp
turup niçe kün anda mâ'vâ kılıp

55-

1. körüp her niçük merdüm âyinini
alar resm-i kânûn ile dinini

2. ta'acüb kılıp yazdı ki neş ile
gehî nazm ü tûl gehî kaşır ile

3. kimi körmegen işke kılsa 'aceb
bir odın 'acebdür anğa bî-sebeb
4. çûnânça biz iller müselmân ili
huşûşân biraz halk fergan ili
5. barıp rusiya şehride turmegen
alar resmi tertibini körmegen
6. körüp kılsa nâgâh imkân olup
ta'accüb kıılır 'aklı hayrân olup
7. eger şâ'ir âdem temâşâ kıılır
ta'accüb körüp nazm-ı inşâ kıılır
8. belâgat erür şî'ir arayışı
eger bolsa bir nükte küncâyışı
9. çûnânça müselmânya şâ'irleri
ki şî'ir 'ilmiğa yahşi mâhirleri
10. aydı hâfîz u sa'dî firdevsî hem
uçav atı dehr içre bolğan 'ilm

56-

1. diben niçe sözlerni haddin bülend
sühandân kişilerge kıldı pesend
2. belâgat çü bir cenk ü hengâmede
budur didi firdevsî şehnâmede
- 3.....
4. belâgat bile uşbu sözlerni dir
kaçan âsmân sekkiz ü altı yir
5. uşol beyt bizlerge mergûb erür
letâfetler anda besî köp erür
6. yazarmız besî şâd bolsa köngül
veyâ gamğa mu'tât bolsa köngül
7. ne hal olsa anga muvâfık kıılıp
yine remz ü maẓmûnığa lâyıq kıılıp

8. beher hâl yahşi söz bolsa taqrîr itip
kılurmiz beyân ilga taqrîr itip

57-

10'unçı feyralde bülend derecelik cenâb-ı kiniral köpirnatur üyeleride ikinci mertebe mihmân bolup bargenmiz huşuşıda

1. ikinci def'a çün onunçı feyral
tokuz sâ'at idi evvelgi minvâl
2. tağı kiniral köbimaturğa mihmân
bolup boldı könğüller şâd u handân
3. uşol kice felekde ay yüz açıp
şugâ'ıdın kümüşler yirge saçıp
4. çü men ol köçeğe bargan hemânâ
körüp könğlüm ziyâ taptı serâpâ
5. aydı kiniral üyi andak çerâğân
yokalsa igne tapmak erdi âsân
6. yaqıp köp şemi'ni divârlargâ
tamâmı ornatıp serhârlargâ
7. ışık aldıda erdi niçe âdem
kütüb almakğa mihmân barsa ol dem
8. uşol cây'ı uşol bâğ uşol zâl
velîkîn meclis erdi başka ahvâl

58-

1. turup hurmetü mihmânlar kemâkân
huşûşân bir tarafda biz müselmân
2. çıkıp kiniral köpirnatur serâ-ser
amânlaştı heme birle berâber
3. işâret eyledi hoş kildinğiz dip
edeb resmini yahşi bildinğiz dip
4. velîkîn törelerdin kûyı başka
müyesser bolmadı amâ sinâşğa

5. tağı evvelğıldın hûb kızlar
heme hoş şûret mergûb kızlar
6. uşol kızlardın özge anda bâhem
köp erdi turralarını hatunı hem
7. alar egnideki kiygen libâsı
erür kıymet 'alî qadr ü bahâsı
8. hırâmân erdiler mânend-i tâvûs
bolup dâmenleri anda zemîn bûs
9. disem ger câyı bar ol yirmi gülşen
tutubdur gül-cebînler çünki mesken
10. libâsı gül gibi hoş reng erdi
misâl-i gonça ağzı tenğ erdi

59-

1. lebiğa kılsa da'vi çin hânnâsı
bolur bu cürm birle zîr-i pâsı
2. idi kâmetleri serv-i hırâmân
yüz üzre saçı sünbül dik perişân
3. uyalıp hind-i tûtûsî sözidin
haâtâ âhûsı şermende közidin
4. alarınğ ortasıda iki miz-bân
kılıp mihmânlarığa lutf-ı çendan
5. biri kiniral kilini yana bir kız
heme mihmânğa sözlep şeker-âmîz
6. uşol gülşende anıñ ıqlâsı
benefşe berq dik erdi libâsı
7. tevâzî'ler bilen oğşap periğe
kılıp teklif alarnı içkeriğe 8
8. alarnı men eger tavsîf kılsam
temâm olmas niçe ta'rîf kılsam
9. kız u hatun turup oynap tamâmı
muvâfık nagmeğa boldı hırâmı

10. oyun lîkîn bu def'a erdi diger
temâmı bolup ğayr-ı mükerrer

60-

1. temâşâ eyledi bargan ħalâyık
turup her kimse öz tab'îğa lâyıķ
2. temâşâğa birev bir yırde turdı
teferrüçğa birev her sari yürdi
3. birev kıldı temâşâ olturıban
birev kıldı nazâre tik turuban
4. birev gül-ĥâneni eylep temâşâ
birev çay içkalı kıldı tefâzâ
5. birev bir dostı birle uşlaşıp kol
yüriştı uşlaşıp her sariğa yol
6. bolup ol bezm -arâ köp şâd ĥurrem
hemedin kitti anda guşşa u gam
7. tükenip sâ'at ikide ol bal
kiriştiler tâ'am üstiğe fil-hâl
8. uşol gülşen erdi fırsat efzây
müselmânlarğa anda ĥaş idi cây
9. bolup fâriğ aşardın cemi' âdem
kitirğa eylediler cezim ol dem
10. kılıban hayr-abâd ol kette mizbân
itib köp lütuflar yandurdı miĥmân

61-

1. kilip men hem özünni meskenimğa
ĥazîn bülbül dik eski gülşenimğa
2. kılıp yâd ol çimenni çikip renc
bolup bülbül gibi âĥr nevâ-senc

3. bu nazm eyledim el-kıssa-ı inşâ
tükendi muhtaşarlık birle ammâ
4. çerâ ki anda bal olganda evvel
beyân itken idim vaşfin mufaşşal
5. egerçi munda ba'zı sözni tekrâr
kılıpdur men anı bir mâ'isi bar
6. niçük kim merhâmetlik söz işittim
anıng çün bu tarîke nazm ittim
7. aydı kiniral kilini anda mizbân
körüp kıldı manğa eltâf çendân
8. kılıp şefkât niçe sözler didi ol
temâmı merhâmetlik söz aydı ol
9. meni biçâre anda köp bolup şâd
bozulğan erdi könglüm boldı âbâd
10. hemişe cân bilen minnet tutar men
oşandağ merhâmetni yâd iter men

62-

1. huşûşân bu müselmânlar üçündür
resâ tabi' sühândânlar üçündür
2. manğa lâzım 'iyân itsem alargâ
yazıp ya'nî beyân itsem alargâ
3. alar hem işitip ta ilge bilse
boluban şâd köngli zevk kılsa
4. çûnânça pür müselmân halk köp il
turup rusiyalar içre niçe yıl
5. bolup kiniral üyüde her kaçan bal
barıp körkeymiz yok qaysı muvâl
6. velî taşkent etrâfıda turkan
müselmân âdemîlardin firevân

7. kilip rusya içre turmegenler
temâşâ bu tarîke körmegenler
8. kezitde hem okup işitmegenler
alurga yanga hâhiş itmegenler
9. temâşâ ma'nisi şoldur ki gâhâ
yazıp bir kette zâl içre hemânâ
10. kılurlar niçe sâ'at bezm ol tün
ikıt kız birle irkek birle hatun

63-

1. biri birle birisi sözleşürler
tarîkî aşınâlık közleşürler
2. kılurlar bibiriğa halk hoş köp
biri mergûb eger bolsa biri hûb
3. köp âdemni körüp 'ibret alurlar
alar halkı niçükdür köz salurlar
4. bolur köp tecrübe hâsıl alarga
tavâzu'lar olup kâmil alarga

64-

nağme vü nağmeker ve anıñ esbâbı ol nağme tâsiri huşûşide

1. hired-i gûşin kılınğ ahbâblar bâz
kılur kilkim neyi bir nağme-âgâz
2. yürütüp bir peyâm-ı nağme sizge
beyân eyler makâm-ı nağme sizge
3. ne yirde nağmelik bolsa temâşâ
kılur manzûme birle anı inşâ
4. temâşâlar ki evvel niçe yazdım
kezt birle anı sizge çıkazdım
5. huşûşî iki temâşâ evvel ü âhir
biri nağme biri erdi tiyatır
6. yine niçe temâşâlarını aytım
'acâyip nağmelerni köp işittim

7. aygendür nağme'i rusiya diger
anı esbâbı hem ğayr-ı mükerrer

8. muğannî eylese ger nağme-âgâz
çıkar her kıysdın bir başka âvâz

65-

1. işitmekke heme hâmuş olurlar
besî lezzet takıp bî-hoş olurlar

2. müselmân içre lîkîn nağme köp bar
çûnânça göçek ü tanburu sehnar

3. dü tar u argunun kânûn ile rûd
rübâb u dayre çenk ü ney ü 'ûd

4. ve ger ne köp erür nağme makâmı
erür maṭla'da mezkûr anı nâmı

5. ne sûd amma ki yok üstâd-ı kâmil
emes ta'limi hem anıñ te'âmül

6. eger bolsa resâ nağme kemâli
uçar kuşlar tuşar bar ihtimâli

7. nesîm-i âheste tuḥtâb güş tutḳay
çemen seyrini bîkûl unuṭḳay

8. işitse bâğ ara kumr-ı bülbül
ikev köñgliğa tüşkey şûr u gulgul

9. misâli boldur andağ nağmelerni
kümüşlük suvları dik çeşmelerni

10. tekini meyde taş tutḳaṅa oḥşar
uşol taşdın siygin ötkende oḥşar

66-

1. veya deryânı bir mevc-i laṭfî
heva birle bolur çün kim redîfi

2. uşol deryânı mevcidür tebessüm
ḳatı' külgüsü ḳılğanda telâtüm

3. anıñ dik nağmeler hem cûş eyler
tebessüm dik gehî hâmuş eyler
4. me'anni nağme birle til ü kâlin
huşûşân bildürür her nev'i hâlin
5. birer âdem eger gumbâde bolsa
veya gam kaydının âzâde bolsa
6. veya bolsa uşol külfet-keşîde
tırıglıdın semmi mihnet çeşîde
7. veya bed tâli'din bolsa ğamnâk
veya ikbâl pestîdin elemnâk
8. veya bolsa dilde şûr-ı mâtem
bolup ol şûr ile rencûr-ı mâtem
9. veya kim bolsa anda şâdmânlık
felek devride sâkıb-kâmrânlık
10. veya berdlar bâğa 'âşık olsa
anğa ne söz digeni lâyıķ olsa

67-

1. uşol ahvâlne eylep beyân ol
kılur meclisdekilerge 'ayân ol
2. dilde her ne söz olsa nihânı
digey nağme zebânı birle anı
3. işitgenler anı hâlin bilürler
begâyet neş'eler hâsıl kılurlar
4. özümge tüşti bir kün işbu ahvâl
bar irken nağme anıñ atı rayal
5. işittim bir kıız anda beher hâcât
kılur nağme tili birle münâcât
6. hazîn âvâz eyle yığlap hudâğa
kerem kıl dir meni ba'rî edâğa

7. makâmını kılar her nev'i bünyâd
gehî kâtıg figân ki nerm-i feryâd
8. gehî ni dik çiker âheste nâle
kitürür ki nevâ müşkîn hayâle
9. manğa ol nağme andak kıldı te'sir
cigerdin ötdi güyâ tîz per-tîz
10. uşol dem hâletim boldı diger kün
tolup taştı yürek mânend ceyhûn

68-

1. köngül érdi egerçi senğ hâre
erip közdin sirişk urdı hâre
2. manğa müstevli oldu girye ol dem
giriban oldu köz yaşım bile nem
3. men anda bildim ol köngülñi hâlin
gam u şadı vü ümid ü me'âlin
4. tiler könglüm tağı ol yirke yitsem
uşol kızñıñ münâcâtın işitsem
5. yétip ol nağmedin cânımğa râhat
zamânı oturup tapsam ferâğat
6. ki anıñ nağmesi cismimde cân dik
yörür te'siri hemrek içre kan dik
7. bes imdi furkatî nağme beyânı
ecel berse eger haqq-ı emânı
8. yukarıda digen iki temâşâ
kezitde eyleyin min ba'gd-ı inşâ

69-

hokandlıg zâkircân efendiniñ yigirmi dört havalâdin yunan mülkide bir efsanesi

1. işitgil şergüzeşti kim bir seferde
körüp havf- ı haşarlar baħr-ı berde
2. körüben ba'dad şehir-i diyârı
güzâr-ı gam tüşti yunan mülki sari
3. 'aceb bir şehir iken dil-hûy-ı dilkeş
muşaffâ küçesi çün sim-i bî-gış
4. 'imâretler esâsı senğ-i mermer
talâkârı heme âyîne-i manzar
5. tamâmı muntazam senğın dükkânlar
açıp tahsiniğa til-i âsmânlar
6. bolup bâzâr her kice çerâğân
felek tâkida yılduz dik nümâyân
7. sanemler kâmeti dik küçeler râst
hıyâbân dir kişi körküzse nâhâst
8. yasalğan bir taraf arada hamâm
ayagdın levngîsi âyînedin câm

70-

1. refîkını kılıp men anda peydâ
anınğ birle kıılır erdim temâşâ
2. temâşâlar kılıp bâzâr gâhî
teferrüc eylebân kühsârı gâhî
3. gehî seyreyleben deryâ yüzini
besî kördüm kızıp dünyâ yüzini
4. kitip bir kün kaçârâ ihtiyârım
cetâlâş köyiğâ tüşti güzârım
5. binâ ol yirde kılmışlar kilise
ışık başıda bend eyleyip çilise
6. urar yekşembe kün olğanda zenğî
kilür anda heme ehl-i frenğî
7. imiş her tarafta ol merdümğa 'âdet
kıılır öz resmide anda 'ibâdet

8. anda men bir hikâye işitip bir kızın sözini
nazm-ı tarîkâda beyân kılamen
9. muni ehlim erür ehl-i italyan
ikâmetgahım erdi şehir-i roma
10. muni atam erür bir merd-i tüccâr
metâ' u mâlı zer ilkide bisyâr

71-

1. ticâret ehlini zerdârı erdi
kubayılını yine serdârı erdi
2. anğa yok érdi mendin özge ferzend
vücûdum birle dâim erdi hursend
3. alıp yaşlık çağımda kolğa kaldın
meni yahşi körerdi minğ oguldın
4. yitip yaşım garaz on dört yaşka
cemâlim pençeler urdı kuyaşka
5. metâ'-ı hüsnüme kerem oldu ebrâr
kolıda nakd-i cân barça hîrîdâr
6. kazârâ bir küni rencür boldum
hâlâyık közidin mestûr boldum
7. tapduk cismimi bî-hâl kıldı
bes-ân hâme nabzım nâl kıldı
8. bolup her sâ'atı derdim ziyâde
yatar erdim bu renc ü iptilâde
9. 'ilâc eyleb hekim bâ hünerler
arıştoyı zamâne doktorlar
10. birisi şerbet-i kâfûr eylep
berürdi dâfi' ma'rûr eylep

72-

1. velikîn bolmay ol şerbet 'ilâcım
meni kâfûr-ı kerem eylep mizâcım

2. bezûrî şerbet kuruş tabâşir
bolup men şurub ikli birle dilgir
3. bu tarz eyle kiçip bir niçe eyyâm
yitüştü bir hekiminiñ fer-câm
4. körüp cism-i za'if rûy-ı derdim
kolumnu tuttu teşhîs-i derdim
5. didi seldür munı cism-i nizârı
'ilaçnı bolsa bir deryâ kenârı
6. ki bolgay bir maqâmı dil küşâyı
ferah efzâ vâsi' hış hevâyı
7. kılıp ol yirde bir ta'mir-i 'âlî
güşâd olsa cenûbî vü şimâlî
8. çemen tarhını salsa bir seriğa
kiçip su iminidin isiriğa
9. anıñ dik yirde ger kılsam 'ilâcı
'aceb irmes şıhhat tapsa mizâcı
10. ne kim ol doktor-ı sâhib dip erdi
biş on künde atam tertib birdi

73-

1. alıp barıp meni ol bostânğa
kenâr-ı baħr ârâ kılğan mekânğa
2. 'ilâcıda kılıp sa'yu sebebler
'araqlar çekti köp tartıp ta'blar
3. tartıp açık devâlarını ziyânım
şıhhatlikke yitüştü hasta cânım
4. tenim kuvvet takıp refîâre kildim
cihânğa kûy-ı diger bâre kildim
5. yakınlap bir küni deryâ kenârı
kılur erdim yürüp mâh-ı şikârı
6. kazârâ mevc urıp deryâyı hûn-hâr
ki her küleği bir tûfân-ı zehâr

7. bolup su tağittık deryâdın aştı
başımın öti vü taşkarı taşı
8. egerçi men kaçıp bâlâğa kittim
yanar çağıda su deryâğa kittim
9. meni şayyaddur birlen çıkarıp
hemânâ tiğ ile turını yarıp
10. körer kim men ramağda az kalıp cân
közüm açmış kılıp dârûy-ı dermân

74-

1. salıp agzımğa şerbetler demâdem
meni kılmış bir iki demde âdem
2. didi ey gül erürsin kayı çemendin
ne bâ'is boldı ayrıldınğ vatandın
3. men anda nevha tartıp zâr yıglap
ayagını koşup hûn-hâr yıglap
4. didim evveldin âhır vakı'âtım
felek başımğa salgan hâd-i sâtım
5. beyân eyleb anğa mülk-i diyârım
ata birle ana hûyış tebârim
6. çekip minğ renc bîmâr olğanımın
tip dokğa girittâr oğlanımın
7. tabiblarınğ yine kılgan devâsın
'ilâcında besî çiken cefâsın
8. bu yirgenin alar deryâ kenârın
atam lıkganı bâğ-ı mülk zârın
9. tabiblar eyleban anda 'ilâcım
şıhâtı tapkanım su'î mizâcım
10. teferrüc eylegenim bâğ aralap
balık sayd itgenim deryâ yıglab

75-

1. hikâyetimni bi-t-tafşîl kıdım
közüm aççağa tekmi kıldım
2. bu sözni işitip bîçâre şayyâd
urup köksiğa yıglap kıldı feryâd
3. didi ey kec-rû çarh-ı fisûn sâz
cefâ-gir bî-mürüvvet hîle- perdâz
4. ne sûr yırdı ki salmış sen cihânğa
ne zulm erdi bu zâr-ı nâtûvânga
5. bu kim hüsn-i cihân arası bolğay
melâhât bâğını râ'nâsı bolğay
6. gül cismin hamûl itmek ne érdi
kaddi nahlin pejûl itmek ne érdi
7. garaž bu sözni dip közini yaşlap
revân boldı meni çayığa başlap
8. yırağdın oldı bir kâzâyı nümâyân
erür ol kâza anğa beytü'l aHzân
9. barıp memnûn olup anda gazâdın
biş on kün kiçti âhir bu aradın
10. sefer zâdını ol eylep müheyyâ
revân bolduk ikâvlan şehir-i roma

76-

1. yürüp biş künde romağa yitürdi
meni atam huzûrğa kitürdi
2. kitip deryâğa men tapmay nişânım
'azâ tutmış ikenler ata- anam
3. meni körgen hemân kitti orıdın
kilip öziğa yaş akıp közidin
4. yüzümğa tilberip eylep nazâre
didi dünyâğa kildigin mü dü bâre

5. men anda közge sürtüp üy bu sagın
kuçuban bağladım atam ayağın
6. bolup köz yaşımdın seng-i hâre
kıyâmet boldı ol dem âşikâre
7. bolup men kâh alar bî-hûş bir dem
kilip özge kilip hâmûş bir dem
8. atam sürgeç bu hâdislerge bâ'is
didim ne bâ'is erse boldı hâdis
9. atam sıyadğa becid birip mâl
kılıban el ğaraž yandurdı hoş-hâl
10. men andın eyledım niyet-i cesâret
kılay beyt-i muğaddes dip ziyâret

77-

1. ikâmet eyleban her yirde tenhâ
baray her yirde kim bolsa kilise
2. özüm birle alıp köp sîm-i zerini
seyâhât eyledim bahr ile yirini
3. gehî roylğa gehî vapurgâ tüşüm
garaž beyt-i muğadesğa yitüşüm
4. ziyâret eyleben turdum niçe kün
küni züvvâr olup bîdâr olup tün
5. kiçip el-kıssa bir munça zamânı
çıkıp yunan seri boldum revânı
6. kilip bu yirni almış men icâre
bolupdur iki ay küñge şûmâre
7. ziyâret eylemiş men munda hâlâ
ki sekkiz haftada sekkiz kilisa
8. yine bardur ziyâret kılmegendin
sorag itmey nazarge kılmegendin
9. yanıp mundın barıp mülk-i fransa
niçe iklimni vü ta serhad rus

78-

ḥablül metîn vü pise'iahbar nâm-ı hindistan kezitleride rusya devletiniñ yapon ḥalkı birle kılğan muḥarebeleri ḥuṣuṣide urusya 'askeri bâzeside ekser kinâye âmiz sözlerni yazadur.çunança ol aḥbarlarınñ zâhiri 'ibâreti maḥz-ber vâkâ'i ḥavâlatlarıdur velikin maẓmunını dikkat birle müleḥâza kılğanda kinâye ve ḥaset âmiz ma'ziler peydâ boladır efsus kim âḥbârlar müellifi muşîfâne söz yazmayadurlar lihazâ zâkircân furkat buncad manzûme tahrir eyledim

1. zehî bir pâdişâhı 'adl-i pîrâ
ki 'adlîdin cihân âbâd ârâ
2. cihâğa 'adlî çün meşhûr boldı
heme virâneler ma'mûr boldı
3. ulus devletiğe yitti devletidin
hışım yüz koydı ilğa ḥaṣmetidin
4. şekve şalveti dârâdın efzûn
hücûm 'askeri deryâdın efzûn
5. demek kim leşkeri deryâ serer-veş
belî deryâ velî deryâ deryâ-yı âteş
6. cihân ihsânıdın açtı gülistân
kef-i cûdi besân ebr-i nisân
7. nesîm-i lutfi gülşenlerde gülbîz
hamûl mahrîkdin güller direm rîz
8. kil furkat sözünñ cûş-ı bahar it
kezitler şafasını lâlezâr it
9. kılıp mensûh hindistan kezitin
gülistân eyle tükistân kezitin

79-

1. ḥayâl eylep şabâğa heminân bol
ḳapub mañçurya sari revân bol
2. temâşâ eylegil yaponyanı
tubardı anda bişlik ejderhânı

3. ol ejderler heme âteş-feşândur
felek berk-i şerâîdin revândur
4. zafr-ı peyker uşol rusya 'asker
heme rezm-âzmâ harbi dilâver
5. barıp mançurya üzre uruşka
yapon ehlini turdı öltürüşka
6. kızıp bâzâr-ı merg andağki yekser
pili bazı pili yokka berâber
7. urşmağdın ki andağ kan töküştü
şafağ güya felekdin yirke tüştü
8. yapon ehlinin andağ boldı küşte
kopub ol küstelerdin püşte püşte
9. yir üzre kette toplar âteş efşân
yağıp oklar hevâdın misl-i bârân
10. kılıçlar şu'lesidin her şeb-i târ
çakınlar her taraf boldı nümüdâr

80-

1. kılıp guruş bahâdır turalar hem
çekip i'ade serîğa tîğ her dem
2. kazaklar ançunan yaponu çaptı
ki yir şahının ölüklér birle yaqtı
3. çıkarıp tahsin âvâzın zemînler
felekdin kildi şavt-ı âferînler
4. bolup deryâda su kândıg nümûdâr
dise bolğay anı deryâ-yı hûn-hâr
5. kaçan dârâ u sikender muningdik
yine fağfûr ile kayşer muniñdik
6. nice kim harb meydânlar kuruşmuş
kaçan rusya 'asker dik uruşmuş

7. alardın iki mîng yılça ötübdür
cihânnı nâm u âvâzı tutupdur
8. ecelni ikidin kalıp amânda
eger bolsa idiler bu zamânda
9. barıp bir kûşede turgey idiler
uruş hengâmesin körgey idiler
10. körüp rusiyadın ol cenk ferhâş
dir erdiler heme şâbâş şâbâş
11. hased ehli bu söz toğrı demesler
ki yapon bevr halkı dik emesler

81-

1. niçün kim bevr halkıda hüner yok
yine harbî 'ulûmidin eser yok
2. kalıp devr-i terbiyet tağ içide
timür dik zeñg basıp teferrâğ içide
3. alarda hem uruş esbâbı kemdür
miseldür kim aqal hükm-i ademdür
4. budur kim yazdım ahvâlin alarnıñ
niçük körgüzgen ihmâlin alarnıñ
5. ingiliz bevrleriniñ vâk'âiyin
uruşgan çağda bolgan hâdisâtın
6. keztlerde okup kördük bilürmiz
ingilzga kaçan ta'ne kılırmiz
7. birevge haq birür feth u zaferni
birevge salgusı havf u hatırını
8. aña lâzım emes aşla ta'arruz
kılur nâdân kişi bîcâ ta'arruz
9. cihânga zâhir itmes bu şecâ'at
bizning ak pâdşâdın özge devlet

10. yétip âvâze bes yitti karaḡa
şadâyı şavleti toldı cihâḡa

82-

1. dimēḡ kim 'aql-ı idrâking şaşurdung
'aceb rusiya ta'rifin aşurdung

2. emes yalgân eger ta'rîf kılsam
şekve şavvetidin tavsîf kılsam

3. kimi kim murâd erür insâf lâzım
bilürge söz derin sarraf lâzım

4. kimi kim bildi coğrafya 'ilmin
bu sözge fikr itip körgüzdi hilmin

5. mesâfet ba'dını endişe kılgay
rusidin kaçça yol yaponḡa bilgey

6. rusidin nicelik 'asker çıkarıp
alar andaḡ altın yirlerge barıp

7. nice çöl ü beyâbânlardın aşıp
alıp barmış yémek içmekni taşıp

8. ağır yükler barır hegâmi hem bar
yine alat harb-i encâmı hem bar

9. bu iş rusiya züridin emes mi
alar tab' gayyurıdın emes mi

10. bu işni yavropa halkı bilürler
heme insâf itip tahsin kılurlar

83-

1. bilürsiz mü yapon kaydın kilipdür
barıp kaysı taraf ne iş kılıpdur

2. turup ol öz mekânıda urıştı
uruş birle işikide köriştı

3. bu sözni remzini dâna bilür bes
niçük âteşke tâkat eylegay his

4. kelit kılgan nehâsı esbâb-ı âhir
çıkâr aşlı tikip tiz âb-ı âhir
5. kil ey furkat sühannı muhtaşar kıl
niçük bolgay yine andın haber kıl
- bakiyesi min bad yazulır dip zâkircân furkat

GRAMATİKAL DİZİN

A

âbâd	mâmur, bayındır a.bol- 42.3, 61.9 â.kıl- 37.2 â.ı 34.6
âb	su â.-ı âhir- 83.4 â.-ı revânlar 21.4
aç-	açmak a.tı 78.6 a.mış 73.10 a.ıp 36.2, 57.3, 69.5 a.kangaça 75.1
açık	açık a. 73.3
açıl-	açılmak a.ıp 21.5 a.gan 48.10
'adâlet	doğruluk, haktanırlık 'a. 10.6
'adedlig	sayılı 'â. 9.6
'âdedsiz	sayısız 'â. 6.5, 9.6
âdem	dünyada ilk yaratılan adam, ilk peygamber â.bol- 39.4 â.kıl- 74.1 â. 4.2, 4.2, 17.4, 23.7, 26.6, 31.9, 37.5, 41.7, 43.10, 44.2, 44.3, 45.1, 45.3, 52.2, 53.6, 55.7, 57.7, 60.9, 66.5 â.i 54.6 â.ge 7.8 â.ni- 30.4, 44.9, 63.3 â.din 23.3, 23.7 â.lar 50.3, 53.3 â.dür 81.3 â.lardın 62.6
âfâk-ârâ	ufukları süsleyen â. 4.5
âferin	beğenme, alkış â. 12.1, 17.8, 19.2, 19.7, 19.7 â.lerkıl- 3.1 â.ga 18.7 â.ler 80.3
âgâh	bilgili, uyanık

	â.bol- 41.1
	â.kıl- 43.3
âğâz	başlama
	â. 42.9, 44.6, 50.8
	â.eyle- 33.3, 37.1, 50.8
	â.kıl- 9.3
ağız	ağız
	a.ı 23.2, 58.10
	a.ımgâ 74.1
âh	yazık
	a. 5.4, 5.4
aḥbâb	dost,bildik
	a.lar 15.1, 20.2, 64.1
aḥbâr	haberler
	a.lar 77.9
	a.laring 77.9
ahenger	demirci
	a. 26.2
âheng	uygunluk, düzen,cünbüş etme
	a.ide 37.1
âheste	yavaş,yavaş yavaş
	â. 22.9, 22.9, 65.7, 67.8
âḥir	en sonra,sonra
	â. 42.1, 42.1, 43.1, 43.1,61.2,74.4, 64.5, 75.9,83.4
âḥirinçi	sonuncu
	â. 47.1
aḥsen	pek güzel
	a. 13.1,24.5
âhû	güzellerin gözü,ceylan
	â. 28.1
	â.sı 59.3
	â.-ı nazarlar 50.4
aḥvâl	oluşlar,durumlar
	a. 57.8, 67.4
	a.ga 17.8
	a.imiz 35.8
	a.in 81.4
	a.ini 42.8, 67.1
	a.idin 54.1
aḥzân	sıkıntılar
	a. 75.8
ak	beyaz
	a. 30.9, 42.4, 50.7, 81.9
aḳall	pek az,çok az
	a. 81.3
akd	bağlama
	a.-i pervin 10.5

'aql	akıl,us a. 6.6 a.ıga 30.10
akın	seyreden, akan a. 34.6
aķ-	akmak a.ıp 21.4, 76.3
aķs	ķarpıp geri dōnme a.idin 9.7
a'lâ	yüksek a. 10.8, 58.7
alaca	karışık renkli a. 26.2
alar	onlar a. 2.6, 4.9, 4.10, 10.4, 12.10, 19.3, 26.9, 34.2, 34.3, 42.8, 50.10,55.1, 55.5, 58.7, 62.3, 63.3, 74.8, 76.7, 82.6 a.ning 17.6, 54.7, 59.4, 81.4, 81.4 a.nı 11.3, 32.2, 51.8, 59.7, 59.8 a.ga 39.1, 62.2, 62.2, 63.4, 63.4 a.da 6.9, 81.3 a.dın 43.2, 80.7 a.dur 25.4
âlât	vâsıtalar, aygıtlar â. 82.8
al-	almak a.ur 49.10 a.urlar 63.3 a.mas 31.2, 31.3 a.dım 15.8 a.dı 4.6, 11.3, 12.9, 42.1, 45.10, 46.3 a.dılar 45.7 a.mış 77.6 a.gaylar 6.8 a.sun 30.3 a.salar 7.2 a.ıp 1.8, 5.9, 11.2, 45.6, 47.4, 71.3, 73.1, 77.2, 82.7 a.gan 12.2 a.mak 30.3 a.makka 13.9, 57.7 a.urga 62.8
aldı	önü a.da 34.3, 57.7
altı	altı a. 29.4, 29.8, 53.6, 56.4
altun	altın a. 44.2
ama	fakat,lâkin

âmâde	a. 58.4 hazır,hazırlanmış
	a. 33.10
	a.ir- 47.8
amân	emin olmak,korkusuzluk
	a.da 80.8
amânlaş-	korkusuzlaşmak, emin olmak
	a.tı 34.3, 58.2
'amel	iş,niyet
	a.ler eyle- 6.4
âmîz	...le karışık
	a. 77.9, 77.9
amma	ama,fakat
	a. 24.4, 30.8, 39.6, 61.3, 65.5
ana	anne
	a. 74.5
	a.m 76.2
	a.sı 10.1
anber	güzel koku
	a. 50.1
ança	o kadar,o kadarçok
	a. 19.4
ançunan	onun gibi
	a. 47.8,80.2
anda	orada
	a.da 1.3, 1.8, 10.3, 12.7, 13.2, 15.8, 16.8, 19.2, 19.6, 21.2, 21.5, 22.6, 22.10,26.2, 30.8, 31.6, 33.9, 38.9, 42.3, 43.4, 43.9, 44.6, 45.9, 46.4, 47.5, 48.10,50.4, 51.7, 51.7, 51.9, 52.1, 52.6, 52.7, 54.4, 54.10, 56.5, 58.6, 58.8, 60.6,60.8, 61.4, 61.7, 61.9, 66.9, 67.5, 68.3, 70.1, 70.6, 70.7, 70.8, 74.3, 74.9,75.9, 76.5, 79.2
andağ	oradaki
	a. 5.3, 10.2, 21.4, 65.9, 82.6
	a.ki 79.6
andağ	öyle,onun gibi
	a. 50.1, 57.5, 67.9, 79.7, 79.8
	a.dın 1.4, 5.2, 5.5, 6.1, 6.1, 12.7, 13.10, 22.5, 22.5, 23.2, 23.5, 29.6,30.9, 34.9, 35.1, 38.1, 40.8, 40.8, 42.7, 49.10, 52.7, 53.2, 53.4,76.10, 83.5
	a.ga 2.1, 4.5, 5.6, 7.1, 7.4, 11.10, 12.1, 17.4, 27.10, 29.7, 30.7,31.2, 34.8, 37.4, 40.5, 40.10, 43.4, 45.1, 51.2, 51.6, 55.3, 56.7,66.10, 71.2, 74.5, 75.8, 81.8
	a.ı 4.6, 4.7, 6.9, 14.4 , 23.3, 23.4, 26.4, 29.3, 30.10, 35.7, 36.1,38.2, 39.5, 39.6, 41.2, 42.10, 44.10, 48.5, 49.1, 49.3, 52.2, 52.9,54.2, 61.5, 64.3, 64.4, 64.7, 65.4, 67.2, 67.3, 80.4
anıñg	onun
	a. 4.1,6.4,11.4, 12.2, 26.5,31.5, 32.3, 39.7, 43.9, 44.9, 45.2, 48.7,52.10, 59.6, 61.6, 63.4, 65.5, 66.3, 67.4, 68.6, 70.1, 72.9

anınđdik	onun gibi a. 40.7
apahu	büyük a. 25.5
ârâ	süsleyen, beziyen â. 13.4, 16.3, 23.7, 24.3, 32.2, 32.2, 33.7, 43.5, 50.7, 54.9, 54.9, 60.6, 65.8, 73.1; 78.1
ara	iki şeyin arası a.ga 45.7, 45.10, 46.3, 51.10 a.da 13.8, 26.6, 40.7, 44.3, 44.8, 50.6, 69.8 a.dın 75.9 a.sı 75.5
ara-	aramak a.yışı 55.8
arala-	aralamak a.p 74.10
ârâm	durma, eğlenme a. 43.4
arasta	beznmiş, süslenmiş a. 48.8
argunun	sâz, rebâb a. 65.3
Aristo	Yunan filozofu A. 4.9, 7.6 A.yı 71.9
artuğ	artmış, ziyâde a. 29.6
ârzû	istek, heves â. 20.3 â.yı 16.7 â.dür 26.3
âsân	kolay a. 57.5 â.kıl- 23.6
âsânlıg	kolaylık â.ına 14.4
asıl-	asılmak a.gan 48.3
asiya	degirmen a. 21.2
'asker	asker 'a. 37.6
aşlâ	hiçbir vakit a. 13.3, 24.4, 32.1, 81.8
asliha	silah a. 26.1

asl	asıl,kök a. 26.10, 83.4
âsmân	gök,sema â. 56.4 a.lar 69.5
'asr	yüz yıl â.-ı hikmet 6.5
astıg	fayda a. 49.3
Asturga	Avusturya A. 39.9
aşar-	yemek işi a.dın 60.9
aşarga	yiyecek a. 2.3
âşikâre	belli,açık â. 76.6 â.kıl- 5.1
âşinâ	bildik,tanıdık â.lar 33.1
âşinâlık	tanışlık â. 44.7,51.1, 63.1
aş-	aşmak a.tı 73.7 a.ip 82.7
aşule	şarkı a. 18.5
aşur-	taşımak a.dıng 82.1
at	at a. 26.1, 26.3, 26.6, 26.9, 26.10, 27.3, 29.5 a.ı 26.4, 26.7, 39.6, 55.10, 67.4 a.inı 29.3 a.larını 26.7
at-	atmak a.miş 23.4 a.ip 2.2
atıl-	atılmak a.sa 29.4
ata	baba a. 74.5, 76.2 a.m 70.10, 72.10, 74.8, 76.1, 76.5, 76.8, 76.9 a.sı 10.1
atar	bir tür topçu bataryası a.nı 39.2
âteş	od,kızgınlık â.23.1,78.5, 79.9

âteş-feşân	â.ke 83.3 ateş dağıtan,saçan â. 79.3
atles	yırtık,eski püskü a. 25.7
avân	vakit,zaman a.-ı mergûb 40.2
âvâz	ses,sedâ â. 17.3, 17.5, 64.8 â.eyle- 67.6 â.ı 17.8, 19.3, 80.7 â.in 80.3 â.ıga 17.10 â.ıdın 17.6 â.lar 19.2 â.-ı ahsen 13.1 â.-ı şeydâ 19.4
âvâze	yüksek ses â. 81.10
avçı	avcı a. 27.8, 27.10
a'da	düşmanlar a. 80.1
a'lâ	en yüksek a. 14.2, 16.2
ay	senenin bölümü a. 57.3, 77.6 a.ı 21.1 a.ının 15.4 a.ında 8.2
ayag	ayak a.ı 11.3, 37.3 a.ını 74.3 a.in 76.5 a.indın 69.8
ayaglık	ayaklı a. 28.1
ay-	söylemek,demek a.dı 11.7, 21.4, 41.7, 55.10, 57.5, 59.2, 61.7, 61.8 a.gan 41.8
âyîn	merasim,tören â. 5.3, 13.10, 31.7 a.ini 55.1
âyîne	ayna â. 5.4, 48.9 â.kıl- 5.3 â.de 22.7

	â.din 69.8
	â.-i manzar 69.4
aylan-	dönmek,devretmek
	a.sa 2.8
aylık	bir aylık süre
	a. 6.8
aynı	benzer
	a. 13.7
ayrıl	ayrılmak
	a.ding 74.2
ayt-	söylemek,demek
	a.ar 2.4, 54.2, 54.2
	a.tım 64.6
	a.tı 44.2
	a.ip 18.5
az	az
	a. 16.8, 16.8, 73.10
âzâde	hür, serbest
	â. 33.10
	â.bol- 66.5
	â.ir- 47.8
âzâr	incitme,tekdir
	â. 48.10
âz	tamah
	â.-ı âferin 19.2
bâ	ile
	b. 24.2, 71.9
bâb	kapı
	b. 34.5
	b.ida 15.2, 34.2, 40.7
ba'de	sonra
	b. 28.4
bâf	dokuyan,dokuyucu
	b. 26.2
bâğ	bostan,büyük bahçe
	b.32.2, 49.3, 57.8, 65.8, 74.10
	b-a 66.10
	b.ı 21.3, 21.7, 54.4, 74.8
	b.ım 75.5
	b.-ı sahmı 21.5
	b.-ı tarhi 15.9
bağlık	bahçelik
	b. 28.1
bâg-ârâ	bağı süsleyen
	b. 30.8
bağla-	bağlamak
	b.dım 76.5

bâ-haber	b.p 31.5 haberi olan,akıllı
bahâdır	b.dür 14.3 cesur,yiğit
bahâdırılık	b. 39.6 b.kıl- 80.1 yiğitlik
bahâ	b. 37.5 kıymet,bedel
bahâr	b.kıl- 26.5 b.nıng 26.5 b.sı 58.7 b.sıga 30.5 b.sın 30.3 b.yım 27.2, 27.5 kışla yaz arasındaki mevsim
bâ-hem	b.cuş it- 78.8 aynı olan
bağr	b. 11.1, 31.9, 39.4, 45.4, 58.6 deniz
bâkiye	b. 4.5, 5.4, 77.2 b.kenarı 73.1 b.ı 27.9 b.ıda 15.1 b.-ı berde 69.1 kalan,artan
bağ-	b.si 83.5 bakmak
bal	b.sam 15.10 b.ıp 5.5,45.3 balo,eğlence
bala	b. 60.7 b.bol- 61.4,62.5 çocuk,evlat
bâlâ	b. 12.3, 12.10, 16.8 b.ga 11.6, 73.8 b.lar 9.8 b.larnı 38.10 b.larının 10.1 yüksek,üst
bale	b. 14. 2 konser,eğlence
balık	b. 18.6 balık
bar	b. 74.10 var,mevcut
	b. 4.2, 4.2, 4.8, 9.6, 10.3, 10.10, 10.10, 12.6, 13.2, 23.9, 27.2,

	32.2,32.2, 34.1, 34.7, 36.2, 38.8, 43.4, 49.6, 58.9, 65.2, 65.6, 67.4, 82.8, 82.8
	b.u 35.8
	b.kıl- 61.5
	b.dur 20.3, 25.1, 35.7, 77.8
bârân	yağmur
	b. 79.9
barça	bütün, hep
	b. 2.3, 4.6, 25.6, 27.9, 34.2, 45.1, 53.5, 71.5
	b.ga 19.9
	b.sını 28.1
bar-	varmak
	b.ay 77.1
	b.ır 82.8
	b.dı 11.8
	b.mış 82.7
	b.sa 57.7
	b.ip 5.10, 7.3, 29.10, 31.10, 33.3, 33.9, 34.8, 38.9, 39.8, 42.4, 46.4, 47.6, 55.5, 62.5, 73.1, 75.9, 77.9, 79.5, 80.9, 82.6, 83.1
	b.gan 36.1, 57.4, 60.1
	b.ganmiz 56.8
bâre	defa, kez
	b. 73.4, 76.4
bârî	yaratıcı
	b. 33.8, 51.2
	b.ga 48.3
	b.nı 19.4
	b.sı 32.2, 50.5
	b.isin 2.5
bariton	erkek operet
	b.ı 18.6
baron	rus kahramanlarına verilen bir ünvan
	b. 46.4
bas-	basmak
	b.ip 81.2
basıl-	basılmak
	b.gan 36.2
baş	vücudun üst kısmı
	b.dın 37.3
	b.imga 74.4
	b.imdın 73.7
	b.ı 27.4
	b.ıga 43.1
	b.ıda 70.5
başka	başka
	b. 51.5, 57.8, 58.4, 64.8
	b.larga 12.4

başla-	başlamak b.di 11.9
bâver	b.p 75.7 tasdik etme b.kıl- 41.8
ba'd	bundan böyle b. 32.3
Ba'dad	Bağdat B. 69.2
ba'de	bundan sonra b. 18.7
ba'd- ez -ân	bundan sonra b.kıl- 16.9
bâ'is	sebepl olan b. 76.8, 76.8 b.bol- 74.2
ba'ri	mükemmel, üstün b. 67.6
ba'zı	birazı, bir kısmı b. 27.2, 27.6, 31.1, 31.2, 38.10, 61.5 b.sı 27.2 b.sığa 51.8
bayram	bayram, sevinç b. 12.8
bayramlık	bayrama mahsus b. 40.10
baz	açık b. 22.3, 26.5, 33.3 b.kıl- 64.1
bâzâr	Pazar, alış veriş éb. 69.6, 70.2 b.ı 35.1 b.-ı merg 79.6
ba'zı	bir kısmı, birazı b.sığa 12.2
bâzû	güç, kuvvet b. 79.6
becid	ciddi, gerçek b. 76.9
bed	kötü b. 66.7
begayet	pek çok, aşırı b. 67.3 b.te 48.6
bég	bey, ileri gelen b.ler 3.2 b.lerni 43.5

behbûd	iyilik,sağlık b. 7.3
beher	her bir,her b. 24.1, 56.8, 67.5
bekâm	muradına ulaşan b.-ı nef' bol- 22.5
belâgat	güzel söz söyleme b. 55.8, 56.2, 56.4
beli	evet b. 13.7, 78.5
belki	fakat,belki b. 40.8
bende	kul,köle b. 38.9
bend	b.eyle- 31.2 bağ,rabıta b.eyle- 70.5
benefşe	menekşe b. 59.6
berâber	birlikte bulunan b. 30.1, 48.1, 58.2, 79.6
ber-bâd	perişan,pis b. 17.4
berde	esir,köle,karavaş b. 69.1
berd	soğuk b.ler 66.10
berk	şimşek, elektirik b. 31.4, 31.6, 59.6 b.-i şerâridin 79.3 b.-i fâmı 2.8 b.-i peymâ 2.5
berpâ	ayakta, yıkılmamış b.kıl- 16.2
ber-taraf	bir yana atılan b. 25.2
bes	tamam,çok b. 3.8, 14. 2, 37.6, 52.7, 68.7, 81.10, 83.3
bes-ân	çoktan b. 71.7, 78.6
besî	çokluk, ziyadelik b. 6.1, 26.3, 56.5, 56.6, 65.1, 70.3, 74.7
best	düğüm b. 7.9
bêş	beş b. 33.4
beşâret	müjde, muştı

bevr	b. 7.1 yoklama,sinama
beyâbân	b. 80.11, 81.1 kır,çöl b.lardın 82.7
beyân	bildirme b. 4.1, 54.1, 56.8, 64.2 b.it- 42.10,61.4,62.2 b.eyle- 67.1, 74.5 b.bol- 10.3 b.kıl- 56.8,70.8 b.ı 29.1, 36.1, 68.7 b.in 28.2 b.-i vak'a 35.10
beyt	ev,mesken b. 56.5
beyt-ül-ahzân	dünya b. 75.8
Beyt-i Muḳaddes	Kudüs camii b. 76.10,77.3
bezm	meclis,eğlenceli meclis b. 16.3, 19.8, 60.6 b.it- 19.9,45.2 b.bol- 51.10,52.6 b.kıl- 16.7,62.10 b.i 14.7, 51.9 b.ini 37.2, 52.5 b.-i 'âli 52.5 b.-i bünyâd 15.8
bezm-gâh	toplantı yeri b. 15.7
bezûrî	çiçek ve sebzelere ait b. 72.2
bî	-sız, -maz b. 14. 3, 33.6, 48.2, 48.2, 53.2, 55.3
bî-câ	yersiz b. 81.8
bi-çâre	çâresiz b. 41.7, 61.9, 75.2
bî-dem	ansızın b. 76.7
bî-filte	fitilsiz b. 30.7
bî-gıış	hîlesiz b. 69.3
bî-hadd	sonsuz b. 15.9

bî-hâl	mecalsiz b. 19.5,71.7
bî-hûş	deli,sersem b. 65.1,76.7
bî-‘ilm	ilimsiz b. 8.2
bî-kesb	çalışmadan b. 25.7
bî-kükürt	kükürtsüz b. 30.7
bî-misâl	emsalsiz b. 18.5
bî-mürüvvet	mutsuz b. 75.3
bî-nihâye	sonsuz b. 28.3
bî-tedric	hareketsiz b. 10.4
bî-‘aded	sayısız b. 25.10
bî-yağ	yağsız b. 30.7
bidâr	uykusuz b.ol- 77.4
bil-	bilmek b. 21.1, 29.6, 38.7 b.ür 2.8, 39.3, 52.9, 83.3 b.ürge 82.3 b.ürmiz 81.6 b.ürsiz 83.1 b.ürler 7.4, 13.5, 13.6, 67.3 b.dim 68.3 b.di 22.1, 82.4 b.diler 35.3 b.dingiz 58.3 b.medi 5.7 b.mediler 7.7 b.gil 65.7 b.se 62.3 b.gey 82.5 b.en 18.3, 18.3, 19.1, 31.4, 59.7, 61.10 b.mek 6.9 b.iş 7.2 b.mesdin 45.1 b.kim 43.5, 49.10
bildür-	bildirmek b.ür 66.4

bile	ile,birlikte b. 15.3, 34.1, 37.5, 37.6, 42.8, 52.10, 56.4, 68.2
bilet	bilet b. 15.8
bilge	bilgili b. 4.9
bimâr	hasta b. 74.6
binâ	yapı b. 70.5
binğ	b.ge 25.2 bin b.ler 43.5
bir	belgsiz sıfat b. 1.1, 1.2, 1.8, 2.8, 3.3, 4.5, 5.1, 6.8, 6.9, 8.2, 8.2, 9.4, 10.5, 10.8, 11.3, 11.5, 11.5, 11.6, 13.3, 15.7, 16.8, 16.8, 16.9, 16.9, 16.10, 17.5, 17.5, 18.3, 18.3, 18.6, 18.9, 23.2, 23.3, 23.3, 23.7, 24.4, 24.5, 25.3, 26.3, 26.6, 27.10, 28.1, 29.5, 29.6, 29.6, 29.7, 29.8, 29.10, 29.10, 30.7, 31.1, 31.2, 32.1, 35.10, 35.10, 37.3, 37.5, 38.5, 39.4, 39.5, 40.5, 42.4, 43.4, 44.4, 44.6, 45.2, 45.4, 46.4, 47.2, 47.7, 48.4, 48.9, 49.2, 49.9, 50.10, 51.5, 51.9, 51.10, 52.1, 52.1, 52.3, 52.7, 52.8, 53.3, 53.4, 54.3, 54.4, 55.3, 55.8, 56.2, 58.1, 59.5, 60.2, 69.5, 61.5, 62.9, 64.1, 64.2, 64.8, 66.1, 67.4, 67.5, 68.8, 69.1, 69.3, 69.8, 70.4, 70.8, 70.8, 70.10, 71.6, 72.3, 72.3, 72.5, 72.6, 72.7, 72.8, 73.5, 73.6, 74.1, 75.8, 76.7, 77.5, 78.1, 80.9
biraz	bir kısmı b. 55.4
birbiri	her biri,bir diğeri b.ga 31.5, 44.6, 63.2 b.de 31.9 b.din 25.4 b.im 26.4
birden	aniden b. 31.3
bir-	vermek b.ür 7.1, 48.9, 81.7 b.di 41.6, 43.10, 52.2, 72.10 b.diler 18.4 b.din 52.8 b.se 68.7 b.ip 5.9, 12.1, 31.3, 38.10, 39.2, 42.6, 76.9 b.iben 9.5 b.ürdi 71.10
biril-	verilmek b.en 48.8, 48.8
birdür	aynıdır,eşittir

	b. 5.4, 23.4
bir	bir sayısı
	b.er 66.5
birev	her biri,her birisi
	b. 47.7,60.2, 60.2, 60.3, 60.3, 60.4, 60.4, 69.5
	b.mı 44.1
	b.ge 81.7, 81.7
bir	bir
	b.eyle- 39.1
	b.ga 24.4
biri	belgisiz zamir
	b. 12.5, 17.4, 17.4, 18.5, 59.5, 63.1, 63.2, 63.2, 64.5, 64.5
	b.bol- 15.4
	b.n 29.3
	b.si 12.4, 18.5, 26.8, 34.7, 45.8, 63.1, 71.10
	b.siga 29.2
	b.ni 49.5
	b.ga 53.2
birinçi	birinci
	b. 1.6, 44.3, 47.1
birle	ile,beraber
	b. 4.7, 4.10, 5.3, 6.4, 6.6, 7.6, 7.9, 7.9, 8.2, 10.2, 10.7, 11.1, 11.7, 12.8, 13.9, 19.5, 22.1, 22.10, 23.10, 23.10, 25.5, 25.8, 26.1, 26.9, 27.3, 27.7, 29.5, 30.3, 32.1, 35.3, 36.1, 36.2, 39.4, 42.9, 42.10, 43.7, 45.2, 49.5, 50.10, 54.2, 58.2, 59.1, 69.5, 61.3, 62.10, 62.10, 63.1, 64.3, 64.4, 66.1, 66.4, 67.2, 67.5, 70.1, 71.2, 72.2, 74.5, 77.2, 77.9, 77.9, 80.2, 83.2
birlen	ile,beraber
	b. 8.2, 35.1, 35.1, 53.1, 53.1, 73.9
bisyâr	çok
	b. 27.2, 48.10, 50.2, 70.10
biş	beş
	b. 12.5, 23.4, 23.4, 48.3, 72.10, 75.9, 76.1
	b.din 18.9
bişinçi	beşinci
	b. 36.2
bişlik	beşlik
	b. 79.2
biti-	yazmak
	b.pdür 40.4
bittafşil	açıklayarak
	b. 10.3
	b.kıl- 75.1
biz	birinci çokluk şahs
	b. 53.6, 55.4, 58.1
	b.ning 3.2,81.9
	b.i 35.8

	b.ge 35.7,40.9,43.9
	b.ler 40.8
	b.lere 47.2
	b.lerge 56.5
bol-	olmak
	b.may 38.4, 38.4, 72.1
	b. 6.5, 79.1, 79.1
	b.ur 2.2, 3.1, 3.6, 6.1, 8.1, 13.7, 13.7, 13.10, 22.2, 22.5, 29.5, 49.3,49.9, 59.1, 63.4, 66.1
	b.mas 14.6, 51.6
	b.urlar 7.4
	b.dum 71.6, 71.6,77.5
	b.dı 5.1, 9.4, 10.7, 11.10, 12.4, 12.5, 12.8, 17.4, 18.8, 30.2, 35.8, 35.8, 35.10, 37.4, 41.1, 41.4, 42.3, 42.3, 42.5, 42.5, 42.7, 45.5,45.10, 52.5, 52.6, 57.2, 59.9, 61.9, 67.10, 74.2, 75.7, 76.6,76.8,78.2, 78.2, 79.8, 79.10
	b.dı mı 46.2
	b.madı 10.3, 58.4
	b.duk 75.10
	b.dılar 16.8, 24.3, 43.2
	b.gay 21.6, 22.3, 72.6, 75.5, 75.5, 80.4,83.5
	b.ung 33.1
	b.sa 5.10, 6.9, 9.6, 11.10, 21.8, 21.8, 22.4, 22.8, 27.1, 30.3, 31.1,31.9, 34.6, 38.7, 39.3, 40.1, 47.2, 51.2, 53.2, 54.3, 54.4, 54.4, 54.5,54.5, 54.6, 55.8, 56.6, 56.6, 56.8, 63.2, 64.3, 65.6, 66.5, 66.5, 66.6,66.7, 66.8, 66.9, 72.5, 77.1, 80.8
	b.masa 29.8
	b.up 6.3, 6.5, 9.3, 10.4, 13.8,18.10, 23.6, 24.3, 25.2, 33.5, 34.3,34.10, 39.4, 40.10, 42.6, 43.2, 44.2, 44.6, 46.4, 49.4, 50.3, 51.9,52.6, 53.4, 53.6, 56.8, 57.2, 58.8, 59.10, 60.6, 60.9,61.2,61.9, 62.5, 66.8, 69.6, 71.8, 72.2, 73.7, 76.6,76.7,80.4
	b.updur 7.5,77.6
	b.uban 62.3
	b.gaç 22.3
	b.gan 8.2, 12.6, 14.7, 15.4, 36.2, 55.10, 81.5
	b.gandur 36.2
	b.ganda 31.4
	b.mak 8.1
	b.adır 77.9
bol	çok, bol
	b.dur 65.9
bolun-	olunmak
	b.sa 48.2
bostan	sebze bahçesi
	b.ga 73.1
boyn	boyun

bozul-	b.1 28.1 bozulmak
bölük	b.gan 42.3, 61.9 bir kısmı b. 23.2, 23.7, 24.2, 26.10, 26.10, 26.10, 26.10, 27.5, 33.2, 38.7, 44.2, 44.9
böyle	bu surette b. 9.1, 17.7, 19.6
bu	işaret sıfatı b. 3.9, 4.2, 4.3, 7.3, 7.5, 9.1, 9.2, 11.8, 11.9, 12.2, 13.4, 14. 1. 18.4, 20.3, 22.1, 22.2, 23.3, 27.6, 28.3, 30.4, 30.5, 31.2, 31.7, 31.8, 32.2, 33.1, 34.4, 35.4, 35.7, 35.10, 38.4, 38.5, 38.6, 38.6. 39.10, 40.7, 41.1, 42.1, 43.8, 45.7, 45.10, 48.9, 52.5, 53.7, 59.1, 59.10, 61.3, 61.6, 62.1, 62.7, 71.8, 72.3, 74.8, 75.2, 75.4, 75.5, 75.7, 75.9, 76.5, 76.8, 77.6, 80.8, 80.11, 81.9, 82.4, 82.9, 83.3 b.dur 40.9, 56.2, 81.4
buğ	boğa b. 27.4
Buhara	Buhara B. 25.3, 26.9 B.dın 21.10
bukağlık	zorbalık b. 27.4
bul	işaret sıfatı b. 37.4
bulış-	bulumak b.tı 52.4
bura	işaret zamiri b.larning 81.5
burcı	kale b.ga 17.9
burıngı	önceki, önce b.dın 46.4
bûs	öpen b. 58.8
bûy	koku b.-ı gül 9.8
bürküt	saka kuşu b. 27.9
bülbül	güzel öten mâruf kuş b. 21.5, 49.7, 61.1, 65.8 b.bol- 61.2
bülend	yüksek, yüce b. 19.2, 46.4, 56.1, 56.8
bünyâd	bina, yapı b. 51.9, 52.5

	b.eyle- 18.1
	b.kıl- 6.7,67.7
	b.it- 15.8
büyük	büyük
	b. 12.10

C

câ-be-câ	yer yer b. 16.7
câhil	bilgisiz b. 7.8
câm	sırça,cam,bardak c. 69.8 c.-ı cemşit 2.6
câmi'	içinde namaz kılınan ibadet yeri c.de 33.9, 33.10
cân	can ruh c. 17.6, 61.10, 68.6,71.5,73.10 c.ım 73.3 c.ımga 68.5 c.lar 21.4
cânib	taraf cihet yan c.ga 35.4
cây	yer c. 54.3, 60.8 c.ı 57.8, 58.9
cedel	münakaşa,tartışma c.ler 6.4
cefâ	eziyet,incitme c.sın 74.7
cefâ-gir	cefâ çeken c. 75.3
cehl	bilmezlik c. 8.2 c. 5.4
Cem	şark mitolojisinde şarabı icad eden kişi C. 52.5
cemâl	yüz güzelliği c. 54.6 c.i 50.7 c.im 71.4 c.ini 17.2
cemi'	toplanma c. 4.10, 18.9, 24.3, 48.4, 50.1, 60.9

Cemşid	c.bol- 24.3,31.9 bkz. Cem C.-i câmı 2.6
cem'ıyyet	topluluk c. 1.8
cenâb	hazret,şeref,onur c.ı 32.3, 46.4, 56.8 c.'âlinin 25.9
cenbî	yantarafa âit c. 72.7
ceñg	savaş,vuruşma c. 40.5, 40.8, 56.2 c.eyle- 40.10,42.8 c.kıl- 39.8
cesâret	cesurluk,yiğitlik c. 76.10
Cetalaş	bir yer adı C. 70.4
Ceyhun	bir köy ismi C. 67.10
cezm	kesin karar, niyet c. 35.3, 45.2,60. 9
ciger	ciğer,bağır c.din 67.9 c.ler 18.10
cihân	dünya, âlem c. 1.3, 5.3, 7.9,75.5,78.1, 78.6 c.e 39.7 c.ga 4.4, 39.5,73.4, 75.4,78.2,81.9, 81.10 c.da 4.3, 5.4, 21.6, 21.9, 22.4, 26.9 c.dan 7.8 c.nı 80.7 c.-ırûşen 14.5
cihân-binlik	cihânı gören c. 5.5
cihet	yan,yön, taraf c.din 8.2 c.idin 5.9
cilavtop	bir tür batarya,top c. 29.4
cins	nevi',soy c.i 27.2
cism	beden c.i 21.4 c.imi 71.7 c.imde 68.6 c.in 75.6

	c.ini 72.5
	c.-i za'if 72.4
coğrafya	coğrafya
	c. 82.4
cûd	cömertlik
	c. 78.6
cûş	coşma,kaynama
	c.eyle- 66.3
	c.-ı bahar it- 78.8
cüst ü cû	arayıp sorma
	c. 20.3
cürm	suç
	c. 59.1

Ç

çabuk	seri,hafif
	ç. 15.2
çag	zaman,an
	ç. 30.7
	ç.da 81.5
	ç.ıda 73.8
	ç.ımda 71.3
çağarım	tabya,istikam
	ç. 23.5
	ç.lar 79.10
çal-	çalmak,bir müzik âletini kullanmak
	ç.dı 18.5
	ç.ıp 18.6
çalın-	müzik âletinin kullanılması
	ç.dı 12.7, 50.8
çap-	kovmak
	ç.tı 80.2
çâr	dört
	ç. 25.5
çâre	yol,yardım
	ç. 5.6
çarh	tekerlek,çark
	ç. 2.8
	ç.-ı fisûn 75.3
çay	çay,içecek
	ç. 33.10, 60.4
	ç.ga 75.7
çekes	kum
	ç.de 27.8
çek-	çekmek

	ç.ti 73.2
	ç.ip 74.6, 80.1
	ç.en 74.7
çekmen	yağmurluk, bâranî
	ç. 26.1
çemen	çimen
	ç. 65.7, 72.8
	ç.de 52.1
	ç.din 53.4, 74.2
çend	birkaç
	ç.bol- 21.8
çendân	o kadar
	ç. 34.10, 42.10, 61.7
	ç.kıl- 59.4
-çendî	biraz, bir müddet
	ç. 12.10
	ç. ki 51.6
çeng	bir tür kanun, çalgı
	ç. 65.3
çerâ	otlak
	ç. 61.4
çerâğ	fitil, mum
	ç. 14.6, 15.9, 49.10
	ç.din 16.1
	ç.lar 49.5
	ç.-ı 'ilm 14.7
çerâğân	etrafı aydınlatma ,şenlik
	ç. 49.4, 57.5
	ç.bol- 69.6
	ç.din 16.1
çerağistân	otlak
	ç.ı 16.1
çeşîde	tatmış, tadılmış
	ç. 66.6
çeşme	pınar, su kaynağı
	ç. 49.2
	ç.lerni 65.9
çiker	uykusuzluğa müptelâ olmak
	ç. 67.8
çik-	tahammül etmek, dayanmak
	ç.ip 61.2
	ç. 70.5
çin	çatıklık, buruşukluk
	ç. 59.1
çöl	çorak, verimsiz arazi
	ç. 82.7
çörrek	akdoğan

çık-	ç. 27.7 çıkımak ç.ar 2.8, 49.2, 64.8, 83.4 ç.arlar 2.3 ç.tı 16.10, 17.10, 18.3, 18.5, 18.9, 50.8 ç.mışlar 52.10 ç.ıp 11.6, 13.1, 23.10, 33.7, 35.1, 39.5, 53.4, 58.2, 77.5 ç.dur 40.5 ç.ıban 16.8 ç.may 19.3 ç.an 53.4
çıkar-	çıkarmak ç.di 41.2 ç.mış 29.6, 29.8 ç.ıp 27.1, 73.9, 80.3, 82.6
çıkaz-	ayrılmak ç.dım 64.4
çûb	sopa.çöp ç.-ı ûdı 11.3 ç.un 23.10 ç.din 39.1
çûnânça	öylece ç. 25.7, 27.9, 29.4, 30.6, 36.2, 54.8, 55.4, 55.9, 62.4, 65.2, 77.9
çü	gibi ç. 3.4, 3.6, 11.1, 35.8, 56.2, 57.4
çün	çünkü, mâdemki ç. 11.5, 12.8, 16.1, 38.2, 39.7, 41.1, 45.7, 46.3, 57.1, 61.6, 66.1, 69.3, 78.2
çünkü	şundan dolayı ki, zira ç. 58.9
dâd	adalet, doğruluk d.in 18.4
dâfi'	defeden, savan d. 71.10
dağ	yanık yarası, işaret, im d.ı 21.7, 38.1, 45.1, 48.7
dahil	yabancı, sığıntı d.bol- 10.7
dâîm	devamlı d. 5.9, 53.3, 71.2
dağayık	dikkate muhtaç olan şeyler, ince işler d. 2.5
dâm	tuzak, ağ d.-ı'ilm 3.7
dâmen	etek d. 54.5 d.leri 58.8

dânâ	bilen,bilici d. 83.3
dâne	kurşun,gülle d. 31.2
dâniş	biliş,bilgi d. 3.3,6.6 d.de 10.2,15.2
dâniş-mend	bilgili d. 6.5,22.8
Dârâ	eski fars hükümdarlarından birisi D. 80.5 D.dın 78.4
dârû	ilaç d. 31.1, 31.4 d.ning 31.6 d.-ı dermân 73.10
da'vi	mesele d. 59.1
dayre	bir çalgı d. 65.3
debistân	mektep,okul d.larnı 11.1
def'a	kere,kez d. 36.2, 57.1, 59.10
dehr	dünya,zaman,devir d. 54.9, 55.10
delil	şahit,belge,tanık d. 3.7
dem	an,zaman d.19.8, 43.10, 44.4, 50.10, 51.8. 52.4, 52.4, 57.7, 67.10, 68.2, 76.6,76.7, 80.1 d.i 43.7 d.e 1.2 d.de 47.4, 74.1
dem-â-dem	her vakit,sık sık d. 74.1
demlik	anlık d. 25.6
dem-sâz	dost,arkadaş d. 44.6 d. 12.4
derd	gam,keder d. 18.6 d.im 71.8,72.4,72.4
derecelik	miktar,basamak d. 46.4, 56.8
derik-	unutmak

	z.mes 32.1
derin	uzman
	d. 82.3
der-kâr	bilinen, belli
	d. 14.4
	d.bol- 8.1
dermân	ilaç, çare
	d. 73.10
ders	öğretmenden azar azar alınan vazife
	d.ini 23.3
	d.ide 11.5
ders-hâne	ders verilen yer, sınıf
	d. 1.6, 2.1
deryâ	deniz
	d. 70.3, 72.5, 73.5, 74.8, 74.10, 78.5, 78.5
	d.yı 73.6, 78.5, 80.4
	d.ga 73.8, 76.2
	d.da 80.4
	d.dın 73.7, 78.4
	d.nı 66.1, 66.2
dest-gâh	dokuma aleti, tezgah
	d.i 10.6
destûr	izin, müsâade
	d. 34.8, 52.7
devâ	ilaç, çare
	d.ları 73.3
	d.sımkıl- 74.7
devlet	bir hükümet idaresindeki siyâsî topluluk
	d. 3.6, 6.3, 81.9
	d.ide 7.6
	d.idin 5.8, 7.5, 78.3
	d.ige 78.3
	d.ining 77.9
	d.leriga 3.5
devlet-mend	devletli
	d.ingizde 34.7
devr	dönme, dönem, çağ
	d.ide 48.7, 66.9
	d.-i hâtûn 38.2
	d.-i terbiyet 81.2
devran	dünya, felek, zaman
	d. 6.2
di-	demek, söylemek
	d.r 51.5, 54.7, 56.4, 67.6, 69.7, 80.10
	d.rmiz 3.7
	d.mes 41.8
	d.mesler 80.11

	d.dim 74.4, 76.8
	d.din 48.4
	d.di 11.7, 23.4, 26.4, 29.6, 34.4, 41.5, 41.10, 44.8, 45.6, 56.2, 61.8, 72.5, 74.2, 75.3, 76.4
	d.diler 17.1, 24.5, 24.5, 30.10, 31.1, 31.2, 35.7
	d.gey 67.2
	d.yin 4.1
	d.meng 82.1
	d.sem 21.6, 34.2, 58.9
	d.se 80.4
	d.p 12.2, 43.9, 43.10, 44.10, 45.8, 46.3, 47.2, 52.7, 58.3, 72.10, 75.7, 75.8, 76.10, 83.5
	d.mey 13.3, 54.7
	d.ben 13.5, 20.1, 20.1, 35.9, 38.5, 45.3, 45.9, 56.1
	d.gen 36.2, 68.8
	d.geni 66.10
	d.mek 78.5
	d.mekdin 14.1
diger	başka, öteki
dihkancılık	d. 23.10, 29.7, 59.10, 64.7, 67.10, 73.4
	çiftçilik
	d. 41.7
dik	d.nıkıl- 38.9
	gibi
	d. 5.1, 21.7, 26.9, 44.9, 44.9, 49.1, 53.4, 59.2, 59.6, 61.1, 65.9, 66.3, 66.3, 67.8, 68.6, 68.6, 69.6, 69.7, 72.9, 80.6, 80.11, 81.2
dikkat	ehemmiyet verme, incelik
	d. 22.7, 77.9
dil	gönül
	d. 17.6, 20.1
	d.ni 7.9, 17.1, 53.5
	d.ge 18.1, 25.4
	d.de 20.3, 22.2, 66.8, 67.2
dil-âver	yiğit, yürekli
	d. 79.4
dil-gîr	gönül tutan, kırgın
	d. 6.1
	d.bol- 72.2
dil-güşâ	gönül açan
	d.yıbol- 72.6
dil-hâh	gönül isteği, gönül dileği
	d. 41.6
	d.ı ir- 52.2
dil-huy	gönlün mizâcı
	d. 69.3
dil-keş	gönül çekici

	d. 49.6,69.3
dil-sûz	gönül yakıcı
	d. 18.1
din	Allah'a inanma ve bağlanma
	d.ini 55.1
direm	akça, para
	d. 78.7
diriğa	eyvahlar olsun
	d. 8.2
divâr	duvar
	d.ı 49.8, 49.10
	d.e 52.4
	d.larga 57.6
diyâr	memleket,ülke
	d.-ı bahrı 69.2
	d.-ı mülki 74.5
diyür -	döndürmek
	d.ler 26.5,32.1
	d. 74.6
doğtor	hekim
	d. 72.10
	d.lar 71.9
dost	sevilen kimse
	d.ı 69.5
du'â	Allah'a yalvarma,niyâz
	d.kıl 42.4
dur	bildirme
	d. 4.5, 27.5, 39.1
dü	iki
	d. 65.3, 76.4
dükkân	içinde öteberi satılan yer
	d.lar 69.5
dünyâ	içinde yaşadığımız âlem
	d. 70.3
	d.ga 76.4
	d.da 31.8
dürr	inci tanesi
	d. 5.4
	d.-i nâyâblar 15.1
düz	düz,doğru
	d. 52.3

ebr	bulut e.-i nisan 78.6
ebrâr	iyiler, hayır sahipleri e. 71.5
ecel	ömrün sonu, e. 68.7 e.ni 80.8 e.ge 5.1
edâ	yerine getirme e. 8.2, 46.4 e.ga 67.6
edâlık	naz.cilve e. 44.7
edeb	iyi terbiye e. 58.3 e.eyle- 10.9
ednâ	pek aşağı, pek bayağı e.kıl- 16.2
efdal	üstün, âlâ e. 6.6
efekt	seslendirme e. 22.10
efendi	efendi e.ning 68.8
Eflaṭun	Yunan filozofu E. 2.10 E.ga 4.9 E.dın 6.6 E.nı 2.4
efsâne	asılsız hikâye, masal e. 15.3 e.si 68.8
efsûs	yazık, eyvah manasına bir edat e. 77.9
-efşân	saçan, serpen e. 79.9 (âteş-e.)
-efzâ	arttıran, çoğaltan e. 21.3, 37.3, 72.6
efzûn	fazla, çok yukarı e. 4.10, 11.5, 78.4, 78.4 e.bol- 13.10
eger	şart edatıdır, şayet mânâsında e. 3.8, 5.5, 12.10, 13.6, 13.8, 14.6, 21.8, 23.9, 27.1, 48.10, 51.6, 54.3, 55.7, 55.8, 59.8, 63.2, 65.6, 66.5, 68.7, 80.8, 82.2
egerçi	her ne kadar e. 40.6, 61.5, 68.1, 73.8
egn	omuz, sırt

ehl	e.ideki 58.7 sahip, mâlik, e.i 6.5, 37.2, 54.6, 80.11 e.i bol- 6.5 e.iga 3.6, 46.4 e.idin 13.5, 16.4, 16.4, 50.2, 79.8 e.im 70.9 e.ini 71.1, 79.5 e.-ifrengi 70.6 e.im 70.9 e.ini 71.1, 79.5 e.-i dâniş 3.3 e.-i ferâset 1.4 e.-i hikmet 4.8, 5.7, 30.6 e.-i ihtatâme 11.4 e.-i İtalyan 70.9 e.-i ticâret 7.1 e.-i Yunan 7.6
ejderhâ	büyük yılan e.nı 79.2 e.ler 79.3
eket	toplantı e. 8.2, 9.3
ekmel	mükemmel ve kusursuz olan e. 6.6
ekser	en çok, daha ziyâde e. 77.9
el	el, kol e. 17.7, 18.2, 19.9, 24.1, 35.9 e.ni 18.7
elem-nâk	kederli, dertli e. 66.7
el-garaż	maksadım şu ki e. 20.2 e.kıl- 76.9
el-kışşa	sözün kısası, hulâsa e. 2.7, 28.2, 61.3, 77.5
ellilik	elli sayılık bölüm e. 26.5
el-tâf	iyilikler, iyi muameleler e. 47.4 e.kıl- 61.7
elvân	renkler, çeşitler. e. 49.5
emân	eminlik, korkusuzluk e.ı 68.7
emes	emes

emr	e. 35.5, 41.8, 81.8, 82.2, 82.9 buyruk, buyrultu e.i 5.3, 37.6
encâm	nihayet, son e.-ı harbi 82.8
encüm	yıldızlar e.-i felek 4.4
endâze	altmış santimetrelilik bir ölçü e.din 19.3
endişe	düşünce, vesvese, merak e.kıl 82.5 e.mni 15.5
endûh	gam, keder e.din 41.2
engiz	koparan, karıştıran e.kıl- 18.3
erdalanı	kuvvetli e. 25.6
ér-	i-[mek] e.ür 1.2, 2.3, 5.8, 6.9 e.miş 29.5 e.ürsin 74.2 e.ür 12.3, 27.10, 28.3, 30.1, 35.9, 37.3, 42.2, 48.5, 50.9, 53.3, 55.8, 56.5, 56.5, 58.7, 65.4, 65.4, 70.9, 70.10, 75.8 e.mes 40.6, 72.9 e.dim 70.1, 71.8, 73.5 e.di 4.4, 4.4, 5.5, 5.6, 6.1, 12.10, 13.2, 16.9, 21.5, 23.9, 29.2, 33.2, 33.9, 33.10, 33.10, 34.1, 35.10, 36.2, 38.8, 39.4, 39.7, 43.4, 43.6, 43.8, 45.3, 47.6, 47.8, 47.8, 48.1, 48.2, 48.2, 50.1, 50.4, 50.9, 51.8, 52.2, 52.8, 53.7, 57.5, 57.7, 57.8, 58.6, 58.10, 58.10, 59.6, 59.10, 60.8, 61.9, 64.5, 68.1, 70.9, 71.1, 71.1, 71.2, 71.2, 72.10, 75.4, 75.6, 75.6 3.6, 3.6, 4.8, 5.6, 9.6, 9.8, 17.2, 19.10, 39.3, 39.6, 39.6 e.diler 58.8, 80.10 e.se 76.8 e.erken 26.8 e.ip 68.1 e.gen 15.7, 38.1, 38.1
esamî	isimler e. 2.1
esâs	asıl, temel e.i 69.4
esbâb	sebebler e. 48.8 e.i 23.10, 28.2, 63.4, 64.7, 81.3 e.idm 25.4 e.larga 52.9

	e.lardın 21.9
	e.-ı âhîr 83.4
	e.-ı hikmet 2.10
eser	bir kimsenin meydana getirdiği şey
	e. 22.7, 81.1
esnâ	vakit,sıra
	e.da 45.7
éşit-	işitmek
	e.ing 15.3
	i.tim 61.6,64.6, 67.5
	i.medim 19.6
	i.key 23.5
	i.gil 69.1
	i.sün 4.2, 4.2
	i.sem 68.4
	i.se 65.8
	i.ip 62.3, 70.8, 75.2
	i.genler 67.3
	i.megenler 62.8
	i.mek 2.10
	i.meke 29.3
	i.mekka 65.1
éşleş-	eşleşmek
	e.ip 26.2
eşyâ	nesneler,mevcut olan şeyler
	e.yı 2.9
eıtrâf	yanlar,uçlar,kıyılar
	e.ıda 62.6
evkât	zamanlar,çağlar
	e. 38.10
evsaı	bir şeyin ortası
	e. 16.2
evvel	önce,ilk,
	e. 10.7, 16.8, 51.1, 61.4, 64.4
	e.i 36.2, 64.5
	e.din 74.4
	e.gi 57.1
	e.gilerdin 58.5
éy	seslenme nidâsı
	e. 15.1, 20.2, 33.1, 40.4, 40.9, 74.2, 75.3, 83.5
eyle-	eylemek
	e.rim 28.4
	e.r 30.8, 64.2, 66.3, 66.3
	e.dım 15.6, 61.3, 61.3,76.10, 77.2, 77.9
	e.di 18.1, 18.1, 19.3, 19.4, 19.4, 22.10, 38.5, 38.6, 38.9, 48.6,50.8, 51.4, 54.9, 58.3, 60.1
	e.diler 53.1, 60.9

	e.miş 30.3, 31.2, 77.7
	e.mişler 15.9, 15.9, 15.9
	e.gay 83.3
	e. 26.2, 30.10, 54.1, 72.3, 78.9
	e.gil 79.2
	e.sün 40.10
	e.ying 68.8
	e.se 13.6, 31.6, 48.4, 64.8
	e.p 4.1, 6.4, 10.9, 11.10, 18.9, 33.3, 37.1, 39.1, 39.1, 41.3, 44.9, 52.3, 53.5, 53.5, 60.4, 67.1, 67.6, 70.5, 71.9, 71.10, 71.10, 72.1, 74.5, 75.10, 76.4, 79.1
	e.ben 17.9, 18.2, 18.2, 46.1, 54.1, 70.2, 70.3, 74.9, 77.1, 77.4
	e.mey 10.4
	e.gen 12.3, 23.9, 30.7, 40.3, 44.1
	e.genim 74.10
	e.mekge 42.8, 42.8
	e.mekka 51.3, 51.3
	e.ridim 15.5, 15.5
	e.rdi 19.10, 38.10
eyni	omuz
	e.ge 16.10
eyül	eylül
	e. 15.4
eyvân	büyük sofa
	e. 29.10
Eyvanof	Rus genarali
	E. 26.7
eyyâm	günler, gündüzler
	e. 72.3
	e.-ı bayram 12.8
ezhâr	çiçekler
	e.it- 34.10

F

fağfûr	f. eskiden Çin imparatorlarına verilen ad
	f. 80.5
faķir	zengin olmıyan, yoksul
	f. 8.2
fâm	renk
	f. 2.8
fânûs	küre veya silindir şeklinde cam kapak
	f. 30.6
fâriğ	vazgeçmiş, çekilmiş
	f. 53.4
	f.bol- 60.9

fasl	ayrıntı,ayırma f.1 48.9
faẓl	fazilet sahibi,erdemli f. 54.6 f.-ı bahrıda 15.1 f.-ı 'ilm 3.4
fehmi	anlama,anlayış f.imde 31.4
Felâṭun	bkz .Eflatun F. 4.10, 7.6, 10.2
felek	gök yüzü,semâ f. 4.4,10.5, 66.9, 69.6, 74.4, 79.3 f.de 57.3 f.din 79.7, 80.3
fen	ilim,sanat f. 1.5, 5.2, 15.2, 24.5 f.de 2.4, 6.6 f.din 14. 3, 24.2 f.eyle- 10.9
fer	kuvvet, iktidar f. 27.3, 27.3
ferâgat	vazgeçme,el çekme f. 68.5
ferâḥ	bol,geniş f. 72.6 f.lar 12.8 f.eyle- 51.3
ferâmûş	unutma ,hatırdan çıkma f. 2.1
ferâset	anlayışlılık,çabuk seziş f. 1.4
fercâm	son,akibet f. 72.3
Fergân	Fergana F. 55.4 F.ga 36.1
ferḥâş	savaş, kavga f. 80.10
ferḥunde	kutlu,mutlu,uğurlu f. 6.2
feryâd	yardım istemek için çıkarılan ses f. 67.7 f.kıl- 75.2
ferzend	oğul, çocuk f. 71.2
feṭânet	mert,yiğit f. 6.5, 34.2

feth	açma,açılma f. 81.7
feyral	şubat f. 57.1 f.de 56.8
fezâ	ucu bucağı bulunmayan boşluk f.sı 21.3, 34.4
figân	ızdırıp ile bağırma çağırma f. 67.7
fikr	fikir,düşünce f.it- 82.4 f.-i hırâmı 2.5
fil-hal	hemen,şimdi f. 60.7
firâset	anlayışlılık, çabuk seziş f. 35.3
Firdevsî	İranlı şair F. 55.10, 56.2
firevân	çok bol,aşırı f. 11.10, 62.6
fırşat	uygun zaman f. 10.3, 23.8 f.da 51.4
Fransa	Fransa F. 77.9
Fransız	Fransız F. 16.4
frengi	Avrupalı f. 39.6, 40.5, 42.10, 43.1, 45.8, 70.6 f.ler 42.8
Furkat	Hokandlı şâ'ir, eserin müellifi F. 8.2, 28.4, 36.2, 36.2, 53.7, 53.7, 77.9, 78.8, 83.5, 83.5
Furkatî	Hokandlı şâ'ir, eserin müellifi 68.7 F.ning 3.9 F.ga 14.7
fursat	bkz.fırsat f. 60.8
fünûn	bkz fen f. 7.7 f.lar 38.3
füsûn	sihir,büyü f. 75.3
G	
gâh	zaman bildiren edat

gâhî	g. 62.9.76.7 bazan, ara sıra
gâlib	g. 10.6, 70.2, 70.2 üstün gelen, yenen
gam	g. 17.10 keder, hüzn
gamhârlıklar	g. 41.2, 60.6, 66.5, 68.3 g.ga 56.6 g.-güzârı 69.2 insanı yiyici gam, kederli
gam-nâk	g. 45.9 tasalı, kaygılı
gараž	g.bol- 66.7 hedef, gaye, maksat
gâyıb	g. 35.6, 71.4, 75.7, 77.3 kaybolan, yitik
gayr	g. 51.6 ayrı başka
ğaz	g.-ı mükerrer 29.7, 59.10, 64.7 g.-ı tabîi 10.10 kaz
ğazâ	g. 27.7 dîn uğruna savaş
gehî	g. 12.7 g.dın 75.9 bazen, arasıra
ger	g. 55.2, 55.2, 66.3, 67.7, 67.8, 70.3, 77.3, 77.3 eğer kelimesinin kısaltılmışı
gerçi	g. 13.6, 32.3, 58.9, 64.8, 65.4, 72.9 her ne kadar ise de
gerçilik	g. 23.9 gerçek
gıçek	g. 25.4 saz, kemençe
gibi	g. 65.2 gibi
gibik	g. 58.10. 61.2 gibi, benzer
gimnaziya	g. 27.7 19.'uncu asırda rusların Taşkent'e açtıkları lisenin adı
girân	g. 1.1, 1.2, 1.4, 9.2, 10.10 g.nı 9.4 g.side 8.2 ağır
girîbân	g.1 23.4 elbise yakası
	g.ol- 68.2

gışiftâr	tutulmuş, yakalanmış, esir g. 74.6
gırye	gözyaşı, ağlama g. 68.2
gonça	tomurcuk, açılmamış çiçek g. 58.10
ġulâm	esir,köle g.ı 3.5
ġulġul	gürültü şamata g. 65.8 g.bol- 66.5
ġunan	gidiş, tarz g. 26.8
ġûnvar	renkli g. 47.1, 47.2
ġuruş	para birimi, kuruş g. 80.1
ġuŝŝa	keder,kaygı,tasa g. 60.6
ġuş	kulak g. 65.7 g.i 4.2 g.in 64.1
ġûyâ	söyleyen .söyleyici g. 4.3,9.7,10.5,17.9, 24.3, 34.6, 43.6, 50.1, 52.1, 67.9, 79.7
ġül	ġül g. 9.8, 21.5, 49.7, 50.7, 51.10, 52.1, 58.10, 74.2, 75.6 g.ni 52.1, 52.2 g.ining 1.3 g.ler 9.5, 48.10, 50.7, 78.7
ġül-âb	ġülsuyu g. 9.8
ġül-bîz	ġül serpen g. 78.7
ġül-cebîn	ġül yüzlü g. 50.5 g.ler 58.9
ġül-çîn	ġül toplayan g. 3.9 g.ler 1.2
ġül-hâne	ġül bahçesi g.ni 60.4
ġülistân	ġül bahçesi g. 1.2, 49.4, 78.6 g.eyle 78.9
ġülşen	ġül bahçesi g. 3.9, 9.4, 48.6, 58.9, 60.8

	g.kıl- 16.1
	g.ge 53.4
	g.de 59.6
	g.imga 61.1
	g.lerde 78.7
güşâd	açma,açılış
	g.ol-72.7
güzâr	geçme,geçiş
	g. 9.1
	k.eyle- 15.6
	g.ım 25.2, 70.4
	g.-ı gam 69.2

H

hâb	uyku,rüya
	h. 25.8
haber	havadis,bilgi
	h. 15.6, 43.7, 43.10
haber-dâr	haberli
	h. 5.9
	h.bol- 7.4,8.1,13.5
	h.kıl 83.5
	h.ini 36.2
	h.ler 6.8, 24.2
habâb	su üzerinde olan hava kabarcıkları
	h.lar 20.2
hâcât	istekler
	h. 67.5
had	sınır,kenar
	h.din 56.1
hadsis	sınırsız
	h.bol- 6.5,9.6
hâdisât	olaylar
	h.ım 74.4
	h.ımbol- 81.5
hadis	çıkan,meydana gelen
	h.bol- 76.8
	h.lerge 76.8
hâfız	aşağı düşüren,alçaltan
	h. 55.10
hafta	hafta
	h.da 77.7
hâhiş	istek,arzu
	h. 62.8
hâh	isteyen ister

	h.-ı frengi 30.4
ḥak	Allah
	h. 81.7
ḥakikat	bir şeyin aslı ve esası
	h.eyle- 38.6
ḥakim	hakim
	h. 47.3
ḥal	durum, keyfiyet
	h. 44.1, 56.8
	h.bol- 40.1, 56.7
	h.i 20.3, 24.1, 43.2
	h.in 13.5, 13.6, 66.4, 67.3, 68.3
ḥâlâ	şimdi, henüz
	h. 77.7
ḥalâyık	bakıcı, dadı, hizmetçi
	h. 30.10, 31.7, 33.9, 35.3, 60.1, 71.6
	h.bol- 43.2
	h.kıl- 35.3
	h.ga 9.2, 14.3
hâle	Ay ve Güneşin etrafında görülen parlak daire
	h. 45.5
ḥalel	eksiklik, bozukluk
	h. 3.5
ḥâlet	keyfiyet, nitelik
	h.de 35.6
	h.idin 5.8
	h.imbol- 67.10
ḥalk	halk, toplum
	h. 55.4, 62.4, 63.2
	h.ı 39.4, 63.3, 77.9, 80.11
	h.ını 17.10, 25.3
	h.nı 33.8
	h.ıda 15.7, 81.1
	h.ımızdın 13.2
ḥamâm	hamam
	h. 69.8
ḥâme	başın üst kısmı
	h. 9.2, 12.1, 28.4, 53.7, 71.7
ḥâmî	koruyan, koruyucu
	h.si 40.4
ḥamûl	sabırlı, dayanıklı
	h. 75.6, 78.7
ḥâmûş	susmuş, sessiz
	h. 76.7
	h.eyle- 66.3
	h.ol- 65.1
	h.kıl- 10.9

han	han, konaklama evi h. 3.2, 17.1, 34.8
handân	h.ga 52.7 gülen, gülücü h. 43.2 h.bol 57.2
hâne	ev, mesken h. 48.9 h.ler 48.7
hanîş	yeminini yerine getirmeyen h.ga 19.1 h.kıl- 18.10
hannâs	şeytan h.ı 59.1
har	eşek, merkep h. 27.3
harâbe	eski binaların yıkıntısı h. 23.1
harâm	kutsal, mübârek h. 35.9
harb	cenk, kavga, savaş h. 80.6
harbi	harbe mensub h. 79.4, 81.1 h.-i encâmı 82.8
hâre	sert taş, kaya h. 68.1 h.bol- 76.6
haremlîğ	haremlik, mahrem olan yer h.bol- 34.10
harf	alfabeyi oluşturan işaretlerden her biri h.ide 12.1
har-gâh	büyük çadır h. 4.4
harîme	kişinin dilediği gibi kullandığı malı h. 45.2
has	çör çöp h. 3.3, 16.3, 60.8, 83.3 h.a 34.7
hased	kıskançlık h. 77.9, 80.11
haşiyet	haysiyyet, gurur h.tidin 4.1, 5.2 h.idinbol- 7.5
haşlığ	çöplük h.da 10.8
hâsıl	husule gelen, türeyen

	h. 22.9, 53.5
	h.bol- 63.4
	h.kıl- 7.7,7.8, 22.6, 67.3
ḥasta	hasta
	h. 73.3
ḥaṣmet	heybet, büyüklük
	h.idin 78.3
ḥatt	yazı, not
	h. 17.3, 30.3, 41.1
	h.ka 41.3
	h.ı 47.5, 68.7
ḥata	hata, yanlışlık, yanılma
	h. 59.3
	h.sı bol- 29.8
	h.lar 69.1
ḥatar	tehlike
	h.bol- 14.6
ḥatm	bitirme, sona erdirmе
	h. 12.3
ḥatmâne	bitirerek
	h.de 12.2
ḥatır	gönül, keyif
	h.nı 81.7
	h.ı 42.3
ḥatta'l-imbân	imkan dahilinde, mümkün olan
	h. 42.7
ḥatun	hatun, kadın
	h. 10.2, 16.6, 16.8,38.2,45.7, 59.9, 62.10
	h.ı 17.1, 58.6
	h.nı 45.4
	h.lar 45.2, 46.2
ḥavâle	ısmarlama, sipariş etmek
	h. 12.10
ḥavf	korku
	h. 69.1, 81.7
ḥayâl	insanın kafasında tasarladığı şey
	h.eyle- 48.6,79.1
	h.e 67.8
ḥayl	at, at sürüsü, yilkı
	h. 10.3,12.7,
	h.kıl- 18.7
ḥayr	iyi, faydalı, hayırlı
	h.eyle- 15.5
ḥayr-hâhî	iyilikseverlik
	h. 10.6
ḥayr-âbâd	iyilikle kurulmuş, iyilikle yapılmış
	h.kıl- 60.10

ḥayrân	şaşmış, şaşırmış h. 30.2 h.eyle- 22.10 h.ol- 55.6
ḥayret	şaşma, şaşıрма, şaşakalma h. 31.7, 37.3 h.de 3.1
ḥayriyet	hayırla ilgili h. 19.6
ḥayriyetlig	hayırla ilgili durum h. 35.7
ḥazîn	hüzünlü, üzüntülü h. 61.1, 67.6
hehab	dost h. 18.8
hekim	doktor, hekim h. 71.9 h.ining 72.3
hem	hem h. 6.10, 7.6, 9.6, 10.1, 10.3, 10.10, 10.10. 11.1, 16.5, 17.8, 18.4, 18.4, 18.6, 19.8, 20.3, 23.5, 23.7, 23.9, 25.9, 26.10, 27.7, 27.8, 27.9, 29.3, 31.8, 34.1, 35.9, 36.2, 39.2, 40.4, 40.10, 44.1, 49.9, 50.2, 50.6, 50.10, 51.5, 51.7, 53.6, 55.10, 58.6, 61.1, 62.3, 62.8, 64.7, 65.5, 66.3, 80.1, 81.3, 82.8, 82.8
hemân	hemen h. 54.7, 76.3
hemânâ	güya, sanki h. 26.2, 46.2, 57.4, 62.9, 73.9
heme	bütün, hep h. 1.4, 2.7, 2.9, 4.5, 10.1, 10.2, 10.7, 11.2, 11.5, 16.7, 16.7, 17.7, 18.10, 21.2, 21.6, 21.8, 21.10, 22.1, 25.7, 25.8, 26.7, 33.6, 41.6, 43.3, 43.5, 45.10, 47.8, 48.1, 48.8, 49.10, 50.6, 51.9, 52.4, 52.8, 58.2, 58.5, 59.5, 65.1, 69.4, 70.6, 78.2, 79.3, 79.4, 80.10, 82.9 h.ge 44.10 h.din 60.6
hem-inân	atbaşı beraber olan, arkadaş h.bol- 79.1
hemîşe	sürekli, devamlı h. 4.8, 61.10
hemrek	kederli, kaygılı h. 68.6
hengâme	kargaşa, karışıklık h. 53.7, 82.8 h.kıl- 42.1 h.de 56.2 h.sin 80.9

	h.sinieyle- 40.3
hengi	şaka
	h. 30.4
her	her
	h. 1.2, 4.9, 5.9, 8.1, 8.1, 9.5, 10.3, 12.7, 13.1, 14.2, 14.4, 18.6, 21.4, 22.2, 22.4, 24.3, 27.3, 30.10, 31.5, 34.2, 34.6, 35.4, 39.3, 40.5, 45.6, 45.8, 45.8, 48.1, 48.2, 49.1, 49.5, 52.2, 52.4, 53.4, 54.3, 55.1, 60.1, 60.2, 69.5, 62.5, 64.8, 66.4, 67.2, 67.7, 69.6, 70.7, 71.8, 73.6, 77.1, 77.1, 79.10, 79.10, 80.1
herkim	herhangi biri
	h. 14.6
	h.ni 54.5
hevâ	heves, istek
	h. 21.7, 34.5, 34.6, 66.1
	h.yı 72.6
	h.dın 79.9
	h.sı 21.3, 34.4
hevaniş	alçaklık
	h.i 18.1
	h.ni 18.4
heyet	heyet
	h.te 27.5
hırâm	salına salına gidiş
	h.kıl- 17.9
	h.ı 1.2, 2.5, 33.2, 59.9
	h.ıbol- 29.5
	h.-ı nâgmeka 50.9
hırâmân	salına salına yürüme
	h. 58.8, 59.2
hired	akıl
	h. 2.9, 30.2
	h.i 64.1
	h.de 4.9
hırdâr	akıl sahibi
	h. 71.5
hışım	kızgınlık, öfke
	h. 78.3
hıyâbân	iki tarafı ağaçlı yol, bulvar
	h. 69.7
hıyre	donuk, fersiz (göz)
	h. 48.5
hiç	hiç
	h. 5.7, 5.7, 10.4, 19.6, 29.2, 52.5
	h.din 49.3
hişkâye	hikaye, öykü
	h. 70.8
hişkâyet	hikaye edilmiş

	h. 32.3
	h.imni 75.1
hikmet	sebeb
	h. 2.7,2.9,2.10, 4.3, 4.7,4.8,4.10,5.1, 5.3, 6.5, 7.5, 23.1,30.6
	h.kıl- 5.7
hile-perdâz	hilekar, hile yapan
	h. 75.3
hilm	insan tabiatında olan yumuşaklık
	h. 13.2
	h.in 82.4
Hindî	Hintli
	H. 59.3
Hindistan	Hindistan
	H. 77.9, 78.9
hisâb	hesap
	h.in 11.9
Hive	Hive
	H. 26.9
hizmet	hizmet
	h. 42.5
	h.de 53.3
	h.ide 4.8, 42.4
Hokandlıg	Hokantlı
	H. 68.8
hoş	hoş, güzel, iyi, tatlı
	h. 19.10, 21.7, 21.7, 34.5, 48.7, 51.5, 54.2, 58.3, 58.5, 58.10, 72.6
	h.bol- 34.6
	h.kıl- 63.2
hoş-hal	güzel durum, geçimi yolunda olan
	h. 49.9, 76.9
	h.bol- 49.9
hoş-rû	güzel yüzlü
	h. 50.5
hûb	güzel
	h. 58.5
	h.bol- 63.2
Hudâ	Allah
	H. 32.3
	H.ga 67.6
hûn-hâr	kan dökücü
	h. 73.6, 74.3
	h.bol- 80.4
hürmetlik	saygıya layık
	h. 36.2, 50.3,58.1
hurrem	şen sevinçli, gönül açan
	h. 51.7, 51.8

hurrem-şâd	h.bol- 12.8,60.6 hoş tutan h. 51.9
hursend	kanaat eden, kısmetine razı olan h. 53.6, 54.4, 71.2 h.bol- 34.3 h.eyle- 51.3
hursendlig	gözü tokluk, kanatkarlık h. 44.5
hursu	yabanî hayvan h. 27.4
huşûşâ	hususî olarak, özellikle h. 34.5,49.6
huşuşen	hususî olarak, özellikle h. 6.7, 7.1, 12.5, 55.4, 58.1,62.1,66.4
huşûşî	hususî, özel h. 46.4,64.5 h.de 8.2,11.7,14.7,24.5,32.3,36.2,53.7. 54.7.56.8. 63.4. 77.9
hûş	akıl fikir h. 19.10 h.i 4.2
hoşbû	hoş kokulu h. 9.8
hużûr	huzur h.ıga 76.1
hücûm	hücum, atak h. 78.4
hükûm	hükûm, emir, komuta h.i 4.6,81.3
hüküz	öküz h. 27.3
hükûmet	bir memleketi idare eden vekiller heyeti h. 3.7 h.bol- 6.3
hüner	hüner, maharet, marifet h. 22.4, 22.5, 22.6, 22.7, 22.7, 24.1, 81.1 h.ga 22.8 h.ler 30.5, 71.9
hüner-mend	hünerli h.bol- 21.8
hüsn	güzellik h.i 50.6 h.-i cihân 75.5 h.üme 71.5

i'ade	iyade i. 80.1
'ibâdet	ibadet 'i.kıl- 70.7
'ibâret	ibaret, bir şeyin aynı i. 77.9
'ibret	kötü bir hadiseden alınan ders i. 3.9,63.3
ibtilâ	düşkünlük, tiryakilik i.de 71.8
ibrişimlik	kumaş i. 25.10
icâd	icat, buluş, vücuda getirme i. 2.6, 5.2 i.kıl- 6.7 i.a 31.8
icâre	kira, gelir i. 77.6
icâret	kira, gelir i. 53.5
iç	iç, dahil i.ide 49.2, 49.2, 81.2, 81.2
iç-	içmek i.kalı 60.4 i.mekni 82.7
içkeri	içeri, iç taraf i. 19.8, 46.3, 49.9 i.ge 47.7,59.7 i.din 46.2
içre	içeri, iç taraf i. 2.7, 4.10, 5.4, 15.9, 18.4, 21.4, 22.3, 22.3, 24.1, 24.3, 40.1. 5.10, 62.4, 62.7, 62.9, 65.2, 68.6
içün	için i. 12.6, 16.3
i-	imek (ek fiil) i.di 4.5, 4.10, 9.7, 10.3, 15.4, 15.4, 16.5, 16.5, 16.10, 21.1, 21.1,24.4, 33.4, 34.8, 40.2, 41.1, 43.4, 43.5, 47.1, 48.6, 50.1. 50.6, 50.7, 51.5, 51.6, 57.1, 60.8
idrâk	anlayış, akıl erdirme i.ing 82.1
ifiklik	bir suçu birine yükleme i. 25.7
igne	iğne i. 57.5
ihbâr	haberdar etmek i. 47.2

ihmâl	boşverme, savsaklama i.in 81.4
ihsân	bağış i.bol- 11.10 i.idm 78.6
ihtimâl	ihtimal i.i 65.6
ihtimâm	özen i. 1.7, 1.7 i.ı 1.5
ihtirâm	saygı, hürmet i.ıkıl- 3.4
ihtirâf	vücuda getirilen i. 21.10 i.kıl- 24.4
ihtişâren	kısaltarak i. 53.7
ihtitâm	sona erme i.e 11.4, 39.10 i.ıkıl- 3.8
ihtiyâr	istek, dilek i.ı 22.1, 51.2 i.im 25.2, 70.4
ikâmet	oturma, ikamet etmek i.eyle- 77.1
ikâmet-gâh	oturulan yer i.im 70.9
ikavlan	ikisi beraber i. 75.10
ikbâl	baht, talih i. 66.7
iken	iken i. 29.5, 34.7, 69.3 i.ler 76.2
ikev	her ikisi i. 17.5, 17.5, 18.4, 65.8
iki	iki i. 2.2, 12.3, 12.6, 17.4, 18.5, 23.2, 25.6, 30.6, 31.9, 49.6, 52.4, 59.4, 64.5, 68.8, 74.1, 77.6, 80.7 i.ga 47.2 i.de 60.7 i.din 80.8 i.miz 40.10
ikinci	ikinci i. 11.9, 21.1, 56.8, 57.1 i.de 1.6
ikli	ikili

	i. 72.2
iklim	iklim, memleket
	i.ni 77.9
ikrâm	ikram, sunmak
	i. 13.9
	i.kıl- 12.9
iktisâs	izinden ardından gitme
	i.ı 35.5
il	il, memleket
	i. 62.4
	i.bol- 52.6
	i.ge 14. 2, 56.8, 62.3, 78.3
	i.i 53.6, 55.4, 55.4
	i.ini 3.4
	i.ni 35.6
	i.iga 33.4
	i.idin 25.10
	i.ler 55.4
‘ilâc	ilaç, em
	‘i.eyle- 71.9, 74.9
	‘i.kıl- 72.9
	‘i.mbol- 72.172.5
	‘i.mda 74.7
	‘i.ıda 73.2
ilâhî	ilahi, Allah’a mensup
	i. 14.7
ile	ile
	i. 4.3, 4.5, 6.3, 6.7, 7.4, 13.4, 15.2, 16.2, 17.3, 17.3, 22.2, 27.3, 38.3, 39.2, 40.8, 42.2, 49.8, 55.1, 55.2, 65.3, 66.8, 73.9, 77.2, 80.5
ilk	ilk
	i.ide 70.10
‘ilm	ilim
	‘i. 2.4, 3.6, 4.3, 5.2, 6.7, 7.8, 7.9, 12.10, 13.5, 14. 1, 14. 3, 14.4, 14.7, 15.2, 24.2, 55.10
	‘i.ile 12.5
	‘i.nieyle- 6.4
	‘i.inkıl- 5.7
	‘i.ga 55.9
	‘i.din 2.6, 7.10, 7.10, 8.1, 14.5, 14.5
	‘i.i 1.3, 22.8
	‘i.in 82.4
	‘i.ini 2.7, 4.1, 7.5, 7.7, 22.9
	‘i.ni 22.6
	‘i.-i bâlâ 14. 2
	‘i.-i dâmı 3.7

	'i.-i fazl 3.4
	'i.-i hikmet 4.10
	'i.-i hisâbın 11.9
	'i.-i kânûn 1.7
	'i.-i musukiga 12.5
	'i.-i yunan 1.6
	'i.-i küşâdı 7.9
	'i.-i tariki 13.4
imâ	sezdirme, dolaylı anlatma i. 46.2
'imâret	mamur etmek, imar etmek i. 47.7, 54.3
	'i.ga 15.7
	'i.ide 36.2, 36.2
	'i.ler 21.6, 69.4
imdi	şimdi i. 3.8, 40.9, 68.7
imin	emin, güvenilir i.idin 72.8
imkân	imkan i. 4210
	i.ol- 55.6
in 'âm	iyilik etme i. 12.9, 13.9
'inân-rây	görüşüne güvenilen 'i. 34.9
'inâyet	yardım i. 47.5
	'i.kıl- 32.3
'iyân	açık, ayan i.it- 62.2
'izzet	izzet, değer, kıymet i. 13.9
inçi	inci i. 8.2, 36.2, 46.4
ingen	çok, fazla i. 15.10, 15.10, 21.2, 27.6, 34.4, 45.5, 47.5, 49.6, 51.10
İngiliz	İngiliz İ. 81.5
	İ.ga 81.6
inķiyâd	boyun eğme, teslim olma i.eyle- 18.9
inşâf	insaf i. 82.3
	i.it- 82.9
inşırâm	kesilip ayrılma i.a 10.8

inşâ	vücuda getirme i. 61.3 i.eyle- 68.8 i.kıl- 55.7, 64.3
irkek	erkek i. 10.2, 16.6, 62.10
irken	erken i. 25.3, 34.5, 67.4
irsâl	gönderme i.kıl- 40.1
isir	esir i.iga 72.8
isiz	sahipsiz i. 3.2
iski	eski i. 61.1
istihsân	beğenme, beğenilme, güzel sayılma i.kıl- 17.7
iş	iş i. 6.7, 9.1, 25.7, 37.4, 40.5, 82.9 i.bol- 39.3 i.kıl- 83.1 i.ke 55.3 i.i 6.1 i.iga 6.10, 38.1 i.in 23.6 i.ini 41.9 i.ni 38.7 i.ler 38.1, 54.8 i.leride 33.6 i.dür 13.4
işret	eğlence, sefahat i.de. 3.2 i.ide 7.3
işan-	niyetlenmek i.may 43.9 i.ıp 43.9
işâret	işaret i. 19.1, 47.7 i.eyle- 30.7, 31.6, 58.3
İşbile	bir yer adı i. 25.10
işbu	işbu, bu şekilde i. 67.4
işik	eşik i. 57.7, 70.5 i.ide 83.2

italgu	çaylak kuşu
i.	27.9
İtalya	İtalya
İ.	40.8,70.9
it-	itmek
i.er	17.2, 61.10
i.mes	81.9
i.erler	46.4, 46.4
i.ersiz	45.2, 45.2
i.tim	61.6
i.ti	12.10,34.10, 38.3, 38.8, 41.1, 52.1
i.tik	47.4
i.tiler	15.8, 19.5, 19.5, 19.9, 19.9
i.	78.8, 78.8
i.gil	14.7
i.sem	62.2, 62.2
i.mese	13.5, 13.6
i.ey	15.3, 15.3
i.ip	45.8, 56.8, 56.8, 60.10, 82.4, 82.9
i.mey	43.1, 45.3, 77.8
i.gen	41.5
i.genim	74.10
i.genidim	61.4
i.megenler	62.8
i.mek	75.6, 75.6
i.mekge	4210
it	köpek
i.ler	27.10
it'âka	azat etmek
i.	15.6
i'tikad	inanç, inanma
i.ım	14. 1
izdihâm	kargaşa
i.ı	2.9
izhâr	açığa çıkma, meydana çıkma
i.	38.5, 51.4, 53.6
i.kıl-	35.9,51.4
izhârlıg	açıklık
i.lar	44.5
i.-ı minnet-dârlıglar	44.5
i.-ı san'at	30.6

K

kabûl	kabul
-------	-------

	k. 47.4
	k.it- 41.1,45.3
kaçan	ne zaman
	k. 3.5, 56.4, 62.5, 80.5, 80.6, 81.6
kaç-	kaçmak
	k.tı 43.1
	k.ıp 73.8
қadd	boy
	k. 26.4, 30.1,50.5
қadeh	kadeh
	k.ini 52.9
қadir	kıymet, değer
	k.ler 22.4
қadı	kadı
	k. 34.1, 34.9, 34.10, 75.6
қadr	kıymet, değer
	k. 14. 2 , 14. 3, 58.7
қafes	kafes
	k.de 27.8
қâfûr	ıtırı kuvvetli bir madde
	k.eyle- 71.10,72.1
қаһамı	koruma
	k.mı 3.6
қaim	sağlam
	k. 27.5,53.3
қal-	kalmak
	k.ur 21.7, 22.4
	k.dım 8.2
	k.dın 71.3
	k.dı 18.2, 31.7
	k.sa 55.6
	k.ıp 3.1, 6.1, 73.10, 80.8, 81.2
	k.an 28.4
қâl	dedi kodu
	k. 45.5
	k.in 66.4
	k.ıdın 54.1
қalem	kalem
	k. 30.1, 36.2
қamaş-	kamaşmak
	k.ır 2.9
қâmet	boy,bos
	k.i 69.7
	k.leri 59.2
қâmil	olgun
	k. 65.5
	k.kıl- 22.6

kâm	k.ol- 63.4 damak k.ı 3.9
kan	kan k. 68.6, 79.7
kança	nasıl k. 34.2, 82.5
kanda	nerede k. 43.9
kandab	büyük tepsi k.larga 52.9
kandîl	kandil k. 48.3 k.ga 48.4
kandîğ	nasıl k. 80.4
kânûn	kaide, kural k. 6.3, 13.4, 13.10, 55.1, 65.3 k.-ı 'ilm 1.7
kap-	kapmak k.up 79.1
kâr	kazanç k. 14.4, 38.5 k.ı 18.9, 41.7, 41.9, 45.3 k.m 35.6
kara	siyah k. 26.8, 43.1
karan	karanlık k.ga 81.10
karangu	karanlık k.bol- 31.1 k.da 14.6
karı	yaşlı, ihtiyar k.dın 13.1
karışlığ	karışlık k. 27.10
kars	alkış k. 17.7, 18.2
karşu	karşı k. 4.9
kâşd	niyet, kurma k. 41.10
kaşr	kısa kesme, kısaltma k. 55.2
kâşâne	köşk, mâlikâne k.ler 48.7
Kaşkari	Kaşkar şehrine ait

katıḡ	K.ning 26.4 sert, kırıcı k. 67.7
katı'	kesen,durduran k. 66.2
kavim	kavim, sülâle k.miş 26.5
kay	hani, hangi k. 53.2 k.dın 83.1
kayan	nere, nerede k. 11.8 k.da 31.9, 39.3
kaydın	nerederkinden k. 66.5
kayı	hangi k. 74.2
kayl	razı etmek k.kıl- 18.7
Kayser	Rum ülkesi padişahına verilen bir ünvan k. 80.5
kaysı	hangi, hangi biri k. 4.9, 8.1, 24.3, 27.3, 53.3, 62.5, 83.1 k.dın 64.8
kayta	nereye k. 20.1
kayu	nere k. 11.10, 21.8
kazâ	olacağı Allah tarafından bilinen şeyler k.yı 75.8 k. 75.8
Kazaklar	Kazaklar K. 80.2
kazanlar	yemek pişirme gereci k. 23.10
kazârâ	bilmiyerek, kaza olarak k. 70.4, 71.6, 73.6
kec-rû	eğri yüzlü k. 75.3
kef	köpük k. 48.1 k.-i cûd 78.6
kelâm	söz, lakırdı k.ı 1.6, 33.2 k.ınkıl- 9.1
kelit	gelme işi, geliş k. 83.4

kem	az, eksik k. 23.9, 48.2 k.dür 26.9, 81.3
kemâ-kân	eskisi gibi k. 50.3, 58.1
kemâl	olgunluk, eksiksizlik k. 6.6, 54.6 k.ibol- 65.6
kemâlân	olgunluk göstererek k. 35.1
kemer	kapı pencere köprü gibi şeylerin oyuğu k.ler 25.5
kenâr	kıyı, çevre k.1 72.5, 73.5 k.ın 74.8 k.-ı bahr 73.1
kendürük	deriden yapılmış sofra, k. 46.3
ker	sağır, duymayan k.bol- 45.10
kerek	gerek k. 51.10 g.mes 23.7, 23.7 k. 7.8, 8.1
kerem	cömertlik, elâçıklığı k.eyle- 72.1 k.kıl 13.8, 67.6 k.ol- 71.5 k.ler 42.5
kesb	çalışıp kazanma k. 35.6
kette	büyük k. 11.3, 15.9, 26.6, 30.1, 37.5, 62.9, 79.9
ketür-	getirmek k.diler 21.10 k.mey 3.3
kezit	gazete k. 22.3, 36.2, 64.4 k.eyle- 28.4 k.in 78.9, 78.9 k.de 33.1, 62.8, 68.8 k.imizde 36.2 k.ler 78.8 k.leride 77.9
kıl-	kılmak k.ur 3.5, 5.5, 9.1, 20.3, 22.9, 29.1, 31.3, 32.3, 35.9, 51.8, 53.2, 55.6, 55.7, 55.7, 64.1, 64.3, 67.1, 67.5, 67.7, 70.1, 70.7,

	73.5, 81.8
	k.urmiz 56.8, 81.6
	k.urlar 13.6, 22.6, 22.6, 62.10, 63.2, 67.3, 82.9
	k. 37.1, 38.7, 54.1, 67.6, 83.5, 83.5
	k.dım 8.2, 25.1, 75.1, 75.1
	k.dı 6.3, 6.7, 6.7, 11.8, 16.9, 17.1, 17.3, 17.7, 17.9, 18.3, 24.1, 4.1, 33.8, 34.8, 37.4, 38.9, 39.8, 39.8, 40.1, 41.3, 42.4, 42.9, 43.3, 43.3, 45.1, 52.3, 56.1, 60.3, 60.3, 60.4, 61.7, 67.9, 71.7, 71.7, 75.2
	k.duk 3.1, 21.2, 29.2
	k.dıngız 45.9
	k.dılar 13.3, 16.1, 16.1, 16.3, 16.6, 18.7, 18.7, 18.10, 35.3, 44.6, 52.7
	k.madım 26.8, 28.2
	k.madı 5.7, 52.5
	k.madılar 7.7
	k.pdur 61.5, 83.1
	k.mış 74.1
	k.mışlar 26.5, 70.5
	k.gay 7.8, 33.7, 43.7, 82.5
	k.gil 37.2, 37.2
	k.sın 41.9
	k.ing 41.8, 52.7, 64.1
	k.sam 59.8, 59.8, 72.9, 82.2, 82.2
	k.sa 3.6, 5.5, 13.8, 28.4, 32.3, 55.3, 59.1, 62.3
	k.amen 70.8
	k.ay 3.8, 76.10
	k.gaç 47.7
	k.ıban 3.4, 11.2, 24.4, 60.10, 76.9
	k.ıp .1, 5.1, 5.3, 5.6, 9.8, 10.5, 10.9, 12.4, 12.9, 16.2, 16.2, 25.3, 30.6, 39.9, 42.1, 42.7, 44.5, 44.7, 47.4, 51.4, 53.6, 54.9, 54.10, 54.10, 55.2, 56.7, 56.7, 59.4, 59.7, 61.2, 61.8, 70.1, 70.2, 72.7, 73.2, 73.10, 78.9, 80.1
	k.gan 8.2, 9.1, 11.6, 73.1, 74.7, 77.9, 83.4
	k.ganlar 16.7
	k.anda 66.2, 77.9
	k.gandır 36.2
	k.urdi 5.7
	k.mışdın 35.4
	k.makka 26.3
	k.megendin 77.8
kılabıl-	kılabilmek
	k.mes 41.9
kılgı	yapıcı
	k. 5.1
	k.sı 13.9
kılıç	kılıç

	k. 39.1
	k.lar 25.6,79.10
ķılış-	kılmak
	k.up 45.9,51.1
	k.ga 1.5,9.3, 23.7, 39.9
ķıpçak	ķıpçak
	K.lar 25.6
ķırağ	cesaret ile bakmak, yerinden
	k.dın 46.1
ķırk	kırk
	k. 30.2
ķıssa	hikâye
	k.-ı hurrem 35.9
ķış	ķış
	k. 48.9
ķışlak	ķışın geçirildiği yer
	k. 39.4
	k.ıga 38.8
ķıyl-ı ķâl	dedikodu, çekıştirme
	k.e 45.5
ķıyâmet	dünyanın sonu
	k.bol- 76.6
ķıyâm	ayağa kalkma
	k.ı 2.2
ķıymet	değer, bedel
	k. 58.7
ķız	kız
	k. 26.4, 51.5, 59.5, 59.9, 62.10,67.5
	k.nıng 68.4
	k.ı 50.5
	k.dın 50.6
	k.lar 18.9, 19.8, 50.4, 50.8, 50.8, 52.2, 58.5, 58.5
	k.larnı 51.3
	k.larga 52.1
	k.lardın 58.6
ķızık	kızıışmıış, heyecanlanmak
	k. 51.9
ķızıl	kızıl, kırmızı
	k. 50.7
ķız-	kızmak
	k.ıp 79.6
ķuç-	kucaklamak
	k.up 74.3
	k.uban 76.5
ķi	ķi
	k. 1.5, 3.7, 6.8, 7.2, 12.10, 13.5, 17.2, 31.8, 34.9, 41.10, 42.10,

	43.9, 48.6, 48.9, 49.7, 52.5, 54.6, 55.2, 55.9, 61.4, 62.9, 65.5, 67.7, 67.8, 68.6, 72.6, 73.6, 75.4, 77.7, 78.1, 79.7, 80.2, 80.11
kice	gece k. 20.2, 57.3, 69.6 k.si 46.4
kiçik	küçük k. 16.4
kiçiglig	küçüklük k.de 30.1
kiç-	geçmek k.ti 75.9 k.ip 3.2 72.3, 72.8, 77.5
kiçür-	geçirmek k.ken 35.6
kifâye	yetişmek, yetişir k. 28.3 k.eyler 30.8
kifâye	yetişir, elverir k. 28.3 k.eyle- 30.8
kil-	gelmek k. 37.1, 33.2, 78.8, 83.5 k.ür 30.2, 31.6, 40.8, 70.6 k.miş 43.9 k.digin 76.4 k.di 1.8, 11.8, 21.8, 22.1, 43.7, 43.10, 43.10, 44.1, 44.3, 6.2, 80.3 k.dingiz 44.8, 58.3 k.diler 16.4, 16.6 k.gey 43.7 k.ip 10.1, 10.7, 22.6, 24.3, 33.4, 33.7, 35.2, 43.7, 45.5, 47.3, 50.2, 50.3, 61.1, 62.7, 76.3, 76.7, 76.7, 77.6 k.iben 11.2, 45.7 k.günçe 5.10 k.ipdür 25.10, 83.1 k.gen 41.5 k.genler 16.7 k.megendin 77.8 k.mişidin 33.3, 35.4 k.kim 64.1
kiltür-	getirmek k.di 11.6
kilaba	saksı k. 26.1
kilim	kilim k. 26.1
kilin	gelin

	k. 31.8,51.6
	k.bol- 51.6
	k.indin 51.5
	k.ini 50.6, 59.5, 61.7
kilise	kilise
	k. 77.7
	k.kıl- 70.5
	k.bol- 77.1
kim	kim
	k. 1.2, 2.2, 3.2, 4.4, 4.5, 4.7, 5.3, 7.2, 9.8, 10.2, 11.8, 14. 2 .
	14. 3,19.4, 19.6,20.3, 21.4, 21.8, 22.2, 22.4, 22.7, 22.8, 23.3.
	23.8, 25.1, 25.8, 26.5, 29.1, 29.6, 30.3, 31.1, 31.2, 31.5, 32.1.
	32.2, 34.2, 35.5, 37.4, 37.5, 38.5, 40.6, 41.1, 43.9, 44.8, 45.9.
	46.4, 51.1, 51.1, 51.2, 52.2, 52.5, 53.2, 54.3, 61.6, 66.1, 66.9.
	69.1, 72.10, 73.10, 75.5, 77.1, 77.9, 78.5, 80.6, 81.1, 81.3,
	81.4, 82.1, 82.3, 82.4
	k.dür 31.8, 31.8
	k.ge 52.2
	k.i 21.7, 22.8, 29.8, 51.2, 82.3, 82.4
	k.ni 33.2
	k.se 6.9, 32.1, 60.1
kinâye	maksadı dolayısıyla anlatan söz
	k. 77.9, 77.9
kiniral	genaral
	k.10.6, 11.1, 46.4, 47.3, 50.3, 50.6, 51.7, 56.8, 57.2, 57.5,
	58.2,59.5, 62.5
	k.ni 12.9
	k.din 53.5
kirâm	soyu temizler, şerefliiler
	k. 1.1
kir-	girmek
	k.di 33.9
	k.diler 18.4, 19.8
	k.ip 1.1, 2.7, 8.2, 15.8, 15.8, 21.2, 22.9, 43.3, 47.7, 50.10,
	53.4
	k.gende 47.6
kiriş-	girişmek, üstüne düşmek
	k.tiler 60.7
	k.ip 53.1
kişi	şahıs
	k. 14. 3, 14.4 , 16.9, 16.9,18.6,31.9, 49.9, 53.2, 54.4, 69.7,
	81.8
	k.ga 6.10
	k.din 40.1
	k.ni 41.9
	k.ler 23.5
	k.lerge 56.1

kitab	kitap k.ıga 54.8 k.ın 11.9
kit-	gitmek k.tim 73.8, 73.8 k. 53.5 k.ti 38.8, 60.6, 76.3 k.mediler 19.6 k.miş 19.10 k.gey 23.5 k.ip 38.7, 70.4, 76.2
kitür-	getirmek k.ür 67.8 k.di 45.4, 76.1 k.diler 21.10, 51.10 k.ge 53.5, 60.9 k.rmey 3.3
kiy-	giymek k.gen 16.10, 58.7
kiyik	geyik k. 27.3
kiz-	gezmek k.ip 70.3
kizit	gezinti k.lerde 81.6
kol	el k. 19.1, 50.10, 52.3, 69.5 k.ga 42.1, 47.4, 71.3 k.da 17.3 k.imnı 72.4 k.un 31.7 k.undın 12.9 k.ıga 4.6 k.ıda 14.6, 71.5
kop-	kopmak, ayrılmak k.up 9.6, 79.8
koşul-	eş olmak k.up 42.9
koy-	koymak k.dı 78.3 k.muşlar 31.5 k.up 23.10, 41.3
koşul-	koyulmak k.gan 48.1
köp	çok k.1.5, 2.1, 6.10, 5.10, 14. 1, 16.1, 16.6, 22.2, 22.4, 22.5, 22.6, 22.7, 22.7, 22.9, 23.2, 23.8, 23.9, 25.4, 26.6, 26.10, 27.6, 29.2,

	30.5, 31.3, 34.5, 34.7, 38.1, 39.6, 39.8, 40.8, 42.5, 43.2, 48.7, 48.7, 49.6, 50.2, 51.4, 53.3, 54.8, 56.5, 57.6, 58.6, 60.6, 60.10, 61.9, 62.4, 63.3, 63.4, 64.6, 65.2, 65.4, 73.2, 77.2
	k. 1.5, 2.1, 6.10
	k.ini 52.10
	k.tür 3.8
Köbirnatur	Rus genaralı
	k. 47.3, 51.7, 56.8, 58.2
	K.ga 50.3, 57.2
köçek	bir tür çalgı
	k.e 57.4
kök	mavi
	k. 16.10
köküs	gögüs
	k.iga 75.2
	k.ide 21.7
köngül	gönül
	k. 14.5, 56.6, 56.6, 68.1
	k.ni 68.3
	k.ge 35.3
	k.üm 57.4, 61.9, 68.4
	k.ümni 19.5
	k.imdin 2.1
	k.i 22.8, 54.5
	k.ini 51.8
	k.in 14.7, 37.2
	k.iga 65.8
	k.ideki 45.6
	k.ler 12.8, 57.2
	k.lerni 7.10, 19.3
köprek	çoğu
	k.i 16.5
kör-	görmek
	k.dük 1.1, 2.7, 2.8, 23.3, 81.6
	k.er 7.10, 73.10
	k.mes 21.7
	k.dim 15.8, 27.2, 29.10, 70.3
	k.dümki 47.7
	k.gey 80.9
	k.keymiz 62.5
	k. 22.10
	k.se 17.2, 35.6, 54.2
	k.üp 17.7, 17.10, 17.10, 22.6, 24.5, 30.2, 31.7, 35.7, 42.5, 51.7, 54.5, 54.8, 55.1, 55.6, 55.7, 57.4, 61.7, 63.3, 69.1, 72.4, 80.10
	k.üben 22.9, 34.3, 51.5, 69.2
	k.gen 32.1, 46.4, 49.9, 76.3

	k.genler 48.6
	k.mek 20.1, 20.3
	k.megen 21.9, 55.3, 55.5
	k.megenler 62.7
	k.mek 20.1, 20.3
	k.mekni 31.10
	k.meke 29.3
	k.mekke 13.9
	k.mekte 33.8
	k.megini 22.1
	k.rerdi 71.3
	g.er 5.6
	g.üben 51.5
körgüz-	göstermek
	k.dü 82.4
	k.se 69.7
	k.üben 44.10
	k.üp 19.1, 19.1
	k.gen 81.4
körüş-	görüştürmek
	k.ti 44.4, 83.2
körset-	göstermek
	k.ürler 27.1
körsetil-	gösterilmek
	k.gen 36.2
körün-	görünmek
	k.ür 49.5
	g.di 26.3
köz	göz
	k. 29.3, 43.8, 48.5, 63.3, 68.2, 76.6
	k.bol- 30.2
	k.ge 49.5, 76.5
	k.din 68.1
	k.üm 73.10, 75.1
	k.ümdin 20.2
	k.üng 4.3
	k.i 2.9
	k.ini 75.7
	k.idin 49.7, 59.3, 71.6, 76.3
	g.lerni 7.10
köz-	görmek
	k.di 18.6
közleş-	bakışmak
	g.irler 31.10
közü	ayna
	k. 49.10
	k.si 2.6

közleş-	karşılaşmak, görüşmek k.ürler 63.1
kûçe	küçük sokak, pazar k.ler 69.7 k.si 69.3
kulak	kulak k. 29.3 k.ı 27.10,45.10
kul	kul, köle hizmetçi k.eyle- 41.3
kumrı	kumru k.lar 27.8 k.-ı bülbül 65.8
kur-	kurmak k.arlar 26.6 k.mak 35.5
kurs	teker, tekerlek k. 72.2
kuruş-	kurulmak k.muş 80.6
kûşe	köşe, bucak k.de 80.9 k.ge 9.5
kuşka	kuşatma k. 3.7
kuş	kuş k.lar 27.8, 65.6
kutul-	fırar, kaçmak k.dung 45.8
kuvvet	güç, kudret k. 73.4
kuyaş	güneş k. 16.10 k.ka 71.4
kûy	köy, mahalle k.ı 58.4, 73.4 k .ıga 70.4
Kübîrnatırı	Rus genaralı K 46.4
küç	güç k.idin 31.6
küdük	bodur, kısa k. 33.10
küh-sâr	dağlık, dağ tepesi k.i 70.2
külek	tahta kova k.i 73.6

külfet	zahmet, sıkıntı k.-i keşide 66.6
külgü	gülüş, kahkaha k.sü 66.2
kül-	gülmek k.üp 46.1 g.en 49.2
kümüş	gümüş k.ler 57.3
kümüşlük	gümüşlük k. 65.9
kün	gün k. 25.1, 34.10, 54.9, 54.10, 67.4, 67.10, 70.4, 70.6, 75.9, 77.4 k.i 2.2, 15.6, 71.6, 77.4 k.ge 6.3, 77.6 k.de 6.9, 49.3, 72.10, 76.1 k.din 6.3 k.ide 47.6
kündüz	gündüz k. 48.5
küre	yuvarlak k. 49.7
kürsî	oturulacak yüksekçe yer k.ler 48.1
kürzi	balyoz k.yi 25.5
küşte	öldürülmüş k.bol- 79.8 k.lerdin 79 8
küt-	gütmek k.üp 57.7

L

laçın	şahin l. 27.9
lahza	an, içinde bulunulan zaman l. 19.10, 19.10 l.-i ruh 18.8
lâkin	fakat l. 27.7
lâl	dilsiz l. 30.2 l.it- 19.5
lâlezâr	lale yetişen yer l.it- 78.8

latîf	yumuşak, hoş, güzel l.i 66.1
Latin	Latin L. 1.6
la'î	kırmızı, al l. 43.6
lâyık	yakışan, yaraşır l. 30.10, 50.9, 60.1 l.ol- 66.10 l.kıl- 56.7
lâzım	gerek l. 5.8, 7.2, 41.5, 62.2, 81.8, 82.3, 82.3
leb	dudak l.iga 59.1
lenfe	fitil l. 30.8
leşker	asker l. 37.6, 40.10, 42.6 l.i 4.7, 78.5 l.idin 45.8
leşker-gâh	kışla, karargâh l.kıl- 43.3
letâfet	hoşluk, güzellik l.de 30.9 l.ler 56.5
levnîgi	resim l.si 69.8
lezzet	tat, çeşni l. 65.1
libâs	elbise l.i 58.7, 58.10, 59.6
lî-hâzâ	bundan dolatı l. 77.9
lîk	lâkin, fakat l. 5.7, 19.10
lîkîn	lâkin l. 4.10, 15.5, 16.5, 26.8, 28.2, 49.8, 59.10, 65.2
liske	dalkavuk l.din 31.2
Lokman	Lokman hekim L. 7.6
lugât	kelime, söz l. 11.7
lutf	iyilik, iyi muâmele l. 42.2 l.-ı çendan 59.4 l.-ı nesim 78.7

l.larit- 60.10

M

mâ-cerâ	olup geçen, cereyan eden m.ning 38.6 m.ga 45.10
mâ'den	mâden m.ide 43.6
mağrib	batı m.de 6.9
mâh	ay m. 17.9 m.-ı şikâr 73.5
mahallî	yerli, bir yere mahsus m. 2.2
mahâret	mihirlik, ustalık m. 19.1
mâhir	hünerli, becerikli m. 17.7, 38.1 m.leri 55.9
mâhirlik	ustalık m.iga 19.7
mâhiyyet	bir şeyin aslı, esâsı m.idin 4.1
mahrik	yanıcı m.din 78.7
mahz	halis, sâde m.-ı câhi 7.8
makâle	tek bir bahis üzerine kaleme alınan şey, söz m. 11.6
makâm	memuriyet, memurluk yeri m. 14.2, 54.4, 64.2 m.kıl- 16.3 m.ı 72.6 m.a 10.8 m.ı 65.4 m.ını 67.7 m.ı ol- 1.4
mal	varlık, servet m. 7.2, 25.10, 76.9 m.ı 70.10 m.in 3.5
mâliyye	mal ile ilgili, paraya mensup m. 33.6
ma'lûm	bilinen, belli

mâmûr	m. 12.3 bir işle görevlendirilmek m.bol- 42.5
Mançurya	Japonya ile Çin arasında kalan bölge M. 79.1, 79.5
mânend	benzer, eş m. 4.9, 38.9, 67.10 m.-i tavus 58.8
man	ben m.ga 25.2, 41.7, 61.7, 62.2, 67.9, 68.2
manzar	görünen yer m. 69.4
manzume	vezinli, kafiye söz m. 77.9 m.kıl- 64.3
manzûr	görülmüş, gözde olan m.bol- 38.4 m.kıl- 24.1
mâi	suya ait m 41.4 m.si 61.5
maşina	makine m.sı 22.10, 23.2, 29.7 m.lar 23.6, 23.9 m.-i âteş 23.1
mâtem	hüzün, keder m. 66.8, 66.8
matlabı	maksat, istenilen şey m.ol- 43.5
maṭla'	doğacak yer m.da 65.4
ma'kûl	akıllıca, akla uygun m. 38.7
ma'lûm	bilinen, belli m. 36.2 m.it- 46.4 m.eyle- 30.3 m.bol 22.3, 35.8
ma'ni	mana, iç, içyüz m.si 62.9
ma'rur	uyuz m.eyle- 71.10
mâyil	istekli m. 22.8, 53.5 m.bol- 53.2
maẓmûn	ince söz, nükteli söz m. 42.2, 47.5

	m.ını 36.2, 77.9
	m.ıga 56.7
	m.ıdın 41.1
me‘âl	mânâ. kavram, mefhum
	m.in 68.3
meclis	bir mesele için biraraya gelmiş insan topluluğu
	m. 57.8
	m.i 8.2, 9.3
	m.ge 10.7
	m.de 52.3
	m.dekilerge 67.1
meclis-ârâ	meclisi süsleyen
	m. 13.1
mefhûm	kavram, sözden çıkarılan mâna
	m.bol- 35.8
meftûn	gönül vermiş tutkun
	m.eyle- 19.3
meger	oysa ki
	m. 7.7, 46.2
mehin	hor, hakir
	m. 17.3
mehinrak	hor görülmüş
	m. 30.9
mekân	yer, mahal
	m.kıl- 73.1
	m.da 37.4, 39.3
	m.ı 25.3
	m.ıda 83.2
mektûb	nâme, mektub
	m. 5.10, 40.2, 41.10
melâhat	güzellik, yüz güzelliği
	m. 75.5
melâlet	bıkma, usanma
	m. 3.8
memleket	ülke, devlet toprağı
	m. 4.6
	m.ga 39.8
	m.idin 5.9
memnûn	sevinmiş, sevinçli
	m. 52.6
	m.ol- 75.9
men	ben
	m. 20.3, 28.4, 32.3, 41.5, 41.7, 41.8, 41.8, 41.8, 41.9,
	5.3, 57.4, 59.8, 61.1, 61.5, 61.10, 61.10, 68.3, 70.1, 70.8, 72.2,
	73.8, 73.10, 74.3, 76.2, 76.5, 76.7, 76.10, 77.6, 77.7
	m.i 31.4, 61.9, 67.6, 71.3, 72.1, 73.1, 73.9, 74.1, 75.7, 76.1,
	76.3

	m.ga 15.6,25.2, 41.7, 61.7, 62.2, 67.9, 68.2
	m.din 19.10, 71.2
menfaat	fayda, kar, çıkar
	m.ler 6.10
mensûh	hükmü kalkmış
	m. 2.4
	m.kıl- 78.9
menzil	mesâfe
	m. 35.2
	m.ga 12.10
	m.iga 35.2, 35.2
merd	adam, insan
	m.-i tüccar 70.10
merdüm	gözbebeği
	m. 19.4, 35.9, 55.1
	m.ga 70.7
merg	ölüm
	m. 79.6
mergûb	istenilen,sevilen
	m. 25.4,40.2,56.5, 58.5
	m.bol- 63.2
	m.-ı dilkeş 49.6
merhabâ	hoş geldiniz
	m. 53.2
	m.lar 51.5
merhametlig	merhâmetli
	m. 35.7, 61.6, 61.8
	m.lar 51.5
merhamet	acıma, şefkat gösterme
	m.ni 61.10
merkizi nipolı	Paris (Napolyon'un merkezi)
	m. 43.4, 43.8, 44.4, 44.7, 45.4, 45.5, 46.1
merķûm	yazılmış, adı geçmiş
	m.it- 46.4
	m.bol- 22.3
mermer	mermer
	m. 69.4
mertebe	derece, basamak
	m. 56.8
mesâbe	derece, rütbe
	m. 23.1
mesâfât	aralar, uzaklıklar
	m. 82.5
mescid	secde edilecek, namaz kılınacak yer
	m. 33.9
mesel	örnek, benzer
	m. 7.2

mesken	m.dür 81.3 oturulan ev, oturulacak yer m. 58.9 m.imga 61.1 m.ide 43.6
mesmû‘	işitilmiş, duyulmuş m.ı ol- 38.6
mesnevi	her beyti kendi arsında kâfiyeli ,aynı vezinde olan manzume m. 8.2
mesrûr	sevinçli m.bol- 38.4,42.5,71.6
meşâmm	koku alacak yer m.ı 1.3
meşğûl	bir işle uğraşan m.bol- 45.5
meşhûr	şöhret kazanmış, ün almış m. 37.5 m.bol- 78.2 m.kıl 24.1
meşk	alıştırma m.in 39.2
meşk	alıştırma m.in 67.8
metâ‘	satılacak mal, eşya m. 48.8, 70.10 m.ı 21.10 m.-ı hüsnüme 71.5
me‘va	yurt, mesken m. 54.10
mevc	dalga m. 73.6 m.dür 66.2 m.-i latîf 66.1
me‘anni	güzel m. 66.4
meşdan	alan, düz yer m. 26.6 m.ıda 39.7 m.lar 80.6
mey	içki m.de 65.10
mez _z kûr	adı geçmiş, anılmış m. 22.2, 65.4
mi	mi m. 82.9
midal	madalya

mihmân	m. 12.6 misâfir, konuk m. 34.10, 46.4, 47.8, 50.3, 51.3, 56.8, 57.2, 57.7, 60.10 m.ga 59.5 m.lar 10.2, 51.9, 58.1 m.larn 51.7 m.lariga 59.4
mihnet	zahmet, eziyet m. 66.6
Milan	Milan M. 42.7, 43.2 M.nı 43.3 M.ga 42.9
miltuk	top m. 38.10, 39.2
miltukça	top m. 29.10
miltulik	dakika m. 29.4
miñg	bin m. 4.8, 15.4, 21.1, 33.5, 47.1, 48.4, 71.3, 74.6, 80.7
miñgbaşı	binbaşı m.lar 34.1
ministır	bakan, nâzır m. 32.3, 33.3, 33.9, 34.3, 35.4, 35.10
minnet	bir iyiliğe, bir iyilik yapana kendini borçlu görme m. 53.6, 61.10
minnetdarlıg	minnet duygusu m. 35.9 m.lar 44.5, 45.9
minütde	dakikada m. 29.6, 29.8
minvâl	sûret, şekil m. 57.1
misâl	örnek, benzer m.i 9.4, 21.6, 50.7, 51.6, 65.9 m.-i gonça 58.10 m.-i nesteren 49.2 m.-i rûz 49.4
mis	güzel koku m.din 2.8
mis	bakır m.ga 31.1
misk	güzel koku m. 50.1
miskâl	yirmi dörtkıratlık ağırlık ölçüsü m. 30.2

misl	miktar, kat m.-i bârân 79.9
mitralize	makinalı tüfek m. 29.5
mizâc	huy, tabiat m.im 72.1, 74.9 m.ı 72.9
miz-bân	konuğu ağırlayan m. 51.3, 59.4, 60.10, 61.7
molla	büyük âlim m. 12.6
Moskov	Mokova M.da 7.2
mû	kıl m. 9.8, 9.8, 9.8, 50.5
mu	soru edatı m. 49.3, 76.4
mûdi	emanet olarak bırakan veren m.bol- 3.6
mufaşşal	uzun uzadıya anlatılan m. 61.4 m.kıl- 28.2
muğanni	şarkıcı m. 37.1 m.eyle- 64.8
muhabbet	sevgi m.kıl- 44.6
muḥârebe	savaş, harp m.leri 77.9
muhtasar	kısaltılma m. 47.6 m.kıl- 83.5
muhtasarlık	kısaltılacak m. 61.3
Muhyiddin	Muhyidin-i Arabî M.ge 34.10
muḳaddes	mübârek, kutsal m. 76.10 m.ga 77.3
muḳallid	taklitçi m. 37.3 m.bol- 37.4
muḳarrir	yerleştiren, sabit kılan m. 35.2
mumın	mum m.lar 48.3
munça	bunun kadar

munda	m. 42.4, 46.4, 77.5 burada
mundak	m. 22.7, 43.7, 61.5, 77.7 bunun gibi
mundin	m. 3.1 m.bol- 13.7 buradan
muṅga	m. 24.2, 26.10, 29.8, 29.10, 38.7, 77.9 buna
muni	m. 52.4 bunu
muninḡ	m. 41.8, 70.9, 70.10, 72.5 bunun
muninḡdik	m. 17.6, 21.7 bunun kadar
muntazam	m. 80.5. 80.5 düzgün, derli toplu
murâd	m. 69.5 arzu, istek
muṣaffa	m. 82.3 m.im 14. 1 m.1 7.9, 33.8 saf saf, sıra sıra dizilmiş
musahhar	m. 52.8, 69.3 ele geçirilmiş
mûsikî	m.ol- 4.5 musiki
musta'ni	m.ga 12.5 ziyafet veren, yedirip içiren
muvafık	m. 52.6 uygun, yerinde
mûvâl	m. 50.9, 59.9 m.kıl- 56.7 dostluk
mu'attar	m. 62.5 ıtırılı, güzel kokulu
mu'teber	m. 1.3, 21.5, 50.1 m.bol- 56.6 itibarlı, saygın
mûy	m.dür 14. 3 saç, kıl
muẓdarib	m.in 26.1 ıztırabı, sıkıntısı olan
muzıkan	m. 20.1 muzıka çalan
mü	m.lar 12.7 soru edatı

mübâhât	m. 83.1 övünme
mübâlâğa	m.kıl- 26.3 pek fazla, aşırı
mücmel	m.sı 53.7 öz, hulâsa
müdâm	m. 9.7, 28.3 sürekli, devam eden
müdârâ	m. 54.4 m.ı 1.8 dost gibi görünme
müddeâ	m.bol- 5.1 iddia olunan şey, iddia olunan
müderris	m.sı 35.5 ders veren, okutan, profesör
müftû	m. 11.5, 11.5, 11.9 m.ler 11.2, 34.1 m.lerine 10.9 m.lerige 2.4 fetvâ veren
müheyyâ	m. 34.1 hazır, hazırlanmış
mükemmel	m. 21.2, 34.8, 52.8 m.eyl- 75.10 tam, olgun, kusursuz
mükerrem	m. 10.7, 28.2 saygıdeğer, sayın
mükerrer	m. 45.1 tekrar olunmuş
mülâkî	m. 29.7, 59.10, 64.7 buluşan, görüşen
mülâzım	m.bol- 41.4 bir kimseye sarılıp kalan,
mülâhaza	m. 41.5 m.it- 41.5 iyi düşünme
mülk	m. 77.9 taşınmaz mal
mümkîn	m. 74.8 m.i 69.2 m.ide 68.8 m.-i diyarım 74.5 m.-i fransa 77.9 olabilir, olabilen
mümtâz	m. 2.10, 6.9 m.ol- 20.1 üstün tutulmuş

	m. 12.5
	m.lar 15.2
münâcât	Allah'a dua etme
	m.kıl 67.5
	m.in 68.4
münakkaş	işlemeli, nakışlı
	m. 49.6
müñgüz	manda
	m. 27.4
münval	hal, durum
	m. 7.2
müsellem	doğruluğu herkesçe kabul edilmiş olan
	m. 34.2, 41.7
müselmân	müslüman
	m. 13.2, 49.8, 50.2, 55.4, 58.1, 62.4, 62.6, 65.2
	m.eyle- 23.9
	m.dın 24.5
	m.lar 62.1
	m.larga 60.8
müselmânya	islâm devleti
	m. 55.9
müstehsîn	güzel
	m. 22.7
müstevli	istila eden, her tarafı kaplayan
	m.ol- 68.2
müşâbih	benziyen, benzer
	m. 44.2
müşfik	merhametli
	m. 10.1
müşteri	satın alan, alıcı
	m. 17.2
mütehevvir	öfkeli, kızgın
	m.bol- 22.2
müttekâ	âsâ, dayanılacak şey
	m.sı 40.4
müyesser	kolaylıkla olan, kolay gelen
	m.bol- 58.4
müzdâd	artmış, çoğalmış
	m.eyle- 18.1
müzeyyen	süslenmiş, süslü
	m. 48.6, 48.7, 54.3
	m.bol- 9.4
müzika	muzıka
	m. 50.8

N

nâbiz	vuran, nabazan eden n.im 71.7
nâ-dân	bilgisiz, kaba n. 81.8
nâdir	ender, az bulunur n. 48.8 n.-i nâyâblardın 21.9
nâ-gâh	birdenbire,ansızın n. 55.6
nağme	ezgi, güzel ses n. 14.7,16.9,17.5, 18.3, 18.4, 63.4, 64.2, 64.2, 64.5, 65.2, 65.4, 65.6, 66.4, 67.2, 67.4, 67.5, 68.7 n.ka 50.9 n.gabol- 59.9 n.din 19.5, 68.5 n.si 68.6 n.sin 19.7 n.ni 37.1 n.ler 66.3 n.lerni 64.6, 65.9
nağme-âgâz	şarkının başlaması n. 64.7, 64.8 n.kıl- 64.1
nağmelik	ahenkli n. 64.3
nağme-sâz	şarkı söyleyen n.bol- 16.8,17.4
nâ-hâst	kötürüm n. 69.7
nahl	hurma ağacı n.in 75.6
nağd	akçe, maden para n.-i can 71.5
nağkâş	süsleme sanatkarı n. 49.7
nağş	resim n.dın 15.10
nağşin	resim yapan n. 49.8
nâle	inleme, inilti n. 67.8
nâl	inleyen, inleyici n.kıl- 71.7
nâm	isim, ad n. 43.4, 80.7 n.ı 2.4, 22.3, 29.5, 39.5, 65.4, 77.9 n.ıga 12.6

nâm-dâr	n.in 52.10 ün sahibi, tanınmış
nâme	n. 16.5 bkz. nagme n. 5.9, 39.10, 39.10, 40.1, 41.2, 41.6, 42.1 n.sini 40.3
Napolyon	Napolyon N. 39.6, 40.3 N.mı 39.9
narh	çarşıda pazarda satılan şeylere konulan etiket n.ıga 7.1
nâtûvân	zayıf, kuvvetsiz n.ga 75.4
nâ-yâb	bulunmaz n. 48.8 n.lar 15.1 n.lardın 21.9
nâyib	arkadaş n. 51.6
naz	naz n. 17.3
nazar	bakış n. 50.4 n.eyle- 76.4 n.kıl- 5.6, 25.3, 29.2, 60.3, 77.8 n.ge 77.8
nâzik	ince, terbiyeli n. 30.4, 30.5
nazm	dizme, tertib etme n. 33.1, 36.2, 55.2, 55.7, 61.3 n.it- 61.6 n.ı 46.4 n.inı 15.3 n.-ı tarîk 70.8
nâzır	bakan n.ı 11.1
neccâr	marangoz n. 23.6
ne	ne n. 2.4, 4.5, 7.2, 11.8, 25.1, 32.2, 35.2, 35.6, 37.4, 39.3, 40.1, 41.1, 41.9, 45.6, 46.4, 48.2, 54.2, 56.7, 64.3, 65.4, 65.5, 66.10, 67.2, 72.10, 74.2, 75.4, 75.4, 75.6, 75.6, 76.8, 83.1
nedür	nedir n. 7.9, 29.3, 29.3
nefti	neft yağı ile ilgili n. 25.7
nef'i	faydacı

	n. 7.4,22.1, 22.2, 22.5
	n.bol- 22.5
negülig	nasıl
	n. 22.2
nehr	nehir, ırmak
	n. 34.6
nejâd	soy, nesil
	n. 26.7
nem	nem, ıslaklık
	n. 68.2
neñg	ne gibi
	n. 49.7
nerm	yumuşak
	n.-i feryâd 67.7
nesim	hafif rüzgar
	n. 1.8,21.3
	n.i 65.7
	n.-i lutfi 78.7
nesteren	yaban gülü
	n. 49.2
neşile	neşeyle
	n. 55.2
neş'e	neşe, sevinç
	n.ler 67.3
nevâ	ses, seda
	n. 61.2,67.8
nevâziş	okşama, gönül alma
	n. 41.2, 41.6, 42.2
nevha	ölüye sele ağlama
	n. 74.3
nev'i	çeşit, cins
	n. 66.4, 67.7
ney	kamıştan yapılan düdük
	n. 65.3
	n.i 64.1
	ni 29.1, 67.8
Nipolı	Napolyon
	N. 43.4
nice	ne kadar
	n. 5.2,23.5, 27.5, 51.8, 52.8, 80.6, 82.7
nicelik	sayı ile ilgili
	n. 82.6
niçe	ne kadar
	n. 5.1, 5.2, 6.7, 8.2, 8.2, 11.7, 13.2, 27.9, 28.1, 38.3, 38.5, 43.10, 44.6,54.9, 54.9, 54.10, 56.1, 57.7, 59.8, 61.8, 62.4, 62.10, 64.4, 64.6, 72.3, 77.4, 77.9
niçük	nasıl

	n. 23.8,38.5,38.5,50.9,54.7,55.1,61.6,81.4,83.3,83.5
	n.dür 63.3
niçün	niçin
	n. 22.7, 31.5, 81.1
nigâh	bakış, bakma
	n. 15.7
	n.bol- 13.7
nigârîş	resim yapma
	n.kıl- 9.1
nihân	gizli, saklı
	n.1 67.2
nîreng	hile, düzen
	n. 40.8
nîsân	nisan ayı
	n. 78.6
nişâne	iz, belirti
	n. 41.3, 48.9
nişân	iz, belirti
	n.im 76.2
	n.ing 12.2
	n.1 6.2
nişîmen	oturacak yer
	n. 10.9
	n.kıl- 16.6
niyet	niyet, kurma
	n.-i cesâret 76.10
nizâm	düzen, kaide
	n. 39.2
	n.ol- 6.10
	n.i 3.1
	n.larda 36.2
	n.-ı memleket 4.6
	n.itâzedin 38.4
	n.-ı zabt 4.7
nizâr	zayıf, arık
	n.-ı cismi 72.5
nöker	hizmetçi
	n.idin 47.3
	n.leridin 25.9
nuhâs	bakır, bakır para
	n.1 83.4
numirlik	amirlik, efendilik
	n. 16.3
nûr	aydınlık, parıltı
	n.1 7.10
nükhet	koku
	n.idin 1.3

nükte	herkesin anlayamadığı ince mânâ n. 55.8 n.-i şâ'ir 54.1
nükteres	nükteci n. 15.1
nümâ	gösteren, bildiren n.hk 51.1
nümâyân	görücü, görünen n. 69.6 n.ol- 75.8
nümû-dâr	örnek n.bol- 79.10,80.4

O

od	ateş o.in 55.3
oğlan	oğul, erkek evlat o.i 1.4, 38.2 o.imni 74.6 o.dın 71.3 o.lar 1.3, 2.3
oğşa-	benzemek o.r 3.7, 65.10, 65.10
oğşaş-	benzemek o. 2.1, 29.7, 52.4 o.p 59.7
oğ	ok o. 29.6, 29.8 o.lar 79.9
oğtabır	ekim o.da 36.2 o.nıng 36.2
oku-	okumak o.r 1.6, 1.8 o.urlar 1.7 o.dı 40.3 o.duk 47.5 o.p 42.3, 62.8, 81.6 o.gan 11.10, 33.1 o.gu 36.2 o.ga 14. 1

ol	o(işaret sıfatı) o. 2.3, 6.8, 9.6, 10.1, 10.2, 10.6, 12.4, 13.5, 15.6, 16.3, 19.2, 19.8, 19.8,20.2, 21.4, 29.5, 29.10, 31.1, 31.4, 31.4, 36.2. 36.2. 37.4, 39.3, 39.5, 40.1,40.6, 41.3, 43.5, 43.5,45.3,47.4, 47.5. 48.3, 48.6, 49.2, 49.4, 50.6, 51.8, 52.4, 52.4, 52.6, 57.4, 57.7. 58.9, 60.7,60.9, 60.10,61.2, 61.8, 61.8, 62.10, 66.8, 67.1, 67.1, 68.2, 68.3, 68.4, 68.5, 70.5, 70.7, 72.1, 72.7, 72.10. 73.1, 75.8, 75.10, 76.6, 77.9, 79.3, 79.8,80.10, 83.2
ol-	olmak o.ur 48.4 o.urlar 65.1, 65.1 o.mas 59.8 o.dı 2.1, 3.9, 6.2, 6.10, 14. 1, 33.2, 51.9, 68.2, 68.2, 71.5, 75.8 o.muş 4.5 o.sun 16.4 o.masun 3.8 o.sa 1.5, 5.9, 14.6, 48.5, 51.10, 56.7, 66.10, 66.10, 67.2. 72.7 o.a 5.8, 14. 2 , 22.8 o.gaç 38.6 o.up 1.4, 3.9, 5.2, 13.5, 55.6, 55.6, 63.4, 75.9, 77.4, 77.4 o.ganda 31.3, 61.4, 70.6 o.ganımın 74.6 o.saydı 20.1, 20.1
oltur-	oturmak o.dı 10.4, 11.1, 11.2, 16.7,18.8 o.dım 15.8 o. 33.10 o.dım 15.8 o.may 44.8 o.ıban 60.3 o.up 68.5
on	on o. 2.2, 18.9, 19.9, 23.2, 23.4, 25.9, 53.6, 71.4, 72.10, 75.9 o.ı 17.1
ontokuz	on dokuz o.ıdın 12.3
onunçı	onuncu o. 57.1
oral-	yeşermek o.gan 49.1
ornat-	yerleştirmek, oturtmak o.ip 57.6
orı	ora o.dım 76.3
orta	orta

	o. 27.1
	o.da 17.3, 50.10
	o.sıda 59.4
oşandak	onun gibi
	o. 61.10
oşbu	şu
	o. 36.2
oşnu	şunu
	o. 44.8
uşol	şu
	o. 5.4, 9.4, 10.10, 13.1, 33.10, 34.10, 43.10, 45.4, 51.4, 52.2, 52.3, 54.10, 56.5, 57.3, 57.8, 57.8, 57.8, 58.6, 59.6, 60.8, 65.10, 66.2, 66.6, 67.1, 67.10, 68.4
oşubu	şu
	o. 36.2
oşul	şu
	o. 31.3, 39.4, 41.8, 42.5, 44.1, 44.3, 47.4, 47.6, 79.4
ot	ateş, nar
	o.ı 19.10
	o.ını 18.1
otur-	oturmak
	o.dı 10.8, 38.2
otuz	otuz
	o. 30.2
oyna-	oynamak
	o.p 59.9
oynaş-	oynaşmak
	o.tılar 50.10, 51.2
oyunçı	oyuncu
	o. 50.4
oyun	oyun
	o. 36.2, 59.10
	o.kıl- 52.3
	o.ing 36.2
	o.ı 36.2
	o.ga 51.4
	o.nı 50.8

Ö

öltürüş	öldürüş ö.ka 79.5
ölüg	ölü ö. 27.2, 27.6 ö.ler 80.2 ö.lerdin 27.4
ördek	ördek ö. 27.7
östel	sandalye, oturacak yer ö. 11.3
öti	geçe, aşkın ö. 73.7
öt-	geçmek ö.di 67.9 ö.miş 3.2 ö.megey 7.8 ö.keç 18.8 ö.üp 12.3, 35.1, 38.2, 80.7 ö.mey 23.8, 23.8 ö.ken 4.3, 36.2, 37.4 ö.kende 65.10 ö.mişdi 5.10
ötkür-	hayatını geçirmek ö. 25.6
ötküz-	yerleşmek ö.üben 44.10
öz	kendi ö. 3.5, 8.1, 11.9, 17.9, 21.10, 22.1, 25.2, 30.10, 41.3, 48.10, 60.1, 70.7, 83.2 ö.din 19.6 ö.üm 77.2 ö.ümni 8.2 ö.ümga 67.4 ö.üng 38.7 ö.ünni 61.1 ö.i 11.3, 11.6, 35.2, 38.8 ö.ide 4.2 ö.idin 12.3 ö.ige 3.3, 12.4, 39.1, 44.1, 76.3 ö.ini 39.1, 43.6, 45.6 ö.in 46.3 ö.ingiz 44.9 ö.lerni 24.1
özge	başka ö. 3.3, 41.5, 49.5, 58.6, 71.2, 76.7, 81.9

Özbeski	Özbeklere ait Ö. 49.4
	P
pâ	ayak p.sı 59.1
pâdşâh	padişah p. 40.6 p.ı 39.9, 40.4, 78.1 p.dın 81.9 p.nı 38.2, 42.4 p.ning 38.6 p.ların 40.6
pâkîze	temiz, lekesiz p. 52.8
pâre	parça p.si 18.10
pehlivân	yiğit, yiğitçe p. 40.7 p.ı 39.5
pejûl	solgun,dağınık p. 75.6
peleng	panter p. 27.4
pençe	pençe, yırtıcı hayvanların ön ayaklarının tırnakları p.ler 71.4
perde	kapı pencere gibi yerlere asılan örtü p. 15.10, 18.2, 18.4, 18.7, 46.3 p.de 17.5, 17.5 p.sin 37.1 p.lerdin 27.6
perî	cinlerin çok güzel olarak kabul edilen dişileri p. 17.2 p.ge 59.7
perîşân	dağınık, karışık p. 52.1, 59.2
pervâ	korku, çekingenlik p.kıl- 3.6, 34.8
perver	büyüten, yetiştiren p. 17.1
pesend	beğenme, seçme p.kıl- 56.1
pest	alçak, aşağı p. 19.2
pestî	alçaklık, adilik p.din 66.7

peyâm	haber, başkasından alınan bilgi p.ı 2.10, 64.2
peydâ	meydanda, açıkta p. 22.4, 77.9 p.kıl- 70.1
peyker	yüz, surat p. 79.4
peymâ	ölçen, ölçücü p. 2.5
peyvest	ulaşma, kavuşma p. 40.5
pîç	büklüm, kıvrım p.din 49.3
pil	fil p.i 79.6, 79.6
pirâ	donatıcı, süsleyici p. 78.1
pirehen	gömlek p. 16.10
pîse	alaca, karışık p.-i ahbar 77.9
piyâde	yaya asker p. 44.3, 44.8
put	put p. 23.4
pür	çok fazla, dolu p. 62.4
püşte	yığın, tepe p. 79.8, 79.8

R

raḥat	üzüntüsüz, taşasız r. 68.5
raḥş	gösterişli, yürük ve güzel r.ını 34.9
ra'ıyyet	bir hükümdarın emri altında vergi veren halk r. 5.8
raḳam	yazı ile işaret r. 9.1
raḳîm	yazan, çizen r.e 47.3
ramak	pek az şey r.da 73.10
ra'na	güzel, hoş görünen r.sı.bol- 75.5

rasad	gözetme, bekleme r.la 2.2
rast	doğru yol r. 69.7 r.ir- 48.2
rayal	tren r. 18.5, 67.4
redif	birinin ardından giden r.ibol- 66.1
refiğ	rahat ve bolluk içinde geçinen adam r. 54.5
refik	arkadaş, yoldaş r.inı 70.1
reftâr	gidiş, yürüyüş r.e 73.4
reh-ber	kılavuz, yol gösterici r.bol- 25.2
reh-yâr	sevgiyle giden r.ı 10.10
remz	işaretle anlatma, işaret r. 6.7 r.ini 83.3
renc	zahmet, eziyyet, sıkıntı r. 61.2, 71.8, 74.6
rencûr	sıkıntılı, incinmiş r.-ı mâtem 66.8 r.bol- 71.6
renc-gam	gam, sıkıntı r. 18.6
reng	renk r. 9.7, 26.10, 49.7, 58.10 r.i 26.8, 30.9, 49.5
resâ	yetişen, yetiştiren r. 62.1, 65.6 r.lar 33.1
resm	desen, yazma, çizme r. 13.10 r.ini 9.3, 58.3 r.ide 70.7
resmî	âdet, usul r. 6.3, 39.4, 55.1, 55.5 r.-i kânûn 55.1
reşk	kıskanma, haset günü r.i 21.3 r.it- 17.2
revâ	yakışır, uygun r.dur 79.3

revân	yürüyen, giden r.bol- 42.7,75.7,75.10,79.1 r.kıl- 41.3 r.lar 12.7,21.4
revânî	değerli, revaçlı r.bol- 77.5
revîş	gidiş, yürüyüş r.dür 13.4
rezm	kavga, savaş r. 79.4
ribâ	çoğalma r. 21.6
risâle	mektup, kısa yazılmış kitap r. 11.6
riz	döken, akıtan r. 78.7
Roma	Roma R. 70.9, 75.10 R.ga 76.1
royal	tren r. 17.4 r.ga 77.3
rûd	kemençe r. 65.3
rûh	can, nefes r. 18.8,21.3 r.-ı revânlar 12.7
ruhsâr	yanak, yüz, çehre r.-ı zen 16.10
Rûm	Osmanlı ülkesi r. 40.3 r.ı 42.9
Rus	Rus R. 16.4, 53.6, 77.9 R.idin 82.5, 82.6
Rusiya	Rusya R. 1.7,9.3,15.5,15.7,33.7, 36.2, 40.2, 55.5,62.7, 64.7,77.9,79.4,80.6, 82.1, 82.9 R.nı 33.4,35.1, 39.10 R.ga 37.642.6, R.dın 50.2,80.10 R.nın 7.5 R.lar 24.5, 62.4
Rusî	Rus milletine ait R. 42.9
rûşen	aydın, parlak r. 3.7,14.5,14.7, 31.3, 49.4

rûy	r.kıl- 16.1 tunç r.-ı derdim 72.4
rûz	gün, gündüz r. 49.4
rübâb	sâz r. 65.3
Rüstem	İran'ın ünlü pehlivanı ve savaşçısı R.din 40.7
rüsûm	gümrük vergileri r. 38.3
rüzgâr	dünya, zaman r.in 35.6

S

sâ'at	saat s. 2.2, 6.8, 19.9, 23.8, 44.6, 47.6, 52.6, 57.1, 60.7, 62.10 s.1 71.8 s.din 23.8
sabâ	gün doğusundan esen hafif rüzgâr s.ga 79.1
saç	saç s.1 59.2
saç-	dağıtmak, saçmak s.ip 57.3
saçıl-	saçılmak s.gan 50.1
sa'd	kutlu, uğurlu s. 40.2
sadâ	ses, yankı s.yı 81.10 s.sı 23.5
Sa'di	İranlı şâir S. 54.8, 55.10
saff	sıra, dizi s. 48.1, 48.1
şafâ	kedersizlik, gönül şenliği s.yı 14.5 s.din 2.8 s.sını 78.8
şafâlık	eğlencelik s. 49.10
şafha	bir hadisede bir biri ardınca görülen olayların her biri s.ga 9.1
şâfi	temiz, arı, pak s. 14.5

sagın-	düşünmek s. 76.5
şâhib	bir vasfı olan,sahip s. 72.10 s.-i cemâl 54.6 s.-i hilm 13.2 s.-i hünerler 6.8,24.2 s.-i tasarruf 33.6 s.-i zekat 4.8
şahn	sahne, yer s.m 80.2 s.ı 28.3 s.ıda 10.5 s.-ı bag 21.5
şahn-ârâ	sahneyi süsleyen s. 9.6
şahrâ	kır,ova çöl s.yı 54.5 s.lar 34.4
sakf	dam,çatı s. 49.8 s.ıga 48.3
sâkıb	delen, delik açan s. 66.9
sâkin	oynamayan ,hareketsiz s. 6.9 s.ol- 20.1
salât	namaz s.eyle- 38.10
sal-	bırakmak s.urlar 63.3 s.dım 8.2 s.dı 46.3 s.mış 49.7, 75.4 s.sa 72.8 s.ıp 51.1, 52.9, 74.1 s.gan 74.4 s.mak 49.7
salğu	salınan şey s. 27.9 s.sı 81.7
salvet	parlaklık, ihtişam s.i 78.4
sâmi‘	dinleyen, dinleyici s.bol- 10.4,30.6,31.7,31,8
şan‘at	sanat s. 30.4

şandal	güzel kokulu sert bir ağaç s. 9.6,9.7,11.3 s.ı 16.2 s.da 10.4, 10.9 s.larnı 16.6
sanem	güzel kimse s.ler 69.7
saray	saray s. 54.3
sar	intikam s.i 49.1
sari	yan, taraf s. 18.2, 29.10, 33.8, 34.6, 34.9, 35.1, 48.1, 60.2, 69.2, 79.1 s.ga 15.6 s.din 21.4, 45.8
sarraı	sarraı s. 82.3
sat-	satm s.urlar 27.1
şatvet	ezici kuvvet, zorluk s.i 81.10 s.idin 82.2
şavı	kamçı, kırbaç s. 17.5, 17.7, 18.3, 19.5, 19.6, 25.5 s.ı 12.8 s.ga 19.7 s.-ı âferinler 80.3
savuk	soğuk s. 49.3
sa'i	çalışan s. 11.10, 13.6, 13.6, 13.8, 13.10
sa'y	gayret, emek s. 1.5 s.kıl- 73.2
say-	saymak s.ar 2.10
şayd	avlanma s. 74.10
sâye	gölge s. 30.8
şayyâd	avcı s. 73.9, 75.2
sâz	saz s. 9.3, 17.5, 75.3 s.da 17.7 s.idin 17.6
sebeb	sebep

	s. 55.3
	s.lerkıl- 73.2
sebet	sepet
	s. 51.10
sebze	sebze
	s.lerini 49.1
	s.-i kiyâhı 9.5
sedd-râh	yolun engeli
	s.ı kıl- 39.9
sefer	yolculuk
	s. 54.9, 75.10
	s.de 69.1
sehî	düz, doğru
	s.-i kadd 50.5
sekkiz	sekiz
	s. 47.1, 56.4, 77.7, 77.7
sekkizyüz	sekiz yüz
	s. 21.1, 15.4, 33.5
selâmetlik	korkudan ve endişe olsun anlamına bir söz
	s. 44.4
selâmlaş-	selâmlaşmak
	s.dı 10.7
seldür	verem
	s. 72.5
Semerkant	Semerkant
	S. 21.10
semm	zehir
	s.i 66.6
sen	sen
	s. 75.4
	s.ge 38.7
señg	taş
	s. 68.1
	s.in 69.5
	s.-i hâre bol- 76.6
	s.-i mermer 69.4
ser	baş, kelle
	s. 35.2, 35.2, 36.2
	s.i 77.5
	s.idin 47.3
	s.iga 72.8, 80.1
ser-â-pâ	baştan ayağa kadar
	s. 25.1, 33.7, 42.2, 57.4
ser-â-ser	büsbütün
	s. 30.1, 58.2
ser-bâz	cesur, yiğit
	s. 42.9

ser-dâr	kumandan s.ı 10.10, 71.1 s.-ı leşker 37.6 s.ileşker bol- 42.6 s.-ı'asker bol- 39.1,40.10
ser-firâz	benzerlerinden üstün s. 12.5
ser-güzeşt	serüven s.i 69.1
ser-ḥadd	hudut, sınır s. 77.9 s.larga 57.6
ser-pûş	başlık, başa giyilen s. 9.7
server	ulu, baş s.kıl- 12.4
serv	sevgilinin boyu, selvi s.-i hıraman 59.2
settebır	eylül s. 21.1
sev-	sevmek s.ersem 26.4
seyâhat	gezi, yolculuk s.de 54.8 s.eyle- 77.2
seyr	gitme, hareket s. 51.1, 54.9 s.eyle- 15.5, 70.3 s.ini 65.7 s.ide 3.9 s.-i müddeası 35.5
şihhat	sağlamlık, sıhhat s. 72.9
şihhatlik	sağlık s.ke 73.3
sırr	kimseye söylenmeyen s.ıdın 13.1
Sikender	İskender, Filip'in oğlu S. 2.6, 4.4, 5.3, 7.6, 11.8, 80.5 S.ni 11.7
silk	iplik, dizilmiş s. 15.3 s.ide 46.4
sîm	gümüş s. 30.5, 30.7, 31.5 s.ni 31.6

	s.-i bigış 69.3
	s.-i zerini 77.2
sim-ber	vücudu gümüş gibi olan
	s.ler 50.4
sinaşka	Çinlilere benzeyen
	s. 58.4
sipâhî	asker, süvari
	s. 25.4
sipahilik	süvarilik
	s. 6.10, 38.1, 38.8, 41.9
sipeh	asker, ordu
	s. 4.4
siper	koruyucu engel
	s.ler 25.5
sir-âb	tâze, körpe
	s. 34.5
sirişk	gözyaşı
	s. 68.1
sitül	sandalye
s.	52.10
siygin	miskin
	s. 65.10
siz	siz
	s. 43.7
	s.e 36.2
	s.ge 40.9, 41.6, 41.10 64.2, 64.2, 64.4
şoḥbet	görüşüp konuşma
	s. 43.7
songra	sonra
	s. 16.10, 18.3, 19.9. 22.5, 33.8, 51.1
soraḡ	dinlenme
	s. 77.8
sor-	sormak
	s.duk 23.3
	s.sam 17.1
söz	söz
	s. 3.8, 4.1, 5.9, 8.2, 11.7, 11.7, 28.4, 37.1, 38.6, 41.10, 43.8, 45.8, 46.4, 47.6, 54.2, 61.6, 61.8, 66.10, 77.9, 80.11, 82.3
	s.bol- 56.8, 67.2
	s.i 36.1
	s.ün 31.10
	s.din 33.1
	s.ge 82.4
	s.üng 78.8
	s.ni 4.2, 13.3. 54.7, 61.5, 75.2, 75.7, 83.3
	s.ini 45.6, 70.8
	s.ine 28.4

	s.idin 33.3, 59.3
	s.ler 61.8
	s.lerni 14. 1, 56.1, 56.4, 77.9
	s.lerining 36.2
	s.dür 38.5
sözle-	konusmak
	s.p 45.2,51.8,59.5
	s.şürler 31.10,63.1
sözleş-	sözleşmek
	s.mekka 5.6
	s.i 74.9
su	su
	s. 18.10, 49.1, 49.1, 72.8, 73.7, 73.8, 80.4
şubh	sabah vakti
	s. 3.2
sûd	fayda,kazanç
	s. 7.3, 7.3, 65.5
su'î	kötü
	s. 42.7,74.9
sum	para birimi
	s. 26.5, 30.3
sun-	sunmak
	s.up 41.10
sûret	görünüş, kılık
	s. 58.5
Suvaruf	Rus general
	S. 36.2, 37.5, 38.8, 41.7, 41.8, 42.1, 42.3, 43.7, 43.8, 43.10, 44.1, 44.3, 44.10, 45.3, 46.3
	S.ga 37.3, 38.4, 41.2, 44.2, 44.7, 45.6
	S.nı 40.9, 45.7, 45.10
suv	su
	s.ları 65.9
sühan	söz,lâkırdı
	s.nı 83.5
sühan-dân	güzel söz söyleyen
	s. 56.1
	s.lar 62.1
sühan-ver	düzgün konuşan
	s. 15.1
sünbül	sünbül ,güzellerin saçı
	s. 59.2
süneke	sinek
	s. 36.2
sür-	sürmek
	s.di 34.9
	s.üp 9.2
	s.üpdür 31.1

sür-	s.geç 76.8 olagelmek
sürt-	s.ep 44.4, 51.3 sürtmek
sürûr	s.üp 76.5 sevinç
sürül-	s.ı 7.10 sürülmek
süsen	s.di 53.7 s.gen 12.1 küçük bahçe
sütul	s. 49.2 sandalye
sütûn	s.lar 48.2 sütun
	s.lar 31.5

Ş

şâbâş	takdir etme ş. 80.10, 80.10
şaç-	saçmak ş.tı 43.1
şâd	sevinçli ş. 1.5, 12.6, 43.2 ş.bol- 3.9, 42.3, 56.6, 57.2, 60.6, 61.9, 62.3 ş.kıl- 17.1, 37.2 ş.ı 68.3
şâdmânlık	memnunluk ş.bol- 66.9
şafak	güneş doğmadan önceki alacalık ş. 79.7
şâh	padişah ş. 4.4, 13.5, 40.9, 41.1, 41.6 ş.dın 41.5 ş.ı 25.7, 42.6 ş.mın 10.6 ş.ıga 39.10, 40.2 ş.lar 13.8
şâhî	hükümdara ait ş. 13.7
şâkird	çırak, yamak ş. 10.1, 11.10 ş.ler 10.5, 12.9
şâl	şal ş. 25.10

şâm	akşam ş. 31.4 ş.ol- 31.3 ş.i 3.2
şaşur-	şaşırmak ş.dung 82.1
şâ'ir	şair ş. 36.2, 36.2, 54.1, 53.7, 54.7, 55.7 ş.leri 55.9
şebh	benzeyen ş.i 24.4
şeb	gece ş.-i târ 79.10
şeb-nem	çiy ş. 49.1
şecâ'at	yiğitlik ş. 81.9
şefkat	acıyarak esirgeyerek sevmek ş.kıl- 13.6, 61.8
şefkathı	şefkatli ş. 13.7
şehâdetnâme	vesika, belge ş. 11.4, 12.2
şeh	padişah ş.ini 40.3
Şeh-nâme	Firdevsi'nin meşhur eseri Ş.de 56.2
şehr	büyük belde ş. 33.8, 34.6, 35.5, 54.9, 69.3 ş.i 43.2 ş.in 33.7 ş.ini 15.5 ş.inin 8.2 ş.ide 14.7, 21.8, 55.5 ş.ideki 24.5, 36.2 ş.lerni 3.1 ş.lerge 5.8 ş.lerde 54.10 ş.-i diyârı 69.2 ş.-i milan 42.7 ş.-i roma 70.9, 75.10
şeker	şeker ş.ini 36.2
şeker-âmiz	şekerle karışık ş. 59.5
şekve	şikayet, hoşnutsuzluk ş. 78.4, 82.2

şemi‘	mum ş. 30.9,48.3, 48.4 ş.bol- 24.3 ş.ni 57.6
şerâr	kıvılcım ş.idin 79.3
şerbet	içilecek tatlı şey ş.i 72.1, 72.2 ş.i 71.10 ş.ler 74.1
şererveş	kıvılcım saçan ş. 78.5
şermende	utangaç ş. 59.3
şevk	neşe,sevinç ş. 17.6, 18.1, 19.10, 53.1 ş.-i engizkıl- 18.3
şeydâ	divane düşkün ş. 19.4
şey	nesne ş.ler 24.4
şikâr	av ş. 28.2,73.5
şimâlî	kuzey ş. 72.7
şinâs	anlayan, tanıyan ş. 30.4
şirin	tatlı, sevimli ş. 36.2, 44.7
şitâb	acele, sürat ş. 18.8
şi‘ir	şiir ş. 53.7, 55.8, 55.9
şol	şu ş. 14. 1, 35.6 ş.dur 62.9
şöhret	ad, san ş. 39.5 ş.i 39.7
şuâ‘	ışın, tel tek ışıklar ş.ıdın 57.3
şuâ‘î	ışıkla ilgili ş. 30.8 ş.dın 48.5
şûh-dil	neşeli, şen gönül ş. 43.4
şu‘le	alev,ateş

	ş.kıl- 31.3
	ş.si 30.9
	ş.din 79.10
şûr	şamata, gürültü
	ş. 65.8, 75.4
	ş.bol- 66.8
	ş.-ı mâtembol- 66.8
şurûb	sulu şekerli ilaç
	ş. 72.2
şümâr	sayan, sayıcı
	ş. 29.2, 77.6
	ş.ekıl- 26.8

T

tâ	kadar, değin
	t. 7.8, 62.3, 77.9
taab	yorgunluk
	t.lar 73.2
taaccüb	şaşakalma
	t. 55.7
	t.kılur 55.2, 55.6
taâm	yemek, aş
	t. 52.8, 53.1, 60.7
	t.i 2.3
taarruż	düşmana saldırma
	t. 81.8
	t.eyle- 38.5
	t.kıl- 81.8
ta'lîm	öğrenme, öğretme
	t.i 65.5
	t.-i nesîm 1.8
ta'mir	onarma, düzeltme
	t.-i'âli 72.7
ta'ne	yerme, çekiştirme
	t.kıl- 81.6
ta'rîf	açıklayarak anlatma
	t. 54.2
	t.kıl- 59.8, 82.2
	t.in 82.1
ta'zîm	saygı gösterme
	t. 12.9, 47.4
	t.eyle- 17.9, 18.2
	t.kıl- 45.1
tabib	hekim, doktor
	t.lar 74.9

tabî	t.larının 74.7 alışılmış, olağan t. 10.10
tab	harâret t.1 23.10 t.-ı taravetde 50.7
tab‘	huy t. 62.1 t.iga 60.1
tadak	tadımlık yiyecek t. 23.4
tafsîl	açıklama t.i 28.3 t.in 32.3
tağ	dağ t. 32.2, 81.2 t.1 26.1, 30.5, 57.2, 58.5, 68.4 t.ına 44.9
tağıt-	dağıtmak t.tık 73.7
tahallûf	uygun gelmeme t. 33.6
tahmînen	tahmini olarak t. 30.2
tahrîr	yazma t. 28.4, 35.10, 77.9 t.it- 15.3, 56.8
taḥşîl	ele geçme t.-i ‘ulûm 1.5
taḥşîn	güzelleştirme t. 31.7, 80.3 t.kıl- 82.9 t.din 13.3 t.iga 69.5
taht	hükümdarlık makamı t. 38.2 t.a 23.6 t.ları 23.8
tâkat	güç, kuvvet t.eyle- 83.3 t.it- 43.1
taḳdîr	beğenme, değer verme i.et- 15.3
tâḳib	arkasından gitme veya gelme t.kıl- 38.7
tâḳ	binâ kemeri t.ıda 69.6

tak-	takmak t.ıp 15.6, 65.1, 73.4
takrir	anlatma, anlatış t. 56.8 t.kıl- 28.4,29.1
talâ-kâr	süsleyen t. 69.4
taieb	istek t.'ül 'ilmiler 8.2
tâlib	talip olan, isteyen t. 17.10 t.ni 13.10 t.leri 13.8 t.'ül 'ilm 13.2
tâli'	kader,baht t.din 66.7
tal'at	surat,çehre t.ı 17.2
tamâm	tamam t. 17.9, 19.8,52.6 t.ol- 59.8 t.ı 1.1, 39.8, 41.10,49.8, 57.6, 59.9,59.10,61.8,69.5 t.in 52.10
tanbûr	tanbur, çalgı aleti t.u 65.2
tangaça	sabaha kadar t. 20.2
tap-	bulmak t.tı 17.6, 17.6, 39.5, 46.4, 57.4 t.sam 68.5 t.sa 7.3, 7.3, 72.9 t.ıp 6.4, 12.7 t.may 76.2 t.kan 42.2, 54.6 t.inı 74.9 t.duk 71.7 t.arga 6.4 t.mak 57.5
tar	saz t. 65.3
târâç	yağmalama t.kıl- 3.5
taraf	yan,yön t. 69.8, 79.10, 83.1 t.da 26.3,40.5, 48.2, 58.1,70.7 t.inı 15.9
tarâvet	tâzelik,tâze olma

	t.de 50.7
tarh	atma
	t. 21.7
	t.ı 48.7
	t.da 49.8
	t.ını 72.8
	t.-ı bag 15.9
ta'rif-nâme	bir şeyin yapılışını, kullanılışını anlatan yazı
	t. 11.4, 12.1
tarîk	yol
	t. 24.2, 51.1
	t.i 63.1
	t.a 62.7
	t.-i'ilm 13.4
tarîka	yol
	t.da 61.6, 70.8
târ	karanlık
	t. 79.10
tart-	tartmak
	t.ıp 73.2, 73.3, 74.3
tartış-	tartışmak
	t.ıp 19.2
tarz	usul, yöntem
	t. 11.7, 39.10, 72.3
	t.ol 33.2
	t.da 42.1
	t.nâme 9.2
taş	tas
	t. 25.8, 31.2
taşarruf	tasarruf, idare ile kullanma
	t. 33.6
taşnif	sınıflandırma, ayırma
	t.kıl- 11.6
taşvir	resim yapma, tarif etme
	t. 15.10
taş	dışarı, hariç
	t. 65.10
	t.dın 65.10
taşkarı	dışarı, dış taraf
	t. 73.7
Taşkent	Taşkent
	T. 8.2, 14.7, 24.5, 33.4, 33.7, 36.2, 36.2.62.6
	T.din 7.2
	T.dingizde 34.7
taş-	taşmak
	t.tı 67.10, 73.7
	t.ıp 82.7

tat	boy t.1 26.4, 27.3
tavşîf	vasıflandırma t. 54.2 t.kıl- 59.8, 82.2
tavuk	tavuk t. 27.7
tâvus	süslenmiş, tavus kuşu t. 58.8
tayğun	akdoğan t. 27.9
ṭayyâr	uçucu, uçan t. 2.3
ta'yîn	göndermek, ayırmak t. 47.6
tâze	körpe, sulu, yaş t. 47.2, 48.10 t.din 19.3, 38.4
tâzî	Arap atı t. 26.7
tâz	koşma, koşuş t.lar 15.2
tazı	tazı iti t. 27.10, 28.1
taz-rû	taze yüzlü, güzel yüzlü t. 27.7
teâmül	öteden beri olagelen muamele t. 51.10, 65.5
tebâr	soy, nesil t.im 74.5
tebessüm	gülümseme t. 66.2, 66.3
tecrübe	deneme, sınama t. 63.4
teferruğ	vazgeçme t. 81.2
teferrüc	gezinti t.eyle- 70.2, 74.10 t.ga 60.2
te'hîr	erteleme t. 6.1
tekâlîf	vergiler t.eyle- 51.4 t.lar 51.4
tekâzâ	sıkışarak söz söyleme t.kıl- 33.8, 60.4
tekellüm	söz söylemek, konuşmak

	t.eyle- 10.4
tek	bir, tek
	t.ini 65.10
teklîf	teklif, öneri
	t.-i ziyâfet 47.5
	t.kıl- 1.1,52.7,59.7
tekmîl	kemâle erdi, tamamlanmak
	t.kıl- 75.1
tekrâr	tekrar, yeniden
	t. 61.5
telâtum	çok dalgalanma
	t.kıl- 66.2
telegram	telgraf
	t. 6.7, 7.4, 31.4
	t.1 2.7, 7.7
temâşâ	seyir, izlemek
	t. 8.2, 32.1, 37.2, 37.3, 46.1, 54.10, 62.7, 62.9, 64.5, 68.8
	t.eyle- 19.4,30.10,60.1,60.4,79.2
	t.bol- 64.3
	t. kıl- 5.5,13.3,21.2,25.1,33.7,35.4,55.7,60.3,70.1
	t.yı 29.1
	t.ga 60.2
	t.da 36.2
	t.dın 2.9
temâşâ-bînler	izleyenler
	t. 21.5
	t.lar 64.4
	t.larkıl- 70.2
	t.larnı 64.6
	t.larımız 46.4
temennâ	temenni, dilek, istek
	t.kıl- 5.5
temkîn	ihtiyatlı olmak
	t.kıl- 10.5
tenâvül	alıp yeme, alınıp yenilme
	t.eyle- 53.1
	t.kıl- 53.2
teṅg	dar
	t. 40.8, 58.10
	t.eyle- 42.8
tenhâ	tenha, ıssız
	t. 17.3, 77.1
ten	vücut
	t.im 73.4
tenk	benzetmek
	t. 2.6
	t.kıl- 39.8

terakkî	ilerleme, yükselme t.kıl- 6.3
terâziş	uyuşanlar, anlaşılanlar t. 42.2
terbiyet	terbiye etmek t. 81.2 t.de 3.4
tereddüd	endişe, tereddüt t. 13.9,42.7
terk	terk, bırakma t.it- 38.8
terkîm	rakamla yazma t. 47.4
tertîb	düzenleme t. 16.2, 72.10 t. kıl- 50.9 t.ini 55.5
te'sîr	alamet, nişan bırakma t. 15.10 t.i 68.6
teslîm	teslim t.eyle- 18.2
teşhîs	ayırma, tanıma t.it- 72.4
teşrîf	şereflendirme, şeref verme t.kıl- 52.7
tevakku'	bekleme, umma t. 40.9
tevârih-nâme	tarihler t.din 11.5
tevâzu'	alçakgönüllülük t.lar 59.7,63.4 t.kıl- 11.2
teve	deve t. 26.3,27.3
te'sîr	etki t.kıl- 67.9
ticâret	ticaret, alım-satım t. 7.1 t. 71.1
tılsımât	büyüler, sihirler t.ı 23.1
tınaz	tahıl yığını t.lar 19.2
tig	kılıç t. 73.9, 80.1
tigirmen	değirmen

tik	t. 22.10 dik
tiken	t. 60.3 diken
tik-	t.din 48.10 dikmek
tilber-	t.ip 83.4 delirmek
til	t.ip 76.4 dil
	t.e 29.4 t.i 67.5 t.din 2.10 t.-i asmanlar 69.5
tile-	dilemek, istemek
til-	t.r 68.4 delmek, deşmek
	t.ür 23.8 t.ürge 23.6
timsâl	sûret, resim
Timür	t. 44.1 Timur
ti-	T. 81.2 demek, söylemek
	t.p 74.6 t.sün 2.5
tîre	karanlık, kara
tir-	t. 48.5 toplamak
tirik	t.iben 9.5 canlı, sağ
	t. 27.5, 27.6 t.din 27.2, 27.3
tiriklik	canlılık
	t.eyle- 38.9 t.de 14.4 t.din 66.6
tişle-	dişlemek
tiyatır	t.p 31.7 tiyatro
	t. 36.2, 36.2, 37.2, 64.5 t.da 36.2
tîz	keskin, ince
	t. 67.9, 83.4
tofrağ	toprak, kara
	t. 43.1
togrı	doğru

	t. 33.9, 80.11
	t.sıdın 35.10
toḵsan	doksan
	t. 15.4, 21.1, 47.1
	t.da 33.5
toḵuz	dokuz
	t. 47.6, 57.1
tol-	dolmak
	t.dı 4.7, 4.7, 17.8, 39.7, 81.10
	t.up 67.10
toldur-	doldurmak
	t.up 52.9
toṅguz	domuz
	t. 27.4
top	top
	t. 2.2, 23.2, 23.2, 29.4, 29.7
	t.nı 29.5
	t.lar 79.9
tök-	dökmek
	t.üp 49.7
töküş-	dökmek
	t.tü 79.7
töre	komutan
	t.lerdin 58.4
	t.lerni 58.6
tört	dört
	t. 4.8, 12.4, 15.9, 25.8, 29.6, 30.3, 31.9, 45.7, 68.8, 71.4
törtinçi	dördüncü
	t.de 1.8
tûfân	afet, tufan
	t. 73.6
tuğrâ	tuğra
	t.sı 42.2
tuhta-	kımıldamak
	t.p 65.7
tûl	uzunluk, boy
	t. 55.2
tula	deri
	t. 12.6
tur-	durmak
	t.ur 23.1, 43.6
	t.urlar 26.6
	t.dım 25.3, 77.4
	t.dı 18.6, 43.9, 46.1, 60.2, 79.5
	t.gey 80.9
	t.a 1.4, 29.6
	t.alar 50.10, 80.1

	t.up 13.3, 31.10, 39.2, 42.4, 44.4, 45.3, 45.4, 51.2, 53.3, 54.10, 58.1, 59.9, 60.1, 62.4, 83.2
	t.bdur 26.2, 26.4, 27.8
	t.uban 34.3, 39.3, 60.3
	t.kan 33.4, 62.6
	t.megen 55.5
	t.megenler 62.7
	t.kagan 26.7
turfe	şasılacak şey
	t. 13.4
turna	turna
	t. 27.7
tur	dağ
	t.ım 73.9
turuş-	duruş
	t.up 46.2
tut-	tutmak
	t.ar 43.8, 61.10
	t.tı 72.4
	t.madılar 3.4
	t.mış 76.2
	t.kay 65.7
	t.up 44.7, 50.10, 52.1
	t.updur 58.9, 80.7
	t.kanga 65.10
tutuş-	tutuşmak
	t.tı 45.1
tûtf	kumru kuşu
	t. 27.8
	t.si 59.3
tükel-	bitirmek
	t.di 19.8
tüken-	tükenmek, bitirmek
	t.di 61.3
	t.ip 60.7
	t.mep 33.2
tüket-	tüketmek
	t.geç 11.9
tülkü	tilki
	t. 27.5
tün	gece
	t. 52.6, 62.10, 77.4
türiş-	toplamak, biraraya getirmek
	t.ti 44.4
türkan	Türk'lere ait
	t.lar 18.8
Türkistân	Türkistan

	T. 78.9,46.4
	T.ga 11.8
	T.da 33.5
Türkmânî	Türkmen
	T.de 26.9
türlüg	türlü, çeşitli
	t. 38.3, 52.8
tüş-	düşmek
	t.er 65.6
	t.tüm 77.3
	t.ti 15.7, 25.2, 35.2, 41.4, 67.4, 69.2, 70.4, 79.7
	t.tiler 17.8
	t.key 29.4, 65.8
	t.üp 49.1
tüzüg	yapılmış bina
	t.lerdin 16.5

U

u	ve
	u. 1.5, 1.5, 1.7, 2.4, 3.2, 3.2, 5.4, 6.6, 6.6, 6.6, 7.7, 13.10, 14.14.3, 16.2, 16.3, 16.6, 17.5, 18.6, 18.8, 19.10, 25.8, 30.2, 40.2, 41.2, 55.10, 57.2, 59.9, 60.6, 62.1, 65.3, 65.3, 65.8, 68.3, 70.10, 80.7, 81.7, 81.7
uç-	uçmak
	u.ar 30.4, 65.6
	u.tı 20.2
ûd	ağaç
	u. 11.3
‘ud	u. ağaç
	u. 65.3
uluġ	büyük, yüce
	u. 33.10
	u.lar 10.3, 22.3
	u.lardın 16.5
	u.larnı 43.3, 50.5
‘ulûm	ilimler
	u. 6.6
‘ulumidin	din alimleri
	u. 81.1
‘ulumtaħsil	u. ilim tahsili
	u. 1.5
ulus	millet
	u. 78.3
	u.nı 40.4
unut-	unutmak
	u.kay 65.7

ur-	vurmak u.ar 70.6 u.dı 68.1, 71.4 u.up 17.7, 18.2, 73.6, 75.2
urun-	vurunmak u.dın 18.8
Urus	Rus U.îdir 30.4
Urusya	Rusya U. 6.2, 10.4, 77.9
urış-	vuruşmak u. 37.1, 39.7, 40.7, 80.9, 81.3, 83.2 u.tı 83.2 u.tılar 42.10 u.muş 80.6 u.ını 39.2 u.makdın 79.7 u.gan 81.5 u.ka 79.5
usta	usta u. 19.1, 23.7, 26.2
uşbu	işte, bu u. 40.9, 56.4 u.dur 3.7
uşlaş-	karşılaşmak u.ıp 52.3, 69.5, 69.5
uyal-	utanmak u.ıp 59.3

Ü

ü	ve ü. 2.6, 15.4, 19.2, 21.10, 24.2, 24.2, 25.8, 26.1, 26.1, 26.10, 27.4, 27.9, 30.5, 33.5, 35.6, 39.8, 43.6, 48.8, 50.1, 55.2, 56.2, 56.4, 56.7, 58.7, 65.2, 65.3, 65.3, 66.4, 71.8, 82.7
üç	üç ü. 6.8, 8.2
üçev	üçü birlikte ü. 18.6 ü.ün 42.5, 45.2, 47.8, 49.7 ü.üdin 31.6 ü.ünçi 1.7, 25.1 ü.ünçini 29.1

	ü.dür 62.1, 62.1
ümîd	ümit
	ü.i 68.3
ürkünç	ürktücü, korkunç
	ü. 25.10
üslûb	tarz, yol, yöntem
	ü. 13.4, 51.4
üstâd	üstat
	ü.a 18.9
	ü.-ı kâmil 65.5
üst	üst, yukarı
	ü.ide 11.4
	ü.ige 34.8, 52.10, 60.7
üt-	yenmek
	ü.üp 29.10
üy	ev, bark
	ü. 48.3, 48.6, 49.6, 50.1, 76.5
	ü.i 57.5
	ü.ge 19.9, 52.7, 53.4
	ü.ni 16.1

- √ -

vâkıf	v.ığa 19.7 bir şeyi elde eden v. 5.8, 27.10, 33.1
vâkıât	olaylar, hadiseler v.ım 74.4
vaki'	vuku bulan, meydana gelen v. 3.8, 53.7
vakıt	vakit, zaman v. 39.5 v.ige 8.1, 9.3
vakı'a	olay v. 35.10
vakı'ayın	olaylar v. 81.5
vapur	vapur v.ığa 77.3
vaşf	özellik, vasıf, nitelik v. 22.2 v.i 22.4 v.ıda 9.2 v.ım 61.4 v.ını 34.2
vâsi'	geniş, açık, enli v. 54.5, 72.6
vaṭan	vatan, yurt v.dın 74.2
ve	ve v. 10.10, 13.6, 36.2, 53.7, 63.4, 65.4, 77.9
vehm	korku, endişe v.kıl- 39.9
veli	ama, fakat v. 5.6, 29.7, 62.6, 78.5
velikîn	lakin v. 39.3, 40.6, 57.8, 58.4, 72.1, 77.9
ve's-selâm	sözün kıyası v. 19.8
veya	veya v. 1.9, 35.5, 54.3, 54.4, 54.5, 54.6, 54.6, 56.6, 66.1, 66.5, 66.6, 66.7, 66.7, 66.8, 66.9, 66.10
vezn	vezin, ölçü v.i 23.4 v.e 28.3
vilâyet	il v.ining 46.4
virâne	yıkılmış, dağılık

	v.ni 21.2
vü	ve
	v. 11.4, 17.5, 18.4,21.6,25.5, 25.7, 25.7, 26.3, 27.8, 34.1, 34.1, 42.7, 50.8,52.6, 63.4, 68.3, 72.7, 73.7, 77.9, 77.9
vücüd	gövde
	v.ı 27.5, 31.8
	v.dum 71.2
vüs'at	genişlik, bolluk
	v.de 34.4

Y

ya	ya, veya
	y. 7.3, 9.8, 16.4
yad	yabancı
	y.it- 61.10
	y.kıl- 52.5,61.2
yag-	yağmak
	y.ıp 79.9
yahşi	güzel
	y. 15.10, 25.5, 26.9, 26.10, 34.4, 34.6, 54.2, 54.3, 54.7, 55.9, 56.8, 58.3
yakıl-	yakılmak
	y.gan 41.8,48.3, 48.4
yakın	yakın
	y. 45.6
yakınla-	yakınlaştırmak
	y.p 73.5
yak-	yakmak
	y.tı 80.2
	y.ıp 15.9, 57.6
yalgan	yalan
	y. 82.2
yaman	kötü
	y. 54.7
yan	taraf, yön
	y. 35.4
	y.ga 62.8
	y.ıga 3.3
	y.ıda 16.9
yana	yine,tekrar
	y. 1.2, 2.1, 17.10,20.3, 59.5
yan-	yanmak
	y.ar 30.7, 31.1, 31.4, 73.8
	y.dı 17.9, 18.2
	y.ıp 77.9

yandur-	geri çevirmek y.dı 60.10, 76.9
yağlıg	gibi y. 30.1,30.5,30.8, 35.7
ya'nı	sözün kıyası, yani y. 7.3, 10.8. 12.1
yap-	yapmak y.anga 82.5
Yapoli	bir yer adı Y.ga 43.8
Yapon	Japon Y. 77.9, 79.5, 79.8, 80.11, 83.1 Y.u 80.2
Yaponya	Japonya Y.nı 79.2
yar	sevgili y. 15.6, 16.3
yarak	yararlı y. 21.8
yara-	yaramak y.r 39.4 y.ay 54.1
yar-	yaralamak, yara açmak y.ıp 73.9
yasa-	yapmak y.pdurlar 30.6
yaş	yaş, göz yaşı y. 38.10, 76.3 y.ı 13.1, 71.3 y.ka 71.4 y.ım 68.2, 71.4 y.ımdın 76.6
yaşla-	ıslatmak y.p 75.7
yaşlık	gençlik y. 71.3
yat-	yatmak y.ar 22.5, 71.8
yâver	yardımcı y. 39.8
ya'ni	şu demek y. 13.5, 16.2, 17.5, 19.1, 33.5, 33.5, 62.2
yaz-	yazmak, y.ay 36.1 y.atır 77.9 y.mayaturlar 77.9 y.ar 9.2, 33.3

	y.armız 56.6
	y.dım 64.4, 81.4
	y.dı 41.2, 54.8, 55.2
	y.mış 41.1
	y. 36.2
	y.ıp 39.10, 40.1, 62.2, 62.9
	y.mak 5.10
	y.mışları 41.6
yazıl-	yazılmak
	y.dı 12.6
	y.gan 41.10
yédđi	yedi
	y. 4.3
	y. 78.3, 81.10
yegâne	biricik, tek
	y. 39.7
yek-bâre	bir kere, bir defa
	y. 49.9, 51.2, 52.4
yek-pâre	tek parça
	y.si 18.10
yekser	yalnız başına
	y. 79.6
yekşembe	pazar günü
	y. 70.6
yémek	yemek
	y. 82.7
yengi	yeni
	y. 38.3, 47.1
yengilik	yenilik
	y. 27.6, 31.7
yér	yer
	y.de 19.6
	y.din 6.8, 7.1
	y. 34.4, 34.6, 56.4, 79.9, 80.2
	y.ni 31.3, 58.9, 77.6
	y.de 2.3, 10.5, 13.3, 22.1, 26.6, 27.1, 29.10, 54.3, 60.2, 64.3, 70.5, 72.7, 72.9, 77.1, 77.1
	y.ge 10.1, 22.2, 23.5, 44.3, 57.3, 68.4, 79.7
	y.ini 77.2
	y.ige 31.5
	y.ler 23.10, 34.5, 34.5
	y.lerge 5.10, 82.6
yén-	yenmek
	y.mış 16.4
	y.se 34.6
yét-	yetmek, kâfi gelmek, ulaşmak
	y.ti 47.3

	y.sem 68.4
	y.ip 39.10, 42.9, 44.1, 71.4
	y.irdi 76.1
	y.mes 48.10
	y.ti 12.8, 49.5
	y.ip 6.10. 43.8, 68.5, 81.10
yétüş-	yetişmek
	y.mes 30.5
	y.ken 10.8
yılça	yıl boyunca
	y. 80.7
yığaç	ağaç
	y. 38.10
yığla-	ağlamak
	y.p 67.6, 74.3, 74.3, 74.10, 75.2
yığıl-	toplanmak
	y.gan 50.4
yığ-	yığmak
	y.ıp 38.10
yıl	yıl
	y. 47.1, 54.9, 62.4
	y.ga 15.4
	y.da 8.2, 36.2, 46.4
	y.ıga 33.4
yılduz	yıldız
	y. 69.6
yırak	uzak
	y. 5.10, 7.1, 23.5
	y.dın 46.1, 75.8
yır-	ayırarak
	y.dı 75.4
yiber-	göndermek
	y.ip 7.3
	y.ing 40.9
yigirmi	yirmi
	y. 33.4, 47.2, 68.8
yigit	yigit, bahadır, genç
	y. 18.3, 62.10
	y.ler 27.10
Yinbolı	bir yer adı
	Y. 44.4, 44.7, 45.4, 46.1
	Y.ga 45.5
yine	yine, tekrar
	y. 9.5, 10.2, 13.9, 16.6, 23.1, 23.2, 23.3, 23.6, 24.2, 25.1, 25.8, 25.10, 26.6, 26.10, 27.2, 27.5, 27.8, 28.1, 29.7, 30.1, 30.9, 31.10, 34.4, 38.3, 44.5, 56.7, 64.6, 71.1, 74.7, 77.8, 80.5, 81.1, 82.8, 83.5

yitkaç	ulaşan y. 3.5
yitüş-	yetişmek y.tüm 77.3 y.ti 40.2,41.4,47.2, 72.3, 73.3
yok	yok y. 2.6, 5.6, 21.6, 24.4, 29.2, 29.8, 30.8, 40.7, 41.10, 41.10. 42.10, 62.5, 65.5,71.2, 81.1, 81.1 y.ka 79.6 y.ımız 35.8 y.tur 23.9
yokal-	yok olmak y.sa 57.5
yol	yol y. 52.3, 69.5, 82.5 y.da 43.8 y.ıga 4.6 y.ıda 14.6
yörü-	yürümek y.r 22.9,68.6 y.dim 29.10 y.dü 60.2 y.müş 28.1 y.se 50.9 y.p 4.6,35.4,37.6,44.3,51.7,54.8,73.5,76.1 y.ban 41.4
yubar-	göndermek y.dı 79.2
yukarı	yukarı y.da 68.8
Yunan	Yunan milletine mensup kimse Y. 1.6,7.6,68.8, 69.2, 77.5
yügür-	yürümek y.üp 43.10
yük	yük y.ler 82.8
yürek	yürek y. 67.10
yüringiz	gidilen y. 44.9
yüriş-	gitmek, birlikte gitmek y.ti 69.5 y.ini 39.2
yürüt-	yürütmek y.üp 64.2

yüz	yüz, çehre y. 23.4, 26.5, 29.6, 29.8, 30.3, 47.1, 48.4, 57.3, 59.2, 78.3 y.din 29.3 y.ümga 76.4 y.i 44.9 y.ini 70.3, 70.3
-----	--

Z

zabt	sıkı tutma z. 4.7
zât	kişi z.ımı 75.10
zafer	zafer z.ni 81.7 z.-ı peyker 79.4
zâhir	görünen z. 38.1 z.it- 81.9
zâhirî	açıkça z. 77.9
Zâkircân	Zakircan Furkat Z 8.2, 28.4, 36.2, 68.8, 77.9, 83.5
zal	salon z. 15.9, 47.8, 49.9, 57.8, 62.9 z.i 9.4 z.ga 17.8
zamân	zaman z. 5.10, 40.2 z.ol- 6.2 z.ı 6.2, 25.3, 42.4, 68.5, 77.5 z.da 4.3, 37.4, 80.8 z.din 4.3
zamâne	zamana ait z. 46.4, 71.9
zâr	ağlama z. 74.3 z.ga 22.5 z.in 74.8 z.-ı nâtuvan 75.4
zarar-bâr	etrafına zarar veren z. 7.4
zât	kendi, asıl, öz z. 26.10 z.ı 26.7, 39.6 z.-i kirâmı 1.1

zâvet	duruş, görünüş z.de 26.7
za'if	kuvvetsiz z. 72.4
zâyi'	zarar, ziyan z. 3.2
zebân	dil, lisan z.dabol- 22.4 z.1 29.1, 67.2 z.-1 hâmeni 28.4
zeberdest	eli üstün, mahir z. 40.5
zebûn	güçsüz, aciz z.lar 40.4
zeḥḥâr	dalgalı, coşkun z. 73.6
zekûn	düzgün hal, saflık z.lar 38.3
zemin	yer, yer yüzü z. 34.7, 58.8 z.ler 80.3
zen	kadın z. 16.9, 16.10, 18.3, 18.5
zeṅg	zenci, pas z. 23.3, 81.2 z.ol- 70.6
zer	altın, para z. 70.10 z.ini 77.2 z.ler 30.5
zer-dârı	para evi, mâliye z. 71.1
zerdüz	sırma işleyici z.-i zerreyn 25.8
zerreyn	altın işleme z. 25.8
zertâb	altın ışıık z. 25.8
zevk	zevk z. 17.6, 53.1 z.kıl- 62.3
zevkişni	zevk sahibi z. 17.10
zevknâk	zevk verici z. 17.8
zibâ	süslü z. 13.4

zihi	şu, bu z. 6.2, 13.10, 13.10, 78.1
zindân	yeraltı hapishanesi z.ınga 8.2
zinet	süs, bezek z. 9.5
zîr	alt, aşağı z.-i pâ 59.1
ziyâ	ışık, aydınlık z. 14.5, 57.4
ziyâlık	lamba z. 49.10
ziyâd	fazla z. 18.9, 23.4
ziyâde	artma, çoğalma z. 18.9, 23.4, 40.7, 50.6 z.bol- 13.8, 71.8 z.eyle- 48.4
ziyân	zarar, kayıp z.ım 73.3
ziyâret	görmeye gitme z.eyle- 77.4, 77.7 z.kıl- 76.10, 77.8
zobulga	külüng, taşçı kazması z. 25.5
zor	güç, zahmetli z. 11.2
zuhûr	ortaya çıkma z.it- 38.3
zulm	haksızlık, eziyet z. 75.4
zulmet	karanlık z.iga 14.7
zümrüd-renk	yeşil renk z. 9.7
züridin	kuşak, soy z. 82.9
züvvâr	ziyâretçi z.ol- 77.4

SONUÇ

Üzerinde çalışılan Mesneviler adlı eserin transkripsiyonlu metni ve gramatikal indeksi yapılmaya çalışıldı. Mahallî bazı kelimelerin çok sık kullanılması bu çalışmayı oldukça güçleştirdi. Eserde geçen kelimelerin milliyetleri verilemedi. Kelimelerin milliyetleri konusunda kesin kaynaklar olmağı için bu metot takip edildi.

Giriş kısmında bahsedilen genetik (-ning) ekinin -nı' ya geçişi olarak bütün kaynaklar 19.yüzyılı vermişlerdir. Bu eser 19. yüzyılın sonunda yazılmasına rağmen genetik ekinin hâlâ -ning olduğu görülmektedir. Klâsik Çağatay dilinin özelliği olan bu durumun tespit edilmesi oldukça dikkat çekicidir.

Buradan da anlıyoruz ki, Zakircân Furkat Nevâî yolunda yazmaya özen göstermiştir. Çağatay dilinin özellikleri baskın olmasına rağmen mahallî unsurlar da göz ardı edilemeyecek kadar sıklıkla kullanılmıştır. Tıpkı Osmanlı Türkçesinden Türkiye Türkçesine geçişte yaşanan merhaleler Özbek edebiyatı ve dili için de geçerlidir. Önce mahallî unsurlar , zevkler edebiyata giriyor daha sonra da dili hakimiyeti altına alıyor.

Çağatay edebiyatının klassik devri eserlerinin tamamı olmasa bile büyük bir bölümü Türkologlar tarafından incelenmiştir. Ancak Çağatay edebiyatının son dönem eserleri henüz bilim âlemine tanıtılamamıştır. Biz bu çalışmayla söz konusu devire küçük bir pencere açmayı amaçladık.

Türkiye’de Orta Asya Türk Dilleri üzerine çalışma yapacak olanlara küçük bir çıkış açabildiysek kendimizi mutlu sayacağız . Umulur ki daha dikkatli ve büyük çaplı çalışmalarla bu dönem dil ve edebiyatı Türkçe’ ye gönül vermiş insanların istifadesine sunulur.

Kaynaklar

- AKALIN, Mehmet;
AKÜN, Ömer Faruk;
: Türkiye Türk Şiveleri, Atatürk Üniversitesi Yay., Ankara. 1979
Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, "Babür-Sanatkar ve Fikir Adamı Yönü", 4. Cilt, İstanbul, 1991, s:396-400
Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, "Babür-nâme". 4. cilt, İstanbul, 1991. S:404-408
- Alî Şîr Nevâyî;
: Mecâlisü'n nefâyis (Haz. Hüseyin Ayan, Kemal Yavuz. Efrasiyap Gemalmaz, Recep Toparlı, Gönül Ayan, Yavuz Akpınar). Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yay., Erzurum, 1995
Muhâkemetü'l-lügateyn, (Hazırlayan:F.Sema Barutçu Özönder), TDK Yay., Ankara. 1996
- ALPAY, Gönül;
: Yusuf Emîrî'nin Beng ü Çağır adlı münazarası, TDAY Belleten 1972, Ankara 1989, s:103, 125
- BEVERIDGE, H.;
: Milli Eğitim Bakanlığı İslam ansiklopedisi, "Hüseyin Mirza maddesi". c.5-1, İstanbul, 1964, S: 645-646
- BOROVKOV, A.K.;
: Özbek Yazı Dilinin Kurucusu Ali Şîr Nevai, (Çev: Rasime Uygun), TDAY Belleten 1954, 2. baskı, Ankara. 1988, s: 59-96
- BOUVAT, L.;
: Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi, "Şeybânî Han maddesi" Cilt: 11, s: 454-456
- CAFEROĞLU, Ahmed;
: Türk Dili Tarihi II, Enderun Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul. 1984, s: 195-229
- : Çağatay Türkçesi ve Nevai, TDED, 4. cilt, sayı: 4, 1952. 331-334
- DEVELLIOĞLU, Ferit;
: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, (Yeniden düzenlenmiş ve genişletilmiş, 11. Baskı), Ankara, 1993
- DİLÇİN, Cem;
ECKMANN, Janos;
: Yeni Tarama Sözlüğü; TDK. Yay., Ankara, 1983
Çağatayca El Kitabı, (Haz.. Günay Karaağaç), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay..Edebiyat Fak. Basımevi, İstanbul, 1988
- : Çağatay Dili Hakkında Notlar, TDAY Belleten 1958, Ankara. 1988, s: 115-126
- : Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar. (Yay.Haz., Osman Fikri Sertkaya), TDK. Yay., Ankara, 1996
- : Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar, "Çağatay Edebiyatının son devri", (Yay.Haz., Osman Fikri Sertkaya), TDK. Yay., Ankara, 1996, s: 208-243
- : Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar. "Çağataycada Yardımcı Cümleler", (Yay.Haz., Osman Fikri Sertkaya), TDK. Yay., Ankara, 1996, s: 155-186
- : Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar, "Çağatayca isim-fiiller", (Yay.Haz., Osman Fikri Sertkaya). TDK. Yay., Ankara, 1996, s: 145-154

- _____ : Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar, "Küçük Çağatay Grameri", (Yay.Haz., Osman Fikri Sertkaya), TDK. Yay., Ankara, 1996, s: 109-132
- _____ : Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar, "Çağatay Dili Örnekleri I, Nevai divanlarından parçalar", (Yay.Haz., Osman Fikri Sertkaya), TDK. Yay., Ankara, 1996, s: 311-342
- _____ : Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar, "Çağatay Dili Örnekleri II, Gedai divanından parçalar", (Yay.Haz., Osman Fikri Sertkaya), TDK. Yay., Ankara, 1996, s: 343-388
- _____ : Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar, "Çağatay Dili Örnekleri III, Sekkâkî divanından parçalar", (Yay. Haz., Osman Fikri Sertkaya), TDK. Yay., Ankara, 1996, s: 311-342
- _____ : Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar, "Çağatay Dili Örnekleri VI, Ubeydullah Han'ın eserlerinden parçalar", (Yay.Haz., Osman Fikri Sertkaya), TDK. Yay., Ankara, 1996, s: 407-438
- ERASLAN, Kemal; Türk Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, "Çağatay Edebiyatı maddesi" 8. cilt, İstanbul, 1991 s: 168-176
- _____ : Ali Şîr Nevâyî-Nesâyîmü'l-Mahabbe Min Şemâyîmî'l-Fütüvve l-Metin, TDK Yay., Ankara, 1996
- ERGİN, Muharrem; Türk Dünyası El Kitabı "Doğu Türkçesi (Çağatayca)". Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yay., Ankara, 1976, s: 291-296
- ERTAYLAN, İ. Hikmet; Lûtfî Divanı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay., İstanbul, 1960
- İNAN, Abdulkadir; Türk Dünyası El Kitabı, "Çağatay Edebiyatı Maddesi". Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay., Seri I, sayı: 45, Ankara, 1976, s: 484-501
- _____ : Çağatay Yazı Dilinin Kuruluş Tarihine Dair Düşünceler, Türk Dili Belleten, seri: III, no:6-7, 1946, s: 531-543
- KONUKÇU, Enver; Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, "Babür maddesi", 4. cilt İstanbul, 1991, s: 395-396
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad; Milli Eğitim Bakanlığı, İslam Ansiklopedisi, "Çağatay Edebiyatı maddesi" Milli Eğitim Basımevi, 3. cilt, İstanbul, 1993. s: 270-323
- _____ : Milli Eğitim Bakanlığı, İslam Ansiklopedisi, "Babür maddesi" Milli Eğitim Basımevi, 2. cilt, İstanbul, 1993, s: 180-187
- _____ : Türk Edebiyatı Tarihi, 2.Baskı, İstanbul, 1980
- _____ : Milli Eğitim Bakanlığı, İslam Ansiklopedisi, "Sekkâkî maddesi" Milli Eğitim Basımevi, 10. cilt, İstanbul, 1993, s: 328
- KUT, Günay; Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, "Ali Şîr Nevâî maddesi" 2. cilt, İstanbul, 1989 s:449-453
- LEVENT, Agah Sırrı; Nevâî'nin Eserleri, TDAY Belleten, 1957, Ankara, 1988. s.189-

MENGİ, Mine;

Şemseddin Sâmî;

TİMURTAŞ, F.Kadri;

TOGAN, A.Zeki Velidî;

YÜCEL, Bilal;

193

Eski Türk Edebiyatı Tarihi - Edebiyat Tarihi , Metinler-Akçağ Yay., Ankara, 1994, Şeyh Süleyman Efendiye Buharî; Lügat-ı Çağatay ve Türkî-yi Osmanî, İstanbul, 1881

Kâmû-ı Türkî; Enderun Kitabevi, İstanbul, 1989

Tarih İçinde Türk Edebiyatı, Vilayet Yay., İstanbul, 1991

Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi, "Alî Şîr maddesi", Milli Eğitim Basımevi, C; : 1, İstanbul, 1993, s:349-357

Babür Divanı (Gramer-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım), Atatürk kültür merkezi Yay., Hükümdür Divanları Dizisi, sayı: 1, Ankara. 1995

